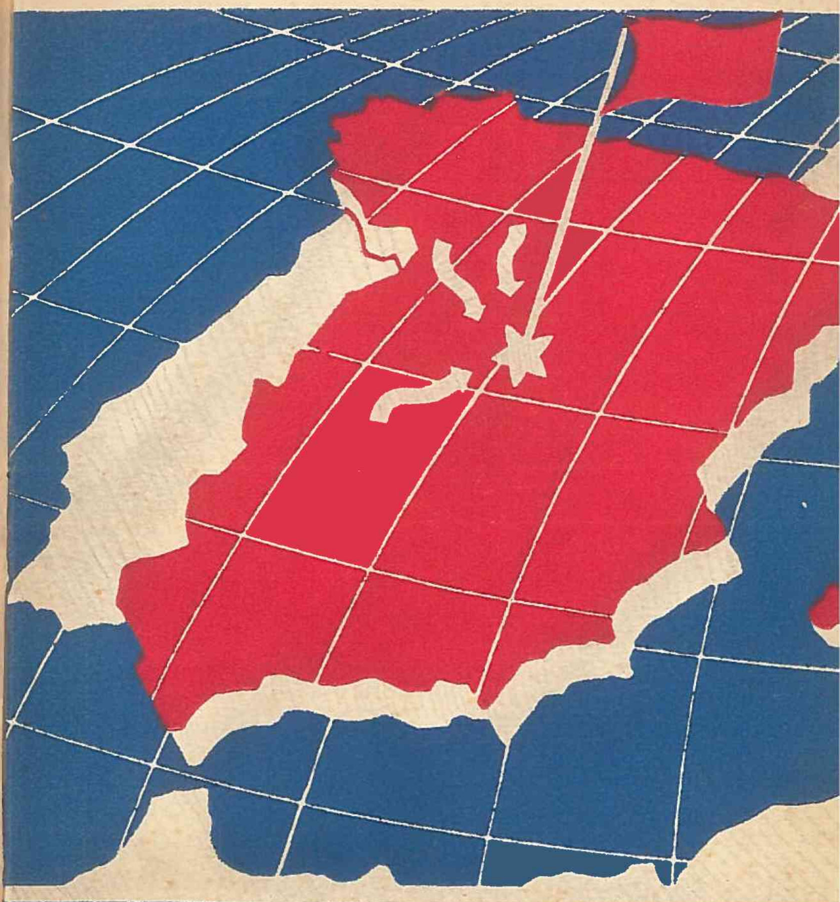
HISPANUS

STRATEGIJA ties MADRIDU

HISPANUS

STRATEGIJA TIES MADRIDU

SU PLUNKSNA PER ISPANIJOS PILIETINIO KARO LAUKUS

SU 25 PAVEIKSLAIS IR 42 ŽEMĖLAPIUKAIS

KAUNAS 1939
„ŽAIBAS“

S p a u d a —

Akc. „Žaibo“ B-vės spaustuvės Kaune.

V i r š e l i s —

Dailininko Vikt. Poliakovo.

T i r a ž a s —

2.200 egz.

SERVANTO VIZIJA

...„Jūs meluojate kaip niekšingas sukčius", atkirto Don Kichotas ir iškėlęs ietį, — kurios jis niekada iš rankų neišleisdavo — smogė raitelio galvai tokiu smarkumu, jog jei tas nebūtų spėjęs pašokti į šalį, būtų patiesęs jį. Ietis sutrūko į gabalėlius. Kiti gi raiteliai matydami skriaudžiant savo draugą pakėlė balsą šaukdamiesi paramos... Šeimininkas, kuris taip pat priklausė raitelių draugijai, puolė į vidų valdžios ženklo bei kardo ir tuojau prisidėjo prie savo draugų. Don Luiso tarnai apsupo savo poną, kad tame sąmyšyje jis neištrūktų. Kirpėjas pamatęs sujudusį visą namą, vėl griebė savo balną, tą patį padarė ir Sanča. Don Kichotas išsitraukė kardą ir puolė raitelius. Don Luisas sušuko savo tarnams, kad šie palikę jį skubėtų Don Kichotui į pagalbą, taip pat ir Cardeniui su Don Fernandu, kurie abu atsistojo Don Kichoto pusėje. Klebonas garsiai suriko; šeimininkė spiegė, jos duktė vaitojo; Maritornas verkė; Dorotėja stovėjo kaip stabo ištikta, Luscinda buvo sustingusi iš nustebimo, o Dona Klara alpo. Kirpėjas pliekė Sančą, o šis vanojo kirpėją. Don Luisas, kurį vienas jo tarnų išdrįso paimti už rankos, kad nepabėgtų, taip stipriai vožė jam kumštimi, jog to burna ir

dantys krauju pasruvo. Vyriausiasis teisėjas smarkiai dabojo jaunuolį. Don Fernando vieną raitelį po savim parsimetęs su didžiausiu malonumu kojomis matavo jo kūną. Šeimininkas vis klykė, tik jau garsiau negu anksčiau: „Į pagalbą šventajam susibroliavimui!“ Visa smuklė pavirto dejavimu, riksmu ir spiegimu, maišatim, baime, siaubu, nelaime, kardų švytravimu, pliekimu, spardymu ir kraujo praliejimu. Ir tame chaose, toje suirutėje, tame labirinte staiga Don Kichoto dvasioje kilo mintis, kad jis jėga įsiveržęs į Agramanto stovyklos ginčą, ir jis sušuko tokiu balsu, kad visa smuklė sudundėjo: „Nustokit, sukiškit visi kardus į makštis, nusiraminkit ir klausykit manęs, jeigu jums mielas gyvenimas.“

Šis galingas balsas visiems užgniaužė kvapą, o jis tęsė: „Ponai, ar aš jums nesakiau, kad ši pilis užburta ir kad joje šeimininkauja velnių gauja? Tam patvirtinti jūs turėtumėt patys savo akimis matyti, kaip Agramanto stovyklos ginčas dabar į čia persikėlė ir tarp mūsų išsikerojo. Žiūrėkit, kaip ten kovota dėl kardo, o čia dėl žirgo, tenai dėl erelio, o čia dėl šalmo ir mes visi kovojame vienas kito nesuprasdami. Taigi kviečiu Jūsų Malonybę poną vyriausiąjį teisėją ir Jūsų Malonybę kungią kleboną, ateikite ir... sutaikinkite mus; nes Visagalis mato, kokia baisi gėda, kad tiek garbingų žmonių, kaip mes čia esame, vienas kitą žudome.“

DON KICHOTAS, I d. 45 skyr.

ĮŽANGA

KOMINTERNO APETITAI

Gerai žinodamas, jog komunizmas Sovietų Rusijoje neišsilaikys, jei ir toliau bus apsuptas — kaip išsireiškia bolševikai — kapitalistinių ir savo religijos „prietarų“ neatsikračiusių valstybių, jis jau nuo Lenino laikų vis iš naujo bando savo santvarką įvesti ir pas savo kaimynus. Tam tikslui įkūrė net atskirą, visą pasaulį apglebiantį aparatą — komunistų internacionalą, visiems gerai žinomą *Kominterną*.

Šis savo veikimo baze vakarų Europoje jau seniai buvo nužiūrėjęs Ispaniją, o ypačiai nuo 1931 m., kada nuo sosto nuvirto karalius Alfonsas XIII ir monarchiją pakeitė respublika.

Patogi Iberų pusiasalio padėtis prie Viduržemio ir Atlantiko jūrų, pusiaukelyje iš Europos į Afriką (į kolonijas!) Maskvos revoliucionieriams teikė karštų vilčių, o labiausiai juos žavėjo 1936 m. pavasarį valstybės vairą į savo rankas paėmusi raudonoji Ispanijos valdžia, sudariusi jos akcijai palankiausias sąlygas. Jomis pasinaudodama, Maskva ruošė pučą, kuris kraštą turėjo atiduoti į „darbinin-

kų ir valstiečių sovietų“ rankas, t. y. į jos pačios rankas. Toliau iš čia sovietai norėjo perkopti Pirenėjus ir palenkti sau Prancūziją, kurios atsparumą jau seniai laužė vietos komunistai tiesiog ir per vadinamą „Liaudies frontą“, į kurį trumparegiai socialistai ir net radikalai gudriai operuojančios Maskvos davėsi įtraukiami ir diriguojami. Toliau kominternas tikėjosi perplaukti Gibraltaro sąsiaurį ir Afrikoje sukelti čiabuvius prieš juos pavergusias Europos tautas — anglus, prancūzus, italus, portugalus.

TRADICINĖ ISPANIJA GINASI

Daug žadąs tai buvo žygis ir dėl to vertas ir kruvinų aukų, kurių Maskva ir nesigailėjo. Bet per menkai įvertino tas tradicines Ispanų tautines ir religines jėgas, kurios nors paveiktos kairiųjų dienos politikos, betgi tautos gelmėse konsolidavosi ir ruošėsi aktyviai pasipriešinti, blogiausiu atveju net ginklu rankose.

Tam momentas buvo atėjęs, kada 1936 m. liepos mėn. pradžioje Madride buvo užmuštas tradicinės Ispanijos atstovas Calvo Sotelo. Kanarų salyno komendantas gen. Franco hidroplanu atvyksta į Ispanų Maroką, kur liepos 18 d. ir suliepsnojo ginkluotas pasipriešinimas.

Susimokę generolai turėjo iš įvairių vietų koncentriškai žygiuoti į Madridą; tačiau tas planas iširo: rytuose sukilęs Godedas buvo nuginkluotas ir Barcelonoje sušaudytas; turėjęs iš vakarų atvyk-

ti Sanjurjo vos pakilęs Lisabonos aerodrome nukrito ir užsimušė (sabotažas?); liko tik Mola šiaurėje su Queipo de Llano pietuose, bet ir jų kelyje sunkenybių visas kalnas. Tada visi sužiūri į Afriką, kur Franco pavyko maurus su legionieriais sukelti ant kojų. Bet ir čia bėda, nes, vyriausybininkų laivams užblokavus Gibraltaro sąsiaurį, nėra kaip tą

Nacionalistų vadas gen. Franco

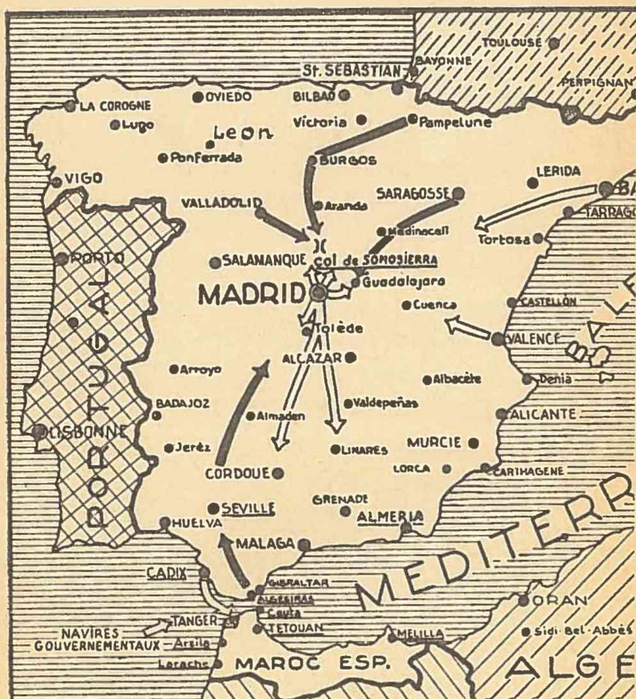
pajėgą permesti į Ispaniją. Tačiau paskutinę valandą jam į pagalbą skubinasi kelios oro eskadrilės — nuvaro madridininkų laivus ir padeda atgabenti afrikiečius į Europos pusę, kur nūn Franco, vietoje į generalissimus nužiūrėtojo Sanjurjo, organizuoja žygį į Madridą.

Vyriausybininkams šis maištas nebuvo nelauktas, tačiau energingai jam pasipriešinti negalėjo dėl karių stokos. Tą trūkumą mėgino pašalinti išdalindami ginklus profesinėms sąjungoms — socialistams, anarchistams ir komunistams. Tuo ir laimėjo sau apie 40.000 fanatiškų, tačiau palaidų šalininkų, kurie daugelyje vietų užuot apmalšinę sukilėlius tik išskerdė savo politikos priešus arba tokiais palaikytus, pirmiausia katalikus ir jų kunigus bei vienuolius. Išžudydami taip pat daugelį karininkų, savo pulkus daugiur paliko be vadovų ir laivus be vairuotųjų. Tik per 200 karininkų prisidėjo prie vyriausybininkų, kurių karo medžiaga buvo labai silpna. Tačiau tuos minusus stengėsi išlyginti žiaurumu. Taip mes juos į galą liepos mėnesio matome užimant ir laukiniškai ginant sostinę saugojančius strateginius punktus.

Tas pozicijas puolantieji sukilėliai taip pat ne pirmos rūšies — dar geriausi tai Franco maurai ir legionieriai, juk tai reguliari kariuomenė; bet blogiau su falangistais ir reketais, kurie būdami daugiau politikai negu tikri kariai — pirmieji yra kaip ir Ispanijos fašistai, antrieji — monarchistai (karlistai) — taip pat negali pasigirti ypatinga drausme ir apmokymu. Bet žymią jų trūkumų dalį išpirko juos vedą kadro karininkai ir geresni ginklai.

NEPAVYKĘS UŽPUOLIMAS

Pirmas sukilėlių tikslas — Madridas. Į jį iš šiaurės, iš Burgoso, veržėsi gen. Mola. Tačiau Guadaramos kalnyno perėjimuose, kuriuos pasiekė liepos 23 d., jį sulaikė vyriausybininkai. Tuomet puolė stiprinti savo kairįjį sparną — tarp

Juodomis strėlėmis puola nacionalistai, baltomis — žygiuoja vyriausybininkai.

Huescos ir Zaragozos suorganizavo apsigynimo frontą, kuris sulaikė kataloniečius.

Pietuose veikiąs Queipo de Llano iš pat pradžios užsitikrina Andalūzijos sostinę Seviliją ir rugpiūčio 4 d. uostus Cadix su Huelva. Paskui palikdamas gen. Francui vykti į sostinę, metasi į rytus — Malagos ir Granados link, tačiau laimi tik pastarąją vietą.

Savo žygyje į Madridą, Franco kariai rugpiūčio 12 d. nugali vyriausybininkus prie Meridos, o dvi dieni vėliau paima Bajadozą. Pats generalissimus tuo laiku kaujasi prie Carceres ir Talaveros, geisdamas susisiekti su Molos būriais, su kuriais nūn kartu trauks sostinės link. Iš karto atrodė vienu ypu paimsiąs Madridą, tačiau prie pat vartų įstrigo. Nepavykus centrą paimti siurprizu, Franco gavo ruoštis ilgesniam karui, kuriame įžiūrime keturius atskirus periodus.

KETURIOS KARO FAZĖS

P i r m o j i, pati dramatiškiausia—traukėsi nuo 1936 m. liepos mėn. iki 1937 m. pavasario. Per tuos aštuonis mėnesius gen. Franco su savo maurais ir legionieriais skynėsi sau kelią iš Afrikos į Ispaniją, o Andalūzijoje papildęs savo armiją išsiruošė į Madridą. Siekdamas vyriausybininkus atskirti nuo prietelingos jiems Prancūzijos, dar tą pačią vasarą paėmė Iruną su San Sebastianu. Norėdamas įkelti

koją į Viduržemio jūrą, 1937 m. pradžioje užsitikrina sau Malagą. Tik prie Madrido jam nesisekė. Nepajėgus paimti sostinės iš vakarų pusės, 1937 m. kovo mėn. jo armijoje kovoją italai bandė ją atakuoti iš rytų; bet veltui. Tuomet gen. Franco pats paėmė į rankas visą vadovybę.

Antroji fazė apima laikotarpį nuo 1937 m. balandžio mėn. iki gruodžio mėnesio. Tuo laiku vyriausiasis karo vadas sulikvidavo šiaurės frontą, kur Bilbao ir Santanderio apylinkėse dar gynėsi dalis baskų, o apie Gijoną — asturiečiai.

Nacionalistai Toledoje išlaisvinę Alcazaro gynėjus pro Illescasą ir Navalcarnerą traukė prie Madrido. Paėmę Getafę įstringa.

Trečioji — tęsiasi nuo 1937 m. gruodžio iki 1938 m. balandžio mėn., arba geografiškai imant — nuo Teruelio iki Viduržemio jūros. Šią fazę pradeda naujai suformuota vyriausybininkų armija

netikėtu puolimu prie Teruelio, kur siekė fiksuoti ir sumalti nacionalistų jėgas. Tačiau raudoniesiems valandėlę švystelėjusi viltis greit užgeso Francui dar daugiau jėgų atsigabenus, kuriomis nualsino vyriausybininkus ir ištuštino jų rezervus. Šitaip pakirtęs savo priešininką jau prie Teruelio nacionalistų generalissimus kovo 9 d. pradėjo lemiamą ofenzyvą Aragonijoje tikslu pasiekti Viduržemio jūrą ir tuo Madridą atskirti nuo Barcelonos. Tas jam Didįjį Ketvirtadienį ir pavyksta.

Tuo ir prasidėjo ketvirtoji fazė — galutinas sutriuškinimas į dvi puses perlaužtos marksištiškos Ispanijos. Priešas dar yra stiprus, bet desorganizuotas ir sudemoralizuotas. Katalonijoje gynėsi raudonųjų valdžios likučiai su kataloniečiais, o Madridą su Valencija diktatoriaus teisėmis valdo gen. Miaja.

Franco iš karto buvo sumanęs paimti Valenciją, tačiau iš užpakalio jam žygį sutrukdė per Ebro upę persikėlę katalonai. Negalėdamas pakęsti tokių nuolatinių grūmojimų savo užnugariui, jis 1938 m. rudenį privertė katalonus pasitraukti už Ebro upės.

Toliau pertvarkęs savo jėgas gen. Franco prieš pat 1938 m. Kalėdas pradėjo didžią bendrą ofenzyvą prieš Kataloniją. Ji jam geriau sekėsi negu galėjo tikėtis — sausio mėn. 26 d. jis paėmė Barceloną, o vasario 9 d. prie Viduržemio jūros pasiekė sieną su Prancūzija. Jo priešininkas su visa savo manta perėjo sieną ir pasidavė prancūzams.

Kadangi vyriausybininkų ministeris pirmininkas Dr. Negrinas nepaisant šio smūgio toliau nori kovoti, gen. Franco paruošė naują puolimą, kurio tikslas paimti Madridą.

Tačiau Negrinui nepavyksta pakelti vyriausybininkų ūpo. Jie su gen. Miaja priešakyje nuverčia jo vyriausybę, įsteigia Gynimosi tarybą ir pradeda taikos derybas su gen. Franco.

Kadangi jie labai nenoriai pildo pastatytas sąlygas, 1939 m. kovo mėn. 26 d. nacionalistai Estremadūroje ir prie Toledos pradeda naują ofenzyvą. Vyriausybininkai silpnai ginasi, meta ginklus. Jų į užsienius pabėgęs vadas gen. Miaja pareiškia: „Viskas baigta!" Kovo mėn. 28 d. nacionalistai įžengia į Madridą, kovo 30 į Valenciją.

Viskas baigta!

AUTORIAUS UŽDAVINYS

Vėlybą 1936 m. rudenį „*XX Amžiaus*" pakviestas aprašinėti karo eigą, autorius lapkričio 21 d. savo straipsniais pradėjo lydėti Ispanijos įvykius. Taip iki 1939 m. pavasario išaugo ištisa straipsnių serija, susidedanti ir 22 numerių. Juose, žinoma, pirmiausia paliesti kariški dalykai — operacijos ir žygiai. Bet kad būtų lengviau juos sekti, jie nušviesti tarptautinės politikos fone. Ir kad išviso ši naminė tragedija būtų daugiau suprantama, primintas ir vienas kitas faktas iš Ispanijos istorijos ir kultūrinio gyvenimo.

Nors medžiagos netrūko, tačiau laikraštinio straipsnio ribotumai teleido ją išdėstyti suglaustai, dėl to nė jų čia spausdinama visuma ne tik negali atstoti naujausios Ispanijos istorijos aprašymo, bet ir sistemingo šio pilietinio karo išdėstymo. Viską teko nupiešti *al fresco* stiliumi, paliekant smulkesnį nagrinėjimą atskirų sričių specialistams.

„Žaibo" bendrovė, „*XX Amžiaus*" leidėjas, pasiryžo tuos straipsnius surinkti ir išleisti. Šitaip atsirado ši knygutė, kuri gerb. Skaitytoją dar kartą lydės per Ispanijos pilietinio karo laukus. Per juos keliaujame suspausta širdimi, su gilia užuojauta besikankinančiai tautai, su viltimi, kad ji taip skaudžiai pasimokiusi prisikels naujam gyvenimui.

Iš jų grįžtame jau nebe tie patys. Per daug juose išgyvenome, kad galėtume išdrįsti, įstoję į šliures ir apsivilkę palaidiniu užleisti užuolaidas ir už jų džiaugtis menkais savo malonumais, kai istorija mus šaukia karžygiškai grumtis. Tik heroiškai besigrumdamiesi apginsime kas mums šventa ir brangu, kitaip susilauksime dar skaudesnės strategijos ties Kaunu, negu kad ispanai sulaukė ties Madridu.

*

PIRMOJI KARO FAZĖ

NUO MAROKO
IKI GUADALAJAROS

Operacijos užtrukusios nuo
1936 m. liepos mėn. iki
1937 m. balandžio mėnesio

1.

STRATEGIJA TIES MADRIDU

Nesugebėję sulaikyti sukilėlių atvirame lauke, vyriausybininkai apsikasa prie Madrido, kurį paverčia tikra tvirtove. Ją apginti padeda skubiai iš svetur atgabenti komunistų būriai ir Rusijos raudonosios armijos instruktoriai, gatvės kovų ir kitoki specialistai. Jų svarbiausių ginklų rūšys — kulkosvaidis — šiuose mūšiuose vaidina tokią rolę, kad ji toliau pramenama — ir iš tikrųjų yra — „mūšių laukų karaliene". Tačiau ir tais ginklų draugais nepasitikėdama vyriausybė lapkričio 7 d. persikelia į Valenciją prie Viduržemio jūros, kur tikisi sėkmingiau organizuoti pasipriešinimą.

Šiuo momentu (1936. XI. 21, Nr. 128) pasirodė pirmas straipsnis:

ŽYGIS Į MADRIDĄ

Nuo pat revoliucijos pradžios vyriausias sukilėlių tikslas buvo užimti Madridą, nes valdyti sostinę yra tas pats kaip valdyti didesnę krašto dalį. Bet nepavykus jo iškart patraukti į savo pusę, nacionalistai buvo priversti su provincijoje sudaryta pajėga žygiuoti prieš jį. Dėl to matėme, kaip per kelis mėnesius pro Tajo upės pravaržą, kur palyginant lengviausia prasimušti, sukilėliai žingsnis po žings-

nio prisiartino prie savo tikslo. Paskutinis raudonųjų koziris buvo Alberchės tvenkinių paleidimas. Vandenys buvo paleisti, bet puolikai nepaskendo.

Pasiekus Talaverą (120 km nuo Madrido), prasidėjo antra puolimo fazė — užšliaužti ant to didelio pliko šlaito, kuris nuo 351 m. prie Talaveros pa-

Paėmę Talaverą nacionalistai skubinosi į Toledą, kur išvaduoja Alcazaro (Karo mokyklos) gynėjus. Paskui pro Illescasą suka į Madridą.

sikėlė iki 655 m. prie Madrido. Žymiausia kliūtis šiame kely buvo Toledo (80 km. į pietvakarius nuo Madrido). Ji buvo nugalėta, ir kartu išvaduoti karžygiški Alcazaro (karo mokyklos) gynėjai. Užsi-

tikrinus Toledo, svarbu buvo paimti liniją El Escorial - Navalcarnero - Illescas - Aranjuez, paskutinę madridiečių atramos liniją, kuri, maždaug 30 km. nuo sostinės, iš šiaurės vakarų traukėsi į pietryčius, sudarydama 80 km. ilgumo frontą. Šita linija gynimo atžvilgiu vidury (Navalcarnero, Illescas)

Gelbėdami savo ginklo draugus Alcazare nacionalistai užtrūko prie Toledos. Išnaudodami tą laiką vyriausybininkai iš užsieniečių suformuoja svetimšalių brigadas ir jomis sėkmingai gina Madridą.

buvo silpna, už tat stipri savo kraštais. Nenorėdamas ilgiau užtrukti, puolikas pasitenkino užšachuodamas Escorialą ir Aranjuezą ir prasimušė silpnuoju centrų paimdamas vad. Madrido raktą Navalcarnero su Illescasu. Galima buvo žengti jau prie paties miesto. Nieko nelaukdami nacionalistai atkak-

liomis kovomis nubloškė priešininką atgal į aerodromą Getafę, o iš ten į paskutinius prieš Madridą kaimus — į Alcorconą, Carabanchelį, Villaverde. Pasinaudodami palankia situacija ir stumiami entuziazmo, sukilėliai net veržėsi į pirmus priemiesčius. Vieną momentą tikrai tikėtasi kaip viesulas pereiti per miestą, vienu ypu jį paimti. Vienam kitam būriui ištikrųjų pavyko persikelti per Manzanareso upę, bet iš miesto greit buvo išstumti ir operacijos čia pat sustojo.

Joms vadovavo gen. Mola. Tai operacijas šaltai svarstąs strategas—matematikas. Neturėdamas pietiečiams įgimto užsidegimo, viską vykdo net erzinančiu ramumu. Jis neis pirmyn, kol užpuolikų nesuorganizuotas etapas, užtikrinąs pirmyn žengiančių aprūpinimą maistu, amunicija ir visu kitu. Už tat jam sekasi tiksliais smūgiais daužyti priešo frontą ir šachmatiškomis kombinacijomis savo partnerį iš pozicijų išstumti. Šitie privalumai jį be didesnių nuostolių iš pavojingo Sierra de Gredos kalnyno ir atvedė iki Madrido barikadų.

ANAPUS BARIKADŲ

Madridą neišugdė palankios geografinės sąlygos. Sostinė yra ne gamtos, bet valios padaras. Ant maurų pilies griuvėsių, iš kurių ir gavo savo arabišką vardą (Madschrit — Madrid), karalius Pilypas II (1561 m.) liepė statyti didesnį miestą ir jame įkūrė savo rezidenciją. Čia iš geografinio šalies centro, valdovas tikėjosi geriau vykdyti savo dinas-

tijai naudingus centralizacijos planus. Išaugo tat sostinė, kurios vienintelis „privalumas", kad iš visų krašto vietų atstumas maždaug tas pats.

Pastatytas ant pliko lauko, toli nuo dengiančių kalnų ir kitokių jį ginančių kliūčių, Madridas masinanti pagunda puolikams. Net dirbtinių sutvirtinimų nėra. Tiesa, miesto vakaruose yra iš šiaurės į pietus tekanti upė — Manzanares, bet ji nei plati nei gili ir dėl to nesudaro neįveikiamos kliūties.

Nebūdama natūrali tvirtovė, Madridas tačiau gali būti paverčiamas dirbtine. Mat, sostinė užima daugiau kaip 67 km^2 namais tirštai apstatytą plotą. Daugumas gatvių yra siauros, taip kad jos lengvai gal būti užbarikaduojamos ir tuo pačiu visas miestas tampa galinga fortifikacija, kuri yra dvigubai didesnė, negu Kaunas su visais savo priemiesčiais ir fortais. Gerų gynėjų rankose toks miestas gali pasidaryti sunkiai prieinama ir dar sunkiau paimama tvirtove.

Patys raudonieji vargu ar taip sumaniai kautųsi Madride, jei iš Sovietų Rusijos nebūtų sulaukę gatvių kovos specialistų. Jų instruktuojami raudonieji išmoko visas miesto kautynių gudrybes, taip kad jų repertuare netrūksta nei tų triukų, kurių pagalba bolševikai taip sėkmingai gindavo savo buveines.

Kadangi šią specialybę pritaikinti leidžia milžiniški kiekiai iš Odesos per Barceloną gautos karo medžiagos, kurią į pačias pirmas pozicijas pristato svetimi karininkai — žinovai ir savi agitatoriai,

galima suprasti, kodėl net vyriausybei išbėgus, raudonieji nepakriko, ir nacionalistai pirmą kartą savo žygy gavo apsikasti. Lauko karo herojų maurą sulaikė gatvių kovos specialistas bolševikas.

KARO TARYBA AVILOJE

Akivaizdoje tokios situacijos, aukštieji nacionalistų karininkai nuvyko į gen. Molos štabą Aviloje pasitarti.

Gen. Mola

Keisti taktiką? Sakysime, apgulti visą miestą? Susidarytų arti 50 km. ilgumo apgulimo linija, kuriai apstatyti gen. Mola teturėtų maždaug po 300

karių vienam kilometrui. Tai būtų skysta linija. Raudonieji bet kur ją pralaužtų.

Gal apsikasti ir pozicine kova užkariauti pėdą po pėdos? Bet tuomet mūšis labai ilgai užsitęstų. Ateitų žiema, kurios ispanai bijo. Ji vėjuotoje ir atviroje Madrido aukštumoje (655 m.) iš Afrikos atgabentus maurus ir pačius ispanus nepaprastai vargintų. O gal operacijų centrą permesti kitur? Bet kokiame bare gali tikėtis vienu pasisekusiu žy-

Madrido gynėjas gen. Miaja

giu tiek laimėti, kiek ties Madridu? Tat nutarta ir toliau pulti sostinę, tik dar aršiau, palikus nuošaliai visokius sentimentus.

Tokią išvadą pateisina dar ta aplinkybė, kad Madridas faktiškai jau dabar apgultas. Žvilgsnis į žemėlapį mums sako, kad iš septynių į sostinę vedančių kelių trys (Talaveros, Toledo ir Aranjuezo) yra sukilėlių rankose, trys, nors dar neužimti (La Corunos, Burgoso, Barcelonos), tačiau už keliasde-

šimt kilometrų nuo Madrido užkirsti. Laisvas tėra tik vienas kelias — į Valenciją. Bet jį jau siekia gen. Molos artilerija ir saugo jo aviacija. Tat klausimas, ar raudonieji sugebės tuo vienu netikru priėjimu Madrido gynėjus ir likusius gyventojus (apie 800.000) aprūpinti maistu, amunicija, sanitarine ir kitokia medžiaga. Užnugaris sostinės išmaitinti negalės, nes jis jau dabar rekvizicijomis beveik ištuštintas; o antra — ne kažin kiek to užnugario beliko, nes iš Guadarramos kalnų ir iš Guadalajaros pusės slenka nacionalistų kolonos pirmyn. Taigi, tiek iš šiaurės, tiek iš rytų erdvė vis mažėja.

ANTRA ATAKA

Antra puolimų serija jau yra prasidėjusi. Ne tik pakraščiai, bet ir centras apmėtomi bombomis. Puolikas, stengdamasis apsiriboti karo objektais, vienur svaido sprogstamas, kitur padegančias bombas. Tuo ne tik sunaikinami raudonųjų atramos punktai, bet išardomas susisiekimas ir skleidžiama panika. Pasinaudodami tuo sąmyšiu, temperamentingi gen. Varela su pulk. Yagues perėję per Manzanaresą, užėmė visą universiteto kvartalą ir dabar veržiasi miesto centro link.

Norėdamas padaryti galą naujos karo medžiagos atgabenimui vyriausias vadas gen. Franco ketina blokuoti Barcelonos ir Valencijos uostus, į kuriuos šiuo metu plaukia milžiniški bolševikų transportai.

Savo politiniam svoriui padidinti jis išsirūpino pripažinimą iš Italijos ir Vokietijos. Tie pripažinimai, kurie nebus paskutiniai, aišku, pakėlė ir jo armijos nuotaiką, kaip jie lygiai demoralizuoja jau kelintą mėnesį besitraukiantį priešininką.

Bet šis tikisi netrukus sulaukti išvadavimo armijos, kuri, iš tikrųjų, Viduržemio jūros pakraščiuose formuojasi. Tačiau jos pasirodymą į savo planus įtraukė ir nacionalistų vadai, kurie dėl to forsuoja Madrido puolimą aviacija, artilerija, maurais, svetimšalių legijonu,, falangistais, karlistais ir net policininkais... Bet ar to pakaks?

2.

KOMINTERNAS VADUOJA MADRIDĄ

Bet viso to nepakako, nes rusų vadovaujami „savanoriai" buvo atgabenę viso to, ko lig šiol trūko Ispanijos vyriausybininkams, o labiausia — drausmės ir karo medžiagos. Rusai priverčia sukilėlius apgulti Madridą. Tuo pasibaigia laisvos operacijos atvirame lauke, o prasideda pozicinis karas, kuriam gen. Franco nėra pasiruošęs. Vadinasi, norint laimėti reikia suorganizuoti didžiulę reguliarią kariuomenę, kuriai statoma uždavinys, kokio nežinojo nei Didysis karas — kaip paimti milijoninį miestą. Sukilėlių padėjimas kritiškas.

1936. XII. 9, Nr. 142:

NAUJA VILTIS RAUDONIESIEMS — ATVADAVIMO ARMIJA

Greičiau, negu Franco tikėjosi, pasirodė raudonųjų armija,sugriaudama jo viltį antrąja ataka paimti sostinę. Pasirodė, kad nacionalistų nesugebėta blokuoti Valencijos kelio, kuriuo atvaduotojai atskubėjo. Tokiu būdu silpstantieji raudonųjų milicininkų kadrai laiku buvo atnaujinti šviežiomis jėgomis.

Atkaklumas, kuriuo atvaduotojai gina savo pozicijas, rodo, kad šiuo laiku Madride išnyko pirmykštis pesimizmas. Kai šiomis dienomis gen. Miaja, vyriausias sostinės gynėjas, puolančiam gen. Varelei siūlė paliaubas tariamai „civiliniams gyventojams išgabenti“, o iš tikrųjų norėdamas suteikti savo pailsusiems kariams poilsio, jis buvo

Gen. Varela

Valencijos vyriausybės papeiktas. Ir tuoj vėl buvo tęsiamas gynimas.

Šis jau nebėra instinktyviai refleksinis, o operatyvinis, nes po kiekvienos nacionalistų atakos gynėjai daro kontrpuolimus, kurių vyriausias tikslas

suspausti puolikų prie universiteto miesto įvarytą kylį ir likučius įstumti į Manzanaresą. Menkas tai upeliūkštis. Jo vardas ilgesnis už jo plotį. Dar Dumas, prancūzų rašytojas, jį pašiepė: atsilankęs kartą į Madridą ir išgėręs pusę stiklo vandens prašė kitą pusę Manzanaresui nunešti, kad „jame būtų nors kiek vandens..." Bet skubiai besitraukiantį kartais ir griovys gali pražudyti. Tuo tarpu, dar neatrodo, kad sukilėliai rengtųsi paskandinti savo viltis nesamose Manzanareso bangose, bet raudonieji ties juo sumaniai ginasi.

NAUJA VADOVYBĖ IR PLANINGAS GYNIMAS

Kartu jie kone visose fronto dalyse puola, tikėdamiesi tuo sukliudyti sukilėliams daugiau kariuomenės sutraukti prie Madrido, o gal net priversti nuo sostinės dalį jos atitraukti. Tokių pavojingų vietų šiandien yra jau ne viena. Šiaurėje Austrijos angliakasiai sėkmingai puolė Grados - Oviedo liniją grasindami Oviedo miestui. Jų kaimynystėje baskai tykoja atsiimti San Sebastianą, kartu visai rimtai gresia Burgosui, kur yra nacionalistų vyriausybė.

Pietuose, Andaluzijoje, raudonieji atsiremdami į Malagą, išvysto akciją Sevilijos kryptimi, tikėdamiesi tuo sunaikinti gen. de Llanos štabą. Kartu tikisi paimti ir uostą Cadizą ir tuo užkirsti sukilėliams susisiekti su Maroku ir su... Vokietija.

Netikėtais partizaniškais puolimais, t. y. tokia taktika, kuria savo laiku ispanai įveikė net Napoleoną, raudonieji dar kitur ne juokais vargina savo priešą. Taip, pav., neseniai jų kolona taip staigiai puolė Talaverą, žymų nacionalistų etatų punktą, kad net grėsė Madridą puolančių užnugariui!

Visa tai sako, kad raudonieji susilaukė vieningesnės, operacijas koordinuojančios, vadovybės. Jų nuotaiką kelia dar tas faktas, kad atvadavimo armija vis didėja.

TĖVYNĖJE IŠEIKVOJO DARBININKŲ PINIGUS...

Toji armija sau lygios neturi karo istorijoje. Tai tikras kuriozas. Ją suorganizavo kominternas. Šis būdamas morganatiška Sovietų Rusijos organizacija pasaulinei revoliucijai sukelti, jau nuo pat gimimo, ypačiai pasinaudodamas pokarine suirute (1918/20 m.) ir vėliau ekonomine krize (1928 m.) organizuodavo streikus, sukilimus, sovietus, vis su tikslu nualinti buržuazinį pasaulį ir jį paruošti galutinei ofenzyvai, kuri turėtų Europą laimėti komunizmui.

Tą savo akciją kominternas lig šiol varė daugiausia savais kurstytojais ir vietos proletarų mase. Tuo tikslu ankstyvą šių metų vasarą, pilietinio karo žinovas B e l a K u n a s, lydimas smulkesnių šakų specialistų, buvo atvykęs ir į Ispaniją, kurią tikėjosi taip greit paversti „darbininkų valstybe“, kaip 1919 m. Vengriją. Tačiau tautiškoji, katalikiškoji

Ispanija iškart pasipriešino užmačioms to, tėvynėje už darbininkų pinigų eikvojimo bausto, bet Maskvos į naminio karo ordinarus pakelto žydo. Tada kominternas, įbaugintas Madridui grasinančių sukilėlių, sumobilizavo savo armiją.

ANTAUSIS ATVIROJE SCENOJE

Uždavinys paprastai sunkus, juk tos kariuomenės operacijos vyktų maždaug (vien oro linija) 3000 km atstume nuo jos bazės! Bet seniai taip aistringai ieškota progos nekenčiamam „fašizmui" atviroje scenoje kirsti antausį, o gal net suduoti pirmą mirtinį smūgį ir tuo „demokratinį" pasaulį padrąsinti į naikinimo karą, buvo tokia viliojanti, kad buvo numalšintos kariškių abejonės tokiu rizikingu žygiu.

Išvadavimo armiją nebuvo taip jau sunku sumobilizuoti, nes ji faktiškai jau egzistavo ir tik laukė įsakymo žygiuoti. Tai buvo tos celės, kurias komunistai Europos proletarų — ypačiai bedarbių — tarpe buvo suorganizavę ir aprūpinę „sporto" įrankiais. Jos išėjo karinio parengimo kursus ir vietomis net manevrus atliko. Gavęs įsakymą vykti į Ispaniją, tie raudonarmiečiai apsirūpino dar naujausiais ginklais, kartais apiplėšdami net valdžios arsenalus.

Bet jų dar nebūtų pakakę. Tą numatydamas kominternas visa kita atgabeno iš Odesos — ištisus pulkus su savais karininkais, generolais ir apginklavimu. Nujausdami, kad ilgainiui medžiagos

atgabenimas Viduržemio jūra gali būti sutrukdytas, atveža ir savus inžinierius fabrikams statyti.

Tokiu būdu staigiai iš žemės išdygo 25.000 karių, aprūpintų moderniausiais karo pabūklais. Šios pajėgos efektingumui galėtų pakenkti tik joje viešpataująs babiloniškas kalbų mišinys. Bet kadangi ją cementuoja deganti „fašistų" neapykanta ir jai vadovauja beveik visas savo karių kalbas mokąs generolas, ir tas pavojus atpuola.

ARMIJOS VADAS

Čia tikrai kotas atitiko kirvį, nes gen. Kleberis tikras pasaulio perėjūnas. Tai aukštas, stambus, jau pražilęs vyras, nors jam tik 40 metų, mat audringa buvo jo karjera. Užgimęs Austrijoje, mokėsi savo tėvynėje ir Vokietijoje. Didysis karas jį užklupo Vienoje mediciną bestudijuojant. Jis tuoj metė knygas, stojo savanoriu į austrų kariuomenę ir tris metus kovėsi rusų fronte. Daug kartų jis buvo sužeistas tuose drąsiuose žygiuose, už kuriuos gavo pasižymėjimo medalį ir buvo pakeltas į kuopos vadus. Karui pasibaigus, Kleberis, pamėgęs nuotykius, ramiam gyvenimui jau nebetiko. Dėl to išvyko į Kanadą ir paskui į Ameriką, kur dalyvavo Jungtinių Valstybių ekspedicijoje į rytų Sibirą. Iš ten pabėgo pas bolševikus ir įstojo į raudonąją armiją, kur greit užkopė ligi brigados vado laipsnio. 1921 m. grįžo vėl į Kanadą, kur įsipilietinęs pradėjo komunistišką agitaciją. 1927 m. buvo prikomandiruotas prie Kinijos komunistų, kuriems

— gavęs generolo laipsnį — trejus metus vadovavo kovoje su japonais. Ten mūšiams pasibaigus, gavo naują komandiruotę į Ameriką, kol pagaliau 1936 m. rugsėjo mėn. buvo pašauktas vadovauti Ispanijoje raudoniesiems kariams.

Kominternui jis — aukso žmogus, juk kur šiandien rastų antrą tokį karvedį, kuris galvą guldydamas už komunizmą būtų karo reikaluose tiek prityręs, kaip šis, trijuose žemynuose kovojęs, puikiai rusiškai mokąs vyras. Ispaniškai, tiesa, jis silpnai tegrabalioja,bet tai ne tiek svarbu, nes Madridas jau kelinta savaitė ne ispanais laikosi. Taip šį pasaulio perėjūną šiandien matome skardžiu savo balsu iš po šiaurės Madrido griuvėsių siunčiant į mirtį „tarptautinės brigados" vardu maskuojamą svetimą armiją.

ARMIJOS INSPEKTORIUS — DIMITROVAS

Kai šis straipsnelis bus pasiekęs skaitytojus — gerai informuotuoto *Le Temps* žiniomis — į Ispaniją bus atvykęs ir to raudonojo *condottierio* šefas, kominterno sekretorius — Dimitrovas. Kas šį vokiečių kalėjimuose sėdėjusį, paskui Maskvoje „figūra" tapusį bulgarą paragino į taip tolimą kelionę? Rūpesčiai, dideli rūpesčiai! Maskvos diplomatija jau seniai rūgojo ant to kominterno, kuris savo kariškais grasinimais vis iš naujo ardo jos „taikos planus". Pyksta ir Vorošilovas, bijodamas, kad valdžios galybe operuoją, į visokius nuotykius linkę kominterno „strategai", nelaiku neįveltų jo

į kokį pražūtingą karą. Maršalai su diplomatais reikalauja išsikraustyti iš Rusijos. Bet kas priglaus tuos politinės revoliucijos sąmokslininkus? Geriausiai tiktų Paryžius. Bet Blumas bijo tuo provokuoti iš esmės taip konservatoriškus prancūzus. Stockholmas? Neaktuali vieta ir truputį iš kelio. Londonas? Bet ten Macdonaldo žvaigždė jau nusileidusi. Šveicarija? Kad ji nepalaiko nė jokių san-

Dimitrovas

tykių su Sovietais. Amsterdamas? Bet olandams gana tų komunistų intrigų savo kolonijose. Tai kur? Neatsiranda„ kas norėtų priglausti tą parako statinę, kuri bet kada gali išlėkti į padangę nusinešdama su savimi ir savo globėjus. Beliko tik raudonoji Ispanija. Ši nors ir nesaugi vieta — dėl to ir archyvus palieka Maskvoje! — tačiau daug kuo naudinga. Iš čia lengviau palaikyti kontaktą su sa-

vo Kastilijos plokštakalny besikaujančia armija. Iš čia lėktuvu vos pusantros valandos į paguodos reikalingą Valenciją. Iš čia tik 150 km į Prancūziją, kurią daugelis laiko antra kominterno auka Vakaruose. Čia ir Viduržemio jūra su šimteriopomis galimybėmis kolonijose.

Štai kodėl Dimitrovas, pusiau stumiamas, pusiau traukiamas, atvyko į Ispaniją. Slapčių slapčiausiai, nes niekas neturėjo žinoti, kad raudonosios energijos prikrautas kominternas veržiasi į Vakarus. Vakar dar karcery, o šiandien jau inspekcinėje kelionėje pas savo „fašistų antplūdį" sulaikiusią armiją! Kur ją, ugnies krikštą gavusią Kinijoje, pirmuosius laurus skinančią Ispanijoje, permes rytoj? Tai pats rytojus išspręs. Šiandien Dimitrovui pakanka konstatuoti, kad dienos šviesoje pačiame Europos vidury — jo vyriausybei dalyvaujant nesikišimo vidury — jo vyriausybei dalyvaujant nesikišimo komitete (!) — jo ateistų armija sėkmingai kaujasi katalikiškosios tautos sąskaiton.

Bet Europa dar turi akių. Iš Romos jį sekė mažiausia dvi poros. Dimitrovas Ispanijoje — tai *Hannibal ante portas!*

3.

ISPANIJOJE — EUROPOS KARAS

Romos akys su nusistebėjimu sekė bolševikų pasirodymą vakarinėje Viduržemės jūros dalyje ir laikydamos ją savo interesų sritimi, aktingai įsikišo remdamos gen. Franco viskuo. Kadangi italų pavyzdžiu pasekė ir antras Romos — Berlyno ašies partneris — vokiečiai, Ispanija pavirto būsimojo pasaulinio karo poligonu, kur savo vienminčius palaikydami ir savo ginklus bebandydami įsikišėliai užkūrė Europos karą *en miniature.*

Nepajėgdami paimti sostinės fronto, sukilėliai bando ją supti iš šiaurės pusės.

1936. XII. 16, Nr. 148:

ŽIURKIŲ KARAS

Jau pusantro mėnesio, kaip nacionalistų kariuomenė bę atvangos atakuoja Madridą. Iškart bandė iš pietų prisimušti prie Toledo tilto ir iš ten skinti sau kelią į miesto centrą, į *Puerta del Sol (Saulės vartų).* Tiltą paėmė, bet toliau nė žingsnio. Tada bandyta iš vakarų, pro parką *Casa del Campo* per Segovijos tiltą tiesiai šauti į Madrido širdį. Tačiau ir šią ataką prarijo raudonųjų ugnis. Tuomet mėginta pulti iš šiaurės vakarų.

Šį kartą, persikėlus per savo pontoninį tiltą, pavyko prasimušti ir užimti universitetą bei *La Moncloa* vasarnamių kvartalą. Pasisekė įsiveržti ir į *Parque del Oeste (Vakarų parką)* ir priselinti prie *Paseo de Rosales (Rožių alėjos)*. Bet kai puolėjai atsidūrė prie gyvenamųjų namų blokų, jie turėjo apsikasti.

Braudamiesi į miestą nacionalistai ima parką „Casa de Campo", Šiaurės stotį ir Toledos tiltą. Bet toliau nė žingsnio.

Tada graužadami namų sienas slinko iš kambario į kambarį, iš aukšto į aukštą. Marokiečiai pavirto žiurkėmis, kurios prasigraužė iš namų į na-

mus. Taip apeidami raudonarmiečių barikadas, jie išvengė didesnių aukų ir taupė savo jėgas, kurios per Madrido puolimą daugiau išseko, negu anksčiau per visą sukilimą. Bet graužikai greit atkando dantis. Kova dėl sostinės pavirto peštynėmis dėl atskirų butų, kur kartais valgomąjį valdė

Norėdami priešininką išvilioti iš nepaimamo Madrido, nacionalistai puolė tarp Valdemorillos ir Pozuelo. Jie užkariavo juodąjį plotą, tačiau frontą perlaužti nepajėgė.

sukilėliai, o miegamąjį — raudonieji, pirmą aukštą nacionalistai, antrą — vyriausybininkai. Buvo aišku, kad taip nepaimsi milijoninio miesto. Kas daryti?

NAUJI LAUKO MŪŠIAI, BET VISKAS VELTUI.

Tokį klausimą svarstė dar prieš lapkričio pabaigą nacionalistų karo taryba. Nutarta mesti „žiurkių karą“ ir pereiti prie operacinių puolimų atvirame lauke.

Nacionalistai vyriausybininkus iš Boadilos nustūmė dar už Pozuelos ir Majadahondos, tačiau Madridą iš šiaurės apeiti nepavyksta.

Tie netrukus ir buvo pradėti į šiaurvakarius nuo sostinės. Puldami Escorialo - Madrido liniją, sukilėliai tikėjosi atitraukti iš sostinės ten sukoncentruotus raudonarmiečius, kas žymiai palengvintų frontinius puolimus. Be to, pramušdami tą liniją, jie vylėsi iš šiaurės pusės apeiti tas iš priešakio taip sunkiai imamas barikadas ir tuo visiškai išmanevruoti raudonuosius iš sostinės.

Pirmaisiais puolimais nacionalistai paėmė Humeros kaimą ir Pozuelos kapines, iš viso laimėdami apie tris kilometrus. Bet kadangi to dar toli gražu nepakanka priešininkui iš Madrido šiaurės išjudinti, ataka — nors žymiai silpniau — tęsiama. Jai palengvinti kartu bombarduojamas ir pats miestas ligi šiol dar negirdėtu smarkumu. Taip kartą net trisdešimt nacionalistų lėktuvų vienu laiku sumetė kelias dešimtis tonų sprogstamos medžiagos. Tuo dar nepasitenkindami sukilėliai dar ir naktimis savo artilerija bombarduoja, neduodami ramybės ir taip įtemptiems gynėjų nervams. Juos atakuoja ir atsišaukimais, kuriais ragina pasiduoti ir perbėgėliams žadama amnestija. Bet ką veiks svetimi gynėjai su ispanų kalba išspausdintomis proklamacijomis?! Tik poliglotas šiandien galėtų paveikti Madridą.

KARINGAS DIPLOMATAS AR DIPLOMATIŠKAS KARYS?

Visas nacionalistų sunkenybes gerai supranta neseniai atvykęs vokiečių atstovas, nes F a u p e-

l i s yra senas prityręs karys. Savo karjerą pradėjo dar 1900 m. padėdamas malšinti vad. boksų sukilimą Kinijoje. Paskui kovėsi reicho kolonijose pietų Afrikoje, o per Didįjį karą už savo drąsius žygius laimėjo net *Pour le mérite* ordiną. Po karo tramdė spartakistus, norėjusius vokiečiuose įkurti sovietų respubliką. Paskui dar devynerius metus išbuvo karinėje Argentinos tarnyboje, kur išmoko ispaniškai. Daug keliavęs ir po Ispaniją, puikiai pažino tą kraštą ir tuos žmones, kuriems padėti jis dabar yra pasiųstas.

Kaip Faupelis supranta savo misiją, matyti iš tos apčiuopiamos paramos, kurios nūn gen. Franco susilaukia iš vokiečių. Ne tik kad dabar patys tobuliausi „Junkeriai" skraido viršum Madrido, bet dar tiek pozicinės, tiek operacinės kovos specialistai su moderniškiausiu apginklavimu sutirština nacionalistų eiles. Oficialiuose Londono sluoksniuose priskaitoma jau iki kelių tūkstančių tokių savanorių.

Jų paramos dėka nacionalistai jau žymiai sulėtino sutartiną raudonųjų žygiavimą visuose frontuose, ir naujų vilčių gaivinami, viliasi netrukus juos visai sulaikyti.

Tų savanorių parama jaučiama ir Viduržemio jūroje, t. y. toje vietoje, iš kurios šiuo laiku Madridas sėkmingiausiai apgulamas. Bet čia dar smarkiau veikia i t a l a i.

NAUJASIS CATO: BARCELONAM DELENDAM ESSE!

Pakanka pažvelgti į žemėlapį, kad įsitikintumėm, jog Italija yra tikras Viduržemio jūros centras ir kad jai skirta tą jūrą valdyti. Ir senovės romėnai tai gerai žinodami niekam neleido joje įsistiprinti. Šūkis *Carthaginem esse delendam* su-

Dučė kalba!

triuškino ne tik Kartageną, bet ir visus kitus, kurie šiame orbite kėsinosi į Romos hegemoniją. Tik vėliau, Apeninų pusiasalio gyventojams susilpnėjus, Anglija savo Nelsonais užėmė čia visus strateginius punktus — Gibraltarą, Maltą, Kipro salą, Egiptą ir t.t. O Prancūzija skubinosi paimti taip svarbų priešais esantį krantą — Tuni-

są. Tai skaudžiai atjaučia kylanti Italija. Dar neseniai Mussolinis kalbėdamas Milane karčiai konstatavo, kad Viduržemio jūra, kuri anglams tesanti *strada*, paprasta susisiekimo linija, italams, esanti tikra jų tėvynė. Jis žūt būt pasiryžęs atgauti anksčiau turėtą pirmenybę. Su anglais jis tikisi susitarti, jei ne formaline sutartimi, tai šiuo tarpu bent tam tikru *Gentlemen's Agreement*. Ir su prancūzais bėdos nebūtų. Tačiau tuo pačiu momentu, kada italai labiausiai reikalingi laisvos rankos — susisiekimas su Etiopija! — visas jos viltis ketina sunaikinti į „jos jūrą" įsibrovęs kominternas.

Italai organiškai nekenčia šito nekviesto svečio ir jam neleis įsikurti. Kas senovės Romai buvo Kartagena, tas naujai imperijai yra Barcelona su Valencija. Dėl to Mussolinis ir svaido Catono grasinimą — *delendam esse*. Pirmas žygis atliktas — užimtos visos didesnės Balearų salos užimančios apie 5000 km². Tik mažesnė Mallorcos sesuo, Menorca 754 km², teliko Valencijai.

Šitas salynas dominuoja Valencijos įlanką, kur yra ir Barcelona. Taigi, raudonųjų priebėga yra pavesta priežiūrai Mussolinio, kuris pavertė tas salas, o ypač Mallorcą, tikra jūros tvirtove. Joje yra sukoncentruota daugybė tos karo medžiagos, kuri dabar grįžta iš Etiopijos. Iš ten plaukia tie laivai, kurie blokuoja raudonųjų uostus minomis, ten tempiamas laimėtas grobis.

KOMINTERNO LAIVYNAS

Ar čia sukoncentruotoms jėgoms pavyks aklinai uždaryti visą tą daugiau negu 1000 km nutysusią jūros liniją, tai kitas klausimas. Tą klaustuką čia dėti verčia raudonajai Ispanijai į pagalbą besiskubinąs kominterno laivynas. Jau kuris laikas, kaip faktiškasis Katalonijos valdovas, Sovietų Rusijos „generalinis konsulas" Ovsiejenko įtariamas, iš Odesos išrašęs 100 jūros karininkų, 200 laivo inžinierių ir 500 jūros puskarininkių.

Jau pasirodė ir bolševikų povandeniniai laivai. Tat netrukus Italijos jūra bus praturtėjusi tokiu laivynu, kurio niekas nelaukė. Atsakydamas į tokį pažeidimą jų gyvybinių interesų, italai paskubina siuntimą savanorių į visus nacionalistų frontus. Eina kontrabanda net ištisais pulkais.

STRATEGIJA TIES EUROPA

Pasibaigė antimarksistinio generolo sukilimas prieš raudonąjį ministerį pirmininką. Tų dviejų karo pajėgos šiandieną tėra priedas didesnių armijų, nuo kurių priklausys tikras Ispanijos likimas. Taigi, prasidėjo Europos karas, kuriame rungiasi jau nebe tik du rėžimai, bet dvi pasaulėžiūros.

Nebegalėdami neigti europinio to karo pobūdžio, anglai su prancūzais bando jį bent lokalizuoti. Bet prasti tie gaisrininkai, kurie viena ranka gesina, kita į ugnį pila žibalą, kaip, sakysime,

liaudies fronto vyriausybė Paryžiuje. Vyriausybės galva nė neneigia jam daromo priekaišto, kad jis tą pačią dieną, kada kvietė sudaryti nesikišimo komitetą, buvo — kad ir privačiu būdu — vyriausybininkams siunčiami ginklai. Ir nesikišimo autorius to kišimosi ligšiol neatšaukė. Dėl to Ispanijos vaduotojai nuo bolševizmo ir labai stropiai blokuodami jūrą vargu ar greit ir visiškai pasieks savo tikslą; juk Ispanija tai nėra sala, o pusiasalis, prie kurio patogiausia prieiti iš Prancūzijos, kurią valdo komunistų diriguojamas liaudies frontas.

4.

BOMBOS — VIETOJE GLORIJA

Tarptautinėms komplikacijoms išvengti, Prancūzija dar 1936 m. rugpiūčio mėnesyje pasiūlė suinteresuotoms valstybėms sudaryti vad. „Nesikišimo paktą". Anglai tam pritaria, nes siekdama ir toliau viena ponauti Viduržemio jūroje, tokiu „nesikišimu" nori išlaikyti ligšiolinę jėgų pusiausvyrą, t. y. jos vienos viešpatavimą. Dėl to po kiek laiko Londone susirenka „Nesikišimo komitetas". Bet kadangi beveik visos didesnės Europos valstybės šiokiu ar kitokiu būdu suinteresuotos Ispanijos įvykiais, visas nesikišimo darbas iš pat pirmų dienų yra bergždžias.

Nacionalistai vis mėgina Madridą supti iš šiaurės pusės, tačiau nepajėgia fronto įlaužti.

1936. XII. 23, Nr. 154 (kalėdiniame numeryje):

KARAS UŽGRIEBĖ IR PRANCŪZIJOS PIETUS

Kad Ispanija nėra sala, o pusiasalis, nacionalistai skaudžiai gauna patirti, nes nors jie Balearuose ir sutraukė stiprias pajėgas, kurios kreiseriais, povandeniniais laivais, hidroplanais ir minomis blokuoja raudonųjų uostus, tačiau „raudo-

noji pagalba“ sausumoje randa skylių, pro kurias pralenda ir storiausi tankai su trimotoriniais bombanešiais.

Paprastai taip maloni Pietų Prancūzija virto raudonarmiečių užfronte. Tuluzas, Perpignanas ir dar kiti miestai yra žymūs kominterno armijos mobilizacijos punktai. Čia susirenka kone visuose Europos kraštuose suverbuoti raudonosios armijos naujokai. Čia su saujele įsitikinusių komunistų maišosi daug nuotykių ieškotojų, paskutinę viltį praradusių emigrantų ir dar kitokių desperatų. Daug ir beūsių pusbernių, kuriuos iš namų išviliojo pezetais skambinama serenada — *Valencija*... Čia sąskrydis ir moderniausių lėktuvų, kurie — kaip praneša *Echo de Paris* — kartais pirmiau pristatomi svetimiesiems vyriausybininkams, negu savo kariuomenei. Iš čia tie aparatai — kartais simuliuojant net „vagystes“ — pristatomi į Barceloną.

Judėjimas šitoje zonoje toks gyvas, jog ir aklam aišku, kad karas jau išsiliejęs iš Ispanijos ribų ir net Lyono įlanka su jos užnugariu virtusi karo sritimi. Iš jos jau kelinta savaitė kaip gabenama kasdien kartais iki 600 raudonarmiečių į frontą anapus sienos. Tai patvirtina net prancūzų spaudos tenorai — *Le Temps, Journal des Débats, Figaro* ir pan. — kuriems jau vien vardas neleidžia verstis sensacijomis. Tai pagaliau žino ir pats ministeris pirmininkas Blumas. Bet jis pa-

žadėjo nesikišti į Ispanijos reikalus, ir jis nesikiša...

DIRBTINIS KVĖPAVIMAS

Gal jo kurtumą pramuš dabar jo teritorijoje sprogstančios bombos? Tiesa, nacionalistai nenorėjo pataikyti į Prancūzijos teritoriją. Jų tikslas buvo tas geležinkelių tiltas, kuris prie žvejų kaimo Port-Bou jungia Pietų Prancūziją su Katalonija. Nors pirma bomba ir nepataikė, tačiau šitos komunikacijos dienos jau suskaitytos, nes to pačiame pajūryje tysančio geležinkelio nuo iš Balearų vis dažniau atskrendančių plieno arų nepaslėpsi.

Bet tuo raudonarmiečių frontas Ispanijoje dar nebus atskirtas nuo jų mobilizacijos punktų Prancūzijoje, nes iš Tuluzo veda dar viena geležinkelio linija į Barceloną — pro Foix-Ax-Vich, t. y. per pačius Pirenėjų kalnus, kuriuos 1567 m. aukštumoje perskrodžia tunelis. Tai jau paskutinė arterija, nes antrasis Pirenėjų geležinkelis, iš Zaragozos vedąs pro Jacos į Pau, Liurdo apylinkėje, jau seniai sukilėlių rankose. Taigi, raudonieji dar turėtų — kad ir prastą — komunikaciją. Bet kare dar labiau negu taikoje galioja žodis — geriau žvirblis rankoje, negu elnias girioje.

Arčiau pažiūrėjus ir tas žvirblis ne toks jau menkas, nes jam padeda dar geras aras — aviacija. Jau kuris laikas, kaip vietoje vienos lėktuvų poros dabar tarp Tuluzo ir Barcelonos kursuoja ne-

mažiau, kaip šeši. Jomis pergabenami ne tik kareiviai su amunicija, bet ir kulkosvydžiai, minosvydžiai ir net tankų dalys. Be to, ir pro nacionalistų blokados plyšius kartais pralenda stamboki SSSRos transportai. Juk ir Balearų jėgos, nesugeba hermetiškai užkimšti tokios — maždaug Joniškio - Berlyno tolumo — linijos.

Taigi, nors nacionalistams vargu ar pavyks atskirti raudonuosius nuo pasaulio, tačiau jie gali išardyti reguliarų susisiekimą. Kas dabar beliko raudonajai Ispanijai, labai panašu į dirbtinį kvėpavimą. Tiesa, jį palaiko tiesiog nuostabiomis pastangomis. Bet ar jiems pavyks pakankamai pripumpuoti gyvybės ne tik Valencijai su Barcelona, bet ir jau sunkiai bealsuojančiam Madridui?

LENKTYNĖS SU BADU

Madridas nebepanašus į išdidžią iberų sostinę, tai įvairių negalavimų slėgiama apgulta tvirtovė. Išsikišusi į sukilėlių pozicijas, apkaustyta plieniniu puslankiu, kuris kasdien stipriau smaugia jos gynėjus, ši tvirtovė vis labiau darosi apatiškesnė. Kol raudonoji Ispanija dar pilna krūtine alsavo, ir jai užteko oro. Bet dabar, kai susisiekimas su Tuluza ir su Odesa vis labiau plonėja, nuotaika krinta. Gen. Kleberis, dar ne taip seniai iškilmingai skelbęs, kad iki Kalėdų susprogdinsiąs Madrido lanką ir užliesiąs sukilėlių kraštą, jau kuris laikas kaip nutilo. Anksčiau draudė gyventojams išvykti, nes buvo reikalingi karštai

smalai ant sukilėlių pilti. Smalos gal būtų užtekę. bet ėmė stigti maisto. Tuomet pradėjo evakuoti civilius gyventojus. Tačiau badas augo greičiau, negu mažėjo gyventojų skaičius. Ir prasidėjo lenktynės su badu.

Daržovių jau seniai niekas nebematė. Vaikams tinkamo maisto, ypač pieno, tik už didelius pinigus begausi. Mėsa dalinama tik kariams. Vienintelis dar šiaip taip prieinamas maistas — duona, kurios dėl stokos kitų produktų, dabar vartojama dvigubai daugiau, t. y. apie 500 tonų per dieną. Bet grūdų ištekliai pamažu senka, ir pristatymas dėl blogų kelių ir priešininkų kontrolės vis sunkėja. Valdžios nustatyto kainoraščio nebepaisoma, nors spekuliacija baudžiama mirtimi. Bet badas nepripažįsta įstatymų.

Madrido gyventojai šiandien skirstosi į dvi grupes — į karius, kurie dar tik pasninkauja, ir į civilius, kurie jau badauja. Bet nei vienais, nei kitais sostinės neginsi. Krinta nuotaika, plečiasi nepasitenkinimas.

Pirmi iš to košmaro bunda kominterno suvilioti kitašaliai. Ne vienas jų tikėjosi saulėtų atostogų po palmėmis ir apelsinų medžiais, o iš tikrųjų vaišinimas šalčiu, alkiu ir mirtimi. Daugelis nūn bėga pas Franco, išsislapsto savo atstovybėse ar — ypač sužeistieji — patys žudosi. Geriau laikosi savo karininkų vedami ir GPU agentų kontroliuojami sovietų pulkai. Nors ir juos baido žiauri bado šmėkla, tačiau jie atkakliai

ginąsi prie Pozuelos ir Humeros, o ypačiai stengiasi atsilyginti už tą smūgį, kurį jiems tik ką prie Boadillos del Montės ir Villanuevos sudavė sukilėliai, kur buvo sunaikinta ištisa 2000 raudonarmiečių kolona.

STRATEGIJA AR PRESTIŽAS?

Suprantama, kad iš karių tarpo siunčiami kurjeriai pas raudonųjų premjerą Caballero reikalauti Madridą palikti savo likimui. Tiesą pasakius, strategija vargu ar pateisina laikymą tokios nuostolingos pozicijos, bet čia nusveria ne kariški, o politiški motyvai, nes, sostinę paaukojus, kas beliktų ginti? Galėtų visai iškrikti ir šiaip palaidūs milicininkai.

Be to, Madridas, kad iš jo ir vieni griuvėsiai beliktų, raudoniesiems yra simbolis, kurį išlaikyti reikalauja geras vardas. Ten snieguotoje ir šiurkščių vėjų draskomoje Kastilijos plokštakalnėj šiandien ginasi ne tik raudonoji Ispanija, bet ir visas raudonasis pasaulis. Palikti Madridą, reikštų tą pat, kaip išniekinti savo raudonąją vėliavą. Jį prarasti kominternui būtų tas pats, kaip pralaimėti pirmą viešą karą už savo bolševikišką tvarką. Tai būtų mirtinis smūgis jo prestižui, o tokio liuksuso negali sau leisti. Dėl to šiandien kominternas siųs ten savo jėgas, nors jos turėtų lįsti ir pro adatos skylutę, nos ir visą lauką tektų nukloti lavonais.

Oficialioj SSSRos politika, dėl visa ko įtrau-

kusi į savo kombinacijas ir ne taip garbingą šios avantiūros finalą, visą laiką perspėdavo tą karštakošį. Bet tas nesiduoda nei pamokomas, nei baramas. Tačiau, kaip jis už devynių kalnų nuo savo bazės gali vesti karo operacijas, į kurias įvelti ir čia pat gyveną italai, kurie irgi nepėsti? Kas jam rūpi? Savo „prekybiniam laivynui" apsaugoti nūn dar reikalauja atsiųsti kreiserių, naikintuvų ir dar daugiau povandeninių laivų. Tikras *enfant terrible!*

KAI KOMISARAI DRAUDŽIA KURTI SOVIETUS!

Negalėdamas paimti į nagą karių, Sovietų užsienių reikalų komisaras Litvinovas sudrausmina bent savo diplomatus. Griežtai įsakė savo generaliniam konsului Barcelonoje ir ambasadoriui Valencijoje nė jokiu būdu neprileisti prie paskelbimo sovietų respublikos Katalonijoje ar šiaip Ispanijoje. Taip toli nuo sovietų motinos, vidury „kapitalistinio" pasaulio, nebūtų kam auginti to gležno vaiko, kurio ankstyva mirtis tik kompromituotų jo tėvus. Tokiems kraštams kol kas tinką tik liaudies frontai. Jie sistematiškai paruošią ir konservatyviškiausias šalis pasaulinei revoliucijai. Nurodo Paryžių, kur p. Blumui besižavint komunisto Thorezo jam rodomais demokratiniais miražais, be triukšmo nokstanti raudonoji Prancūzija.

Negalėdamas tiesiog sulaikyti įsibėgėjusių kom-

interno strategų, Litvinovas įsakė savo ambasadoriui Londone Maiskiui pranešti nesikišimo komitetui, jog Rusija priešinga savanorių siuntimui į Ispaniją, ir kartu išreikšti pasitenkinimą dėl Anglijos ir Prancūzijos padaryto taikos pasiūlymo. Tokiu būdu diplomatas bando pasikarščiavusius savo

Litvinovas

generolus paruošti garbingai pasitraukti iš Ispanijos scenos. Tačiau tiems gaila „fašizmui" dar nesuduoto antausio. Jie vis dar tikisi turėsią tam progą, nes kol kas ir smarkiausi sukilėlių puolimai nepajėgė pralaužti jų fronto.

Šiaušiasi ir vietos komunistai, kurie — trockistų smarkiai palaikomi — reikalauja bolševikiško „aiškumo". Barcelonoje dėl to įvyko ir vyriausybės

krizė. Net susišaudyta. Tuo tarpu Katalonijos galvai Companysui dar kartą pavyko sulipdyti Litvinovo reikalaujamą „liaudies frontą“, o gryno kraujo bolševikams atidavė gatvę.

Šiemet nebus Kalėdų. Jie Kristui neleis užgimti, jie nėra reikalingi išganymo. Juos išganė savo tikrąją tautybę po Trockio ir Litvinovo vardais paslėpę Bronštein su Finkelšteinu. Bombos — vietoj *Gloria!*

5.

REKOLEKCIJOS APKASUOSE

Gen. Franco pavyksta stabilizuoti savo frontus, tačiau didesniais pasisekimais negali pasigirti. Pastangos apeiti Madridą iš šiaurės pusės — bergždžios. Žiema! Ne tik maurai, bet ir šiaip ispanai bijo šalčio. Be to, dar neturi savos reguliarios kariuomenės. Ir su bendrininkais ne viskas tvarkoje — italai siekdami susitarimo su anglais privengia didesnio įsikišimo. Taigi, sukilimas įšąlęs.

1936 m. gale nacionalistai valdo 32, o vyriausybininkai 18 provincijų. Jau žuvo karių ir civilių — arti 250.000 žmonių ir sunaikinta pusė tautos turto.

1936. XII. 29, Nr. 156 (Naujų Metų išvakarėse):

BASKAI SUSVYRAVO

Kalėdų diedukas ir gen. Franco nepamiršo. Atnešė jam brangią dovaną — jo pozicijų stabilizaciją. Dar ne taip seniai Franco galėjo bijoti, kad visuose frontuose koncentriškai puolą raudonieji galį jo dėl nepasisekimo ties Madridu nekaip nusiteikusius karius tiek sudemoralizuoti, jog šie pradėsią abejoti dėl savo pergalės. Bet virto kitaip. Įžūlus kominterno veržimąsis į pačią Europos širdį

Ispanijos nacionalistams suteikė savotišką aureolę — padarė juos išvaduotojais nuo ateistiško komunizmo, kurio Europa taip nekenčia. Dėl to ir susilaukė gausios paramos, kuri gen. Franco leido pačiu patogiausiu laiku stabilizuoti savo susvyravusį frontą.

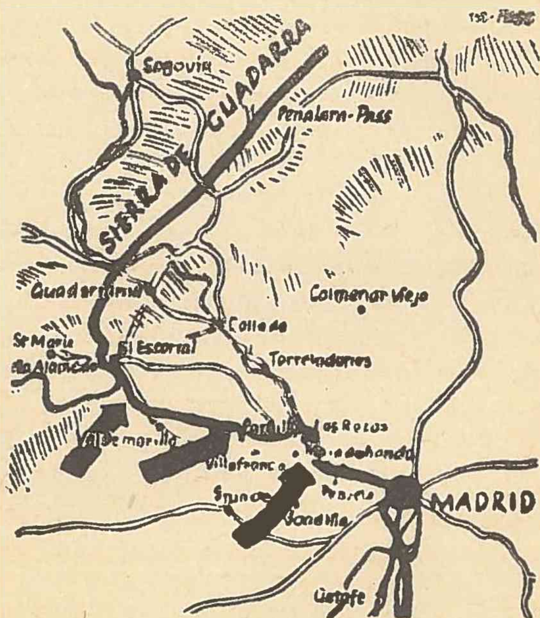
Taip, sakysime, A s t u r i j o j e, kurį laiką vėl grėsę Oviedo miestui raudonieji angliakasiai gavo užkasti savo viltis greit pralaužti gen. Arandos pasipriešinimą.

Dar didesnis nepasisekimas ištiko jų kaimynystėje besikaujančius b a s k u s, kurie atsiremdami į Bilbao žygiavo pietų kryptimi, tikėdamiesi pasiekti Vitoriją, o gal net Burgosą — nacionalistų vyriausybės būstinę. Bet dar nepriėję Vitorijos, pateko sustiprintiems sukilėliams į nagus. Nepadėjo nė amerikiečių ir anglų lakūnų eskadrilė, nors — kaip pranešama — už kiekvieną nušautą lėktuvą buvo pažadėta po 300 svarų sterlingų, be tos mėnesinės algos, kurios ima po 200 svarų. Nedaug tegalėdami pakelti dar tokių kraujo nuleidimų ir supratę, kad jie tik komunistų žarijoms žarstyti, daugelis baskų, kurie daugumoje geri katalikai, lyg ir norėtų su Franco susitarti.

RAUDONŲJŲ LIKIMAS SPRENDŽIAMAS TARP ESCORIALO IR MADRIDO?

Sunkiau t i e s M a d r i d u. Čia nacionalistai, nepajėgdami paimti sostinės iš priešakio, bando jį įveikti apeinant. Tam jau kurį laiką puola Esco-

rialo - Madrido liniją prie Pozuelos - Humeros - Villanuevos - Boadillos. Prasimušdami čia, sukilėliai gali tikėtis iš Madrido išjudinti iš šiaurės apeinamus gynėjus. Kartu jie prie Escorialo kovojan-

Stambioji juoda linija žymi frontą. Nacionalistai puola juodų strėlių nurodyta kryptimi.

čius raudonarmiečius suvarytų į trikampį, kurį sudaro kelias iš San Martino į Algoroną ir La Coronos plentas. Tuo iš pietų apeitų neperžengiamuose Escorialo ir Guadaramos kalnuose įsistiprinusius

priešininkus. Taigi, iš karto nušautų du zuikius. Planas drąsus, bet ir rizikingas.

Dvigubo apsupimo operacijos šiuo laiku vyksta ligi šiol nepatirta energija; jaučiama vokiečių parama. Pirmoji fazė baigėsi čia vadovaujančio gen. Molos laimėjimu — paėmė raktą į raudonųjų pozicijas — Boadillą. Tačiau vyriausybininkai supratę, kuo tai kvepia, paskubomis atgabentais šauniausiais savo, rusų vadų vadovaujamais, kariais, tą taip svarbų punktą vėl atsiėmė.

PIETUOSE — NETIKĖTA LAIMĖ

Lengviau A n d a l u z i j o j e, kur raudonarmiečių dėmesiui nuo Madrido nukreipti gen. de Llano pradėjo ofenzyvą. Išeidamas iš Cordobos, iš karto tik dėl akių, bet toliau, patyręs priešo silpnumą, vadas ne juokais ėmė žygiuoti į rytus. Jis paėmė strategiškai taip reikšmingą Montoro miestą, užėmė apie 1700 km² žemės (kas yra lygu Šakių apskr.), tuo išvaduodamas kone visą Cordobos provinciją.

Išnaudodami raudonarmiečių debaklį, dabar žygiuoja į naują — Jaëno — provinciją. Kiek šitame bare pasiektas laimėjimas bus tikras, priklausys nuo to, ar de Llano pavyks nors kiek praretinti tirštas raudonųjų linijas prie Madrido ir ar sugebės atremti jau naujos vadovybės organizuojamus kontrpuolimus. Praktika parodo, kad savo neišsemiamų žmonių rezervų dėka, kominternui nesunku būdavo užpildyti tokias spragas, o nacionalistams nevisuomet pavyksta atremti kontratakas.

Bet bendrai paėmus, gen. Franco esamose sąlygose gali būti patenkintas. Žinoma, ne visos raukšlės išnyko iš jo kaktos, nes niekas neužtikrina, kad naujais metais pasieks to laimėjimo, kurio nesulaukė besibaigiančiais. Juk jo armijoje daug nuovargio. Ir sąjungininkai netikri. Italai, siekdami savo interesus Viduržemio jūroje užtikrinančio susitarimo su Anglija, bijo įsileisti į Didžiajai Britanijai nepatinkančias kombinacijas. Kominternui nesigaili smūgių, bet šiaip kažkaip privengia. Franco nuomone, galėtų nuoširdžiau remti. Bet šiuo tarpu Mussolinio šūkis — karalystę už Edeno parašą! O vokiečiai vėl — nedykai pristatinėja ginklus ir prikomandiruoja savo žmones — *Do ut des!* Jie mielai įsikurtų Balearuose, Maroke, Kanarų salose. Prasidėtų Franco taip bijomas Ispanijos išpardavimas.

„Neutralieji" irgi ne be „nuodėmių". Tiesa, Anglija neleis Pirenėjų pusiasaly įsitvirtinti bolševizmui, bet iš kitos pusės, Prancūzija nesutiks, kad ten įsigalėtų nacionalsocializmas. Ją ne tik gąsdina tos penkios divizijos, kurios — anot *News Chronicle* — Hitleris dar siunčiąs, jai ir taip daug jau atvykusių vokiečių. Ji su Vokietija nenori turėti antrų sienų. Pakanka jai pirmų, kur tiek konfliktų, kiek metrų. Dėl to ir tas griežtas demaršas Berlyne.

Taigi, yra ko svarstyti tuose apkasuose, į kuriuos patriotus, katalikus suvarė įžūlusis ateizmas. Ne pirmą kartą jie gina savo tėvynę nuo priešininkų, bet tie vis buvo tikį, net maurai. Tačiau dabartinis priešas, kuris nepripažįsta Dievo ir to „nesamo Dievo vardu" organizuoja baudžiamas ekspedicijas, jiems tiesiog demoniškas. Į jį, kuris net Šventąją Naktį jiems nedavė ramybės, jie žiūri kaip į Dievo bausmę. Ir ne be pagrindo, juk yra dėl ko atgailoti.

Davę pasauliui tokius religijos genijus kaip Ignacą, Pranciškų Ksaverą, Petrą Klaverį, Joną nuo Kryžiaus, Joną nuo Dievo, Teresę Avilietę ir kt., Ispanijos katalikai nesugebėjo išsilaikyti aukštumoje. Dėl to jau nuo 19 amžiaus pradžios vis labiau galėjo įsikurti antibažnytinis ir net antikatalikiškas režimas, kuris beveik be pertraukos truko iki pat sukilimo. Katalikų kaltė, kad nepakankamai pasipriešino tiems kenksmingiems - izmams, kurie apniko inteligentus ir atsakingąsias sferas, nors paskutiniai didieji jų vadai — Balmes (1810-48) ir Donoso Cortes (1809-53) — įsakmiai juos įspėjo. Tiesa, valdantieji neatsisakė globoti Bažnyčią, tačiau daugiausia tik formaliai ir tik tiek, kiek jiems buvo reikalinga — altorius turėjo remti sostą. Susidarė savotiškas simbiozas, kur valdžia tol čiulpė geriausius Bažnyčios syvus, kol ši nustojo savarankiškumo. Tuomet prelatas atsirėmė į dvarą, kanauninkas — į

gubernatūrą, o klebonas — į nuovadą, ir katalikybė atsidūrė malonėje tų, kurie jos negerbė ir pagal jos mokslą negyveno. Nors laikas nuo laiko pranašingesnis katalikas ir ragino ištrūkti iš išnaudotojų glėbio, tačiau ta audra vandens stikle paprastai greit būdavo nutildoma.

Diecezinio klero pėdomis ėjo ir daugelis vienuolynų. Nors ir neturėjo pretenzijų į materialinius turtus, bet taip pat neperdaugiausia pretendavo į dvasios bei kultūros lobius. Kaip kunigai nebuvo žemės druska, taip vienuoliai nebuvo kunigų sąžinė. Neiššaukė religinių sąjūdžių, nesukūrė socialinių doktrinų, nevadovavo dvasios gyvenimui. Visa tai būtų pareikalavę pasistiebimo, o tam nebuvo linkę. Daug patogiau eiti mažiausio pasipriešinimo kryptimi. Tat spausdindavo pamaldžius lapelius, kur, pvz., leisdavo skelbti padėką šv. Antanui, kad „padėjęs triušius pelningai parduoti", kad „šv. Jokūbas iš Kampostello padėjęs pataisą išlaikyti". Iš svetur atvykusiems gėrėtis katalikų kultūros turtais rodydavo ne tik Murillo Madonnas, bet ir tą virvę, kuria Judas pasikoręs ir uodegą to asilo, ant kurio Kristus jojęs į Jeruzalę...

KATASTROFA

Taip ir stūmėsi katalikai atpratę kurti ir apsipratę su iš palocių diriguojama reglementacija. Kol dar buvo stiprūs patriarchaliniai santykiai visuomenėje, Bažnyčia dar šiaip taip

buvo apsaugota nuo stipresnių sukrėtimų, nors jau tada socializmas buvo apgraužęs Ispanijos pakraščius. Pirenėjų pusiasalis tuomet buvo panašus į juodą staltiesę su raudonais kutais.

Bet kai pasinaudojant karo neutraliajai Ispanijai sudaryta konjunktūra minios juodadarbių keliems kapitalistams turėjo krauti milijonus, kai prie kaimo bežemių prisidėjo dar pulkai didmiesčių benamių, t. y. kai įvyko tikra socialinė revoliucija, o oficialioje Bažnyčioje daugelis elgėsi, lyg niekur nieko, tada raudonieji liežuviai iš pakraščių laižė ir patį centrą.

Vox temporis, vox Dei! Bet juo margesnė uniforma, juo menkesnis buvo laiko ženklų supratimas. Faktai: kai saleziečiai, tarp skiedrų ir dulkių, gatvės vaikus ėmė amatų mokyti ir su jais po prieglaudos kiemą ritintis, kai jėzuitai atidarė inžinieriams institutą ir su studentais spardė futbolą, kai jauni kunigėliai organizavo skautus, stovyklas, kai pasauliečiai kvietė kurti religinę - kultūrinę - socialinę doktriną ir nieko nelaukiant ją realizuoti — tai visa atsimušė į dignitorius it žirniai į sieną. Dėl to niekam nekliudant liberalizmas nusinešė inteligentus, jaunimą nusiviliojo fašizmas, o darbininkus nusivedė anarchistai su komunistais.

Gelbėdami, ką dar buvo galima gelbėti, jaunieji pasiryžėliai puolė į spaudą *(El Debate!)*, skubėjo į priemiesčių landynes, suevangelino jaunimą. Bet viskas veltui, nes per vėlu. Dėl to 1931 m. sugriu-

vus monarchijai, Bažnyčia neteko savo ramsčio ir neįpratusi savo kojomis eiti, suklupo. *Ultima ratio* — politinė partija. Bet kur anksčiau neapaštalavo šventasis, ten veltui agituos politikas. Ir ką Romos katalikas gali siūlyti tiems, kuriems Maskvos demagogas jau seniai buvo pažadėjęs po 5 ha žemės ir po forduką? Gal 10 ha ir dar po limuziną?! Rezultatas — praktiški 1936 m. rinkimai.

MISERERE!

O dabar? Primas — Romoje, katalikų akcijos vadas — Šveicarijoje, partijos šefas — Portugalijoje, eiliniai gi — apkasuose.

Bet užskleiskime šį lapą, nes šią valandą mūsų broliai labiau reikalingi mūsų maldos, negu mūsų kritikos.

Jiems maldos, mums gi įspėjimas — jeigu anksčiau Madride būtų buvusi akcija, dabar ties Madridu nereikėtų strategijos.

6.

MUSSOLINIO SIMULTANAS SU ISPANIŠKAIS VARIANTAIS

Nacionalistai vis daužo raudonųjų frontą į šiaurę nuo Madrido. Pavyksta užimti visą eilę miestelių, tačiau tai vis menki laimėjimai. Vyriausybininkų linijas pramušti ir vėl pereiti prie judamojo karo taip ir nepasiseka; dėl to sukilėliai čia atlyžta.

1937. I. 9, Nr. 6:

SUKILĖLIAI ĮLAUŽĖ ESCORIALO — MADRIDO LINIJĄ

Ilgai susitrukdę ties Madridu, bet pagaliau suradę tą archimedišką punktą, iš kurio lengviausia išmanevruoti sostinėje įsitvirtinusius raudonuosius, nacionalistai vis stipriau spaudžia Madrido reples. Juda visas Madrido frontas. Į pietus nuo sostinės sukilėliai graužias Vallecaso link, tikėdamiesi tuo nukirsti susisiekimą su Valencija. Bet tuo tarpu kaip šioje vietoje žemė jiems atitenka tik pėda po pėdos, šiaurėje, tarp Escorialo ir Madrido, jie išmušė maždaug 15 km platumo ir 10 km ilgumo skylę. Paėmę miestelius Majadahondą, Las Rozas ir kt. nacionalistai nutraukė sostinės susisie-

kimą su jos gynėjais prie Escorialo. Jie bando nulaužti Escorialo ragą ir taikyti Guadarramos frontui, kurio iš priešakio neimsi (ten sniego iki vieno metro!), į nugarą. Po įsiveržimo į Madrido priemiesčius lapkričio 4—6 d. d. šis laimėjimas bene bus žymiausias. Jei gen. Franco pavyktų ant pasiekto plento įsistiprinti, t. y. atlaikyti kontratakas, visa šiaurinė Madrido gynimosi sistema patektų į rimtą pavojų. Dėl to sostinėje didelis susijaudinimas.

Vyriausybininkai, norėdami nukreipti sukilėlius nuo jiems taip skaudamos žaizdos, įvairiose vietose mėgino daryti kontrpuolimus. Geriausiai jiems sekasi Guadalajaros fronte, kur paėmę Atienzą, kėsinasi į Siguenzą. Prasčiau vyksta Cordovos bare. Čia pavyko nacionalistų žygiavimą tik sulėtinti, bet ne sustabdyti. Dėl to sukilėliai jau įžengė į naują — Jaeno — provinciją, kur juos vilioja gausūs mineraliniai turtai.

Bendrai paėmus, nors šiuo laiku gen. Franco ties Madridu ir neblogai sekasi, tačiau kovos kol kas eina be žymesnės persvaros. Nedaug čia padeda nei vokiečių remiama blokada baskų vandenyne; ji tik tarptautiniu atžvilgiu pavojinga. Gal dėl to naudinga, kad sustiprinama politikos veikla, iš kurios šiuo momentu prasikiša anglų — italų susitarimas.

Nuo to laiko, kada Didžioji Britanija, Etiopijos klausime angažuodama visą Tautų Sąjungą, privertė Italiją gintis kone nuo viso pasaulio, Musso-

linis pamėgo politikos simultanus. Tos kelios dešimtys partijų su stipriais partneriais ir dučę padarė didmeisteriu. Kodėl jam dabar bijoti, tarsi atsirevanšuojant, iš savo pusės ruošti tokį simultaną?

PRIE PIRMOS LENTOS: MUSSOLINIS — EDENAS

Partneriu prie pirmos lentos jis pasikvietė Angliją. Toji kvietimą mielai priėmė, nes tuo lošimu tikėjosi likviduoti senas sąskaitas.

Didžioji Britanija neseniai vedė karą su Italija. Etiopijoje ji kurstė negų, o Ženevoje — Tautų Sąjungą. Edenas buvo tikras, kad jis svetimomis jėgomis taip sumuš italus, kad jie daugiau nesikėsins į Nylo versmes, iš kurių etiopams teko vanduo, o anglams — auksas. Tačiau kol girgždanti Ženevos mašinerija buvo užsukta, Badoglio jau buvo Addis Abeboje: Anglija prakišo pirmą savo kolonialinį karą. Kad ne jos kariai buvo sumušti, o negaus, kad pralaimėjimo odiumas krito Ženevai, ne Londonui, tik patvirtina Downingstreeto apsukrumą. Laimėjusi, būtų atkišusi savo piniginę, pralaimėjusi, smūgiams atlaikyti išstatė svetimą nugarą. Bet kad ir svetimas kailis — skauda ir jai, nes, prie savo kaip akies lėlytę saugojamo kelio į Indiją, susilaukė budresnio stebėtojo, kaip kad buvo mieguistiškasis negus. Kaip dar, pasinaudodamas Ispanijos suirute, Mussolinis ryžosi Italijai grąžinti pirmenybę Viduržemio jūroj. Anglija pasiskubina atsisėsti prie jai skiriamos lentos. Juk tai reiš-

kia, kad dar pavojingesnėje vietoje kelias į Indiją patenka į svetimųjų malonę.

Ne toji jūra, kaip tokia, Anglijai rūpi, nes šią jūrą, senovėje buvusią pasaulio ašimi, seniai nuvainikavo Atlantas su Ramiuoju vandenynu. Kas Cezariui buvo dar *mare orbis,* tai šiandien būtų

Edenas

nekaltas vandenėlis, jei... jei jis nebūtų tas kanalas, kuriuo anglams plaukia auksas.

Kai eina kalba apie auksą, mes visi jautrūs, bet kai tas auksas toks brangus, kad be jo Didžioji Britanija bematant taptų mažąja britanija, anglas nežino pasigailėjimo. Tačiau jis turi skaitytis ir su į imperiją išaugusia Italija. Tik ką pralaimė-

jusi aplinkiniais keliais su Italija vestą karą, Anglija negali rizikuoti nauja ir dargi tiesioginiai vedama kova. Geriau sulošti diplomatinę partiją sudaryti *modus vivendi,* kurio pagrindas — *status quo.*

Britanija yra klasiška to *status quo* šalininkė. Suprantama. Ji visose pasaulio dalyse turi savo dominijų ir kolonijų, kas reiškia tą pat, kaip koncesijų, monopolių, akcijų. Tat iš visur plaukia dividendų ir dėl to visur yra suinteresuota. Ji yra pasisotinusi, turi tik vieną troškimą — kad auksas jai plauktų gausiai ir reguliariai. Pirma sąlyga tam — visuotinė ramybė. Pinigas nieko taip nekenčia kaip karo. Kas pinigą turi, tas myli taiką, o kas visur turi, tas rūpinasi visuotine taika. Kur britų pinigas, ten ir britų taika.

Jai išlaikyti paleistas šūkis — *status quo.* Imkime Etiopiją. Kas anglams garantuos, kad Mėlynojo Nylo versmių kontrolierius neišardys jų milijonus kaštavusią, o milijardus nešančią irrigacijos sistemą Sudane ir Egipte? Imkime Eduardą VIII. Kažin kur būtų atsidūrusios su jo vedybomis nesutikusios dominijos! Dominijos — tai aukso kalnai, o tuos atsverti negalėjo nei karaliaus aukso širdis. Dėl to nuo sostų ir virsta karaliai, kai biržose krinta vertybių popieriai. Imkime dar Viduržemio jūrą. Kol joje niekas neturėjo persvaros, atseit, niekas rimtai negalėjo John Bullo transportams pastoti kelią, Londono biržą ramiai sau žerdavo pelną į kišenę. Tačiau kai dučė ruošiasi

sufašistinti jo svarbiausią aukso traktą, jis turėjo reaguoti arba lazdą arba whisky t. y. arba italą sumušti arba jam leisti kartu pasisotinti. Pastarasis kelias pasirodė tinkamiausias — sotusis jaučiasi patogiausiai, kai jis apstatytas irgi nealkanais.

Mussolinis, puikiai pažindamas prisisotinusiojo psichologiją, tyčia išgąsdino anglus visokiomis karingomis demonstracijomis Balearuose ir pačioje Iberijoje. Jis tarėsi amžinai ten įsistiprinsiąs, o tas „amžinai“ jo žodyne reiškė — iki išgausiant Edeno pripažinimą savo interesams. Kaip matyti, abiems rūpėjo sulošti džentelmenišką partiją. Ir sulošė.

Didžiajai Britanijai Italija užtikrina „laisvą įvažiavimą, laisvą pravažiavimą ir laisvą išvažiavimą iš Viduržemio jūros“ ir dar pakeltu tonu pareiškė savo partneriui, kad toje jūroje nieko nepasikeisią.

Bet tai nereiškia, kad Italija pralošusi. Priešingai. Sutikdama su Anglijos minimumu, sau laimėjo maksimumą — pasiėmė judėjimo policininko rolę ir tuo pačiu kaip ir teisiškai ima šeimininkauti savo jūroje.

PRIE ANTROS LENTOS — NEPATENKINTASIS BLUMAS

Šias Mussolinio laimėjimas neapsiėjo be nuostolių — kitiems. Labai nepatenkinta Prancūzija, kuri kartu su Anglija, norėjo Italiją aplošti. Bet britus baidė Paryžiaus simpatijos bolševikams, o

italus atstūmė jo neapykanta nacionalsocializmui. Dėl to p. Blumas pakviestas prie antros lentos, kur Mussolinis dar gerokai pavargins Maskvos kombinuotėmis žaidžiantį partnerį.

PRIE TREČIOS LENTOS — NERAMUSIS HITLERIS

Trečioje vietoje — Vokietija. Ji žaidžia nervingai, nes pirmoje lentoje sulošta partija jos nedžiugina. Ji buvo tikra, kad Berlyno - Romos ašis bus stipresnė už Londono - Paryžiaus magistralę. O dabar turi patirti, kad Italija, turėdama laisvas rankas, gali jos ir neįsileisti į Viduržemio jūrą. Ir, be to, ar tik nemėgins atvėsinti vokiečių *furor ispanicus?* Wilhelmstrasse sakosi žinanti, esą Mussolinis atsisakąs nuo tezės, kad tik pilnas gen. Franco laimėjimas galėtų išspręsti Ispanijos problemą ir Edeno paveiktas išpažįstąs formulę, jog naujas Madrido režimas neturėtų būti tiek „raudonas“, kad jam grėstų pavojus patekti į Maskvos orbitą, ir ne tiek „baltas“, kad jis taptų Berlyno satelitu.

Taip pat nutarimas tą *Gentlemen's agreement* notifikuoti tik didžiosioms prie Viduržemio jūros gyvenančioms tautoms, t. y. tik Prancūzijai, Berlynui nepatinka. Jis jaučiasi išskirtas iš didžio politikos žaidimo ir paliktas vienas Ispanijoje. Berlynas primena Romai, kad dar lapkričio mėnesį jos užsienių reikalų ministeris Ciano Berchtesgadene Hitleriui pažadėjęs petys į petį kovoti Madrido fronte, o dabar... Yra tat dėl ko nervintis.

Bet ir dučės ranka nevisai tikrai graibsto figūrą šiame žaidime, nes vokiečių priekaištuose yra ir tiesos. Nelengva jam atsikratyti netolimos praeities paaukojant — kaip tai panašiais atsitikimais įprasta — savo ministerį, juk tai jo žentas. Ilgai bandė jaunutį grafą prieš jam pavesdamas užsienių reikalus ir savo dukterį, ir dėl to lengvai jo neišsižadės. Bet kaip patenkinti Berlyną neužgaunant to susitarimo, po kuriuo dar neišdžiūvęs parašas? Štai kas kvaršina tą galvą, kuri dabar rymo ties vokiečių lenta. Tuo tarpu vis siuntinėja savo karius į Iberų pusiasalį ir tai tokiomis masėmis, kad darbiečių organas *Daily Herald* rašydamas apie Romos susitarimą išsitarė, jog šis nevertas net to popieriaus, ant kurio parašytas! Tikra tiesa. Tai negyvai gimęs vaikas.

KRUVINOMIS RANKOMIS NELOŠI!

Prie ketvirtos lentos incidentas. Prie jos partiją sulošti buvo įsigeidęs SSSRas. Išgavęs Turkijos leidimą savo transportams per Dardanelius gabenti į Viduržemio jūrą ir provokatoriškai juos veždamas pro pat Italiją, norėjo Mussolinį priversti ir jį įtraukti į politikos partnerius. Diplomatija įlindę į Tautų Sąjungą, o kardu įsiveržę į Ispaniją, Rusijos kumunistai tikėjosi ir Mussolinį priversti su jais skaitytis. Tačiau tas šiurkščiai užvožė lentą. Intriusas, nuo kurio pirštų laša dar šiltas Ispanijos katalikų kraujas, nėra nei joks partneris. Šach-matas komunizmui!

7.

TARP TREČIOJO INTERNACIONALO IR TREČIOJO REICHO

Galutinai paaiškėjo, kad nacionalistams nebus lemta apsupti Madridą iš šiaurės pusės. Trūksta karių. Šąlančius maurus teko perkelti į šiltesnę Andalūziją. Bet ir ten jie mažai naudingi, nes religiniais sumetimais gruodžio mėnesy kariauti negali. Tą momentą išnaudojo prancūzai kišdami pro Perpignano skylę savo pagalbą.

1937. I. 19, Nr. 14:

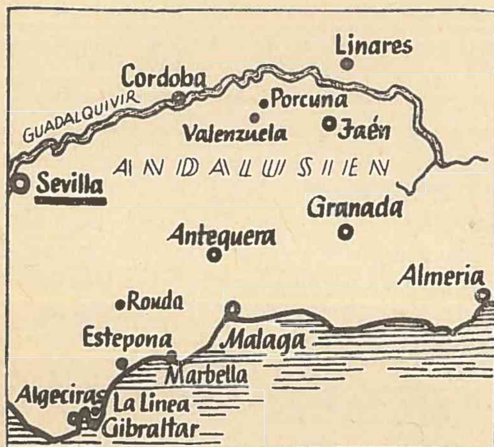
SUKILĖLIAI PAKELIUI Į MALAGĄ

Gen. Franco tebestovi ant Escorialo - Madrido plento, bet jo kariai nesugeba žengti toliau. Nors jie ir smarkiai sumušė raudonuosius, tačiau užsibrėžtas tikslas — iš pietų apeiti Escorialą, iš šiaurės aplenkti sostinę ir iš užpakalio sugriauti Guadaramos frontą — nepasiektas.

Kas čia kaltas? Artilerija su aviacija, užsieniečių dėka, stovi aukštumoje. Pirmoji šaudo matematišku tikslumu, o antroji gyvatiškai lanksti Bet jųdviejų triūsas paruošiant kelią pėstininkams dažnai eina niekais, kadangi marokiečiai su karlis-

tais nesykį bijojo išeiti iš apkasų. Jei ne tas baugštumas, nacionalistai šį kartą ar tik nebūtų išdraskę raudonųjų gynimo sistemą nuo sostinės iki pat Guadaramos kalnų.

Italai su vokiečiais nepatenkinti ir pačiu gen. Franco. Jį norėtų pamatyti fronte, o tuo tarpu jis

Nacionalistų pietų armijos vadas Queipo de Llano, kurio štabas Sevilijoje, 1937 m. sausio mėn. iš Lalinėjos ir Antequeros pusių pradėjo pulti Malagą.

toli nuo ugnies linijos užsidaro Salamancoje ar Burgose. Jie reikalauja reformų. Norėtų patys perimti valdžią įvairiuose štabuose, bet tam priešinasi tradicinis ispanų išdidumas. Jie siūlo panaikinti karlistus. Tai esanti muziejinė trupė iš bėdos tinkanti operoje *Carmen* vaidinti, bet ne Madridui imti. Mirus pernai paskutiniam jų pretendentui į sostą karlistai visai nustoję savo prasmės.

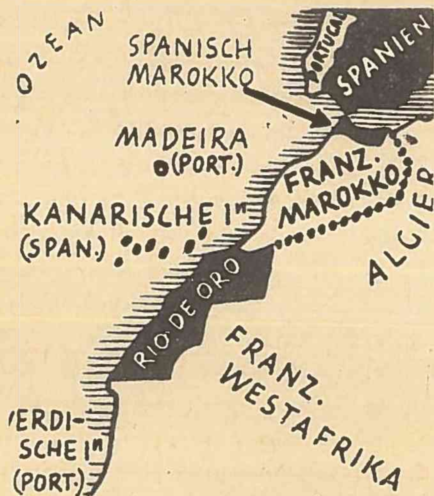
Marokiečiai teisinasi šalčiais. Dėl to žymi dalis jų perkelta į saulėtą Andalūziją, kur jie pasižymėjo žygy į Jaëno provinciją, o dabar Esteponos ir Malagos puolime. Bet ir čia paaiškėjo jų atsilikimas nuo moderniosios karo technikos. Nemokėdami priprasti prie motorizuoto karo, jie daugiau pasitiki individualine veikla ir dėl to neretai stačia galva lenda į nasrus mirčiai. O po keleto tokių nepasisekimų, visai nebenori lipti iš apkasų.

Kaip matyti, gen. Franco kelias ne rožėmis klotas. Didžiausias jam galvosūkis — iš kur gauti tuos 60—80.000 karių, būtinai reikalingų karui laimėti. Nors nuolatos gauna specialistų ir technikų, tačiau kas duos jam pėstininkų mases? Gal Hitleris ir duotų, jei tik reichswehro generolai būtų sukalbamesni. Bet tie bijo nelaiku būti įveliami į atvirą karą ir dėl to tik šykščiai šelpia palikdami kitiems iš ugnies išgriebti tuos ispaniškus kaštanus, kuriais vokiečių vistiek nepasotinsi.

SAVAITGALIO SKANDALIUKAS

Laimė tik, kad raudonarmiečių pusėje nuotaika dar blogesnė. Ypač per paskutines atakas jie pergyveno šiurpias valandas. Išgąsdinti sukilėlių pasisekimu, gresiančiu pačiam Madridui, raudonieji ryžosi Prancūziją galutinai sau palenkti. Tam paleido aliarmuojančių žinių apie trečiojo reicho veržimąsi į Ispanijos Maroką, iš kur šie grėsią prancūzų kolonijoms šiaurės Afrikoje. Juos įkaitinti į

Paryžių siuntė net savo atstovus. Būdinga, kad kartu su jais scenoje pasirodė ir bolševikų ambasadorius vyriausybininkams Rosenbergas. Ką Valencija piešė pilkomis spalvomis, tą Maskva sutamsino taip, kad vokiečiai išėjo dar juodesni už tuos afrikiečius, kuriuos — anot raudonųjų prokurorų — ruošiasi užvaldyti.

Juodoji strėlė žymi Ispanų Maroką, kur gen. Franco lėktuvu atvykęs iš Kanarų salų pradėjo sukilimą. Dėl šios kolonijos prasidėjo ginčas tarp Prancūzijos ir Vokietijos.

Triukas pavyko. žinomasis Pertinaxas laikrašty *Echo de Paris* jau apraudojo prancūzų Maroką ir posesijas gretimoje Sacharoje, o socialistų *Populaire* buvo tikras, kad nei Madrido naikinimas,

nei galimas Franco laimėjimas Prancūzijai nebūtų taip nuostolingas, kaip vokiečių išlaipinimas Afrikos krantuose. Delbosas aliarmavo Londoną. Psichozas paėmė ir įspūdingąjį Edeną. Dar neapsidžiaugęs savo *Gentleman's agreement,* patiria naujų sunkumų. Tuoj į admiralitetą. Bet admirolai nelinko į siūlomą blokadą, nes kažin kur juos nuvestų, nekartą jau apsirikęs, jų užsienių reikalų ministeris.

Daugiausia šalto kraujo parodė *Times,* kuris buvo geriau informuotas už patį *Foreign Office.* Jo korespondentas iš Tangerio pranešė, kad administracijos ir kariniu atžvilgiais vokiečiai nekelią susirūpinimo. Tik jų ūkiška veikla esanti labiau išplėsta. Ta proga sužinota, kad Franco, negalėdamas pinigais atsilyginti už paramą, leidžia eksploatuoti už Melilos esančias kasyklas. Darbui paskubinti atvykę iš Vokietijos ir pora šimtų inžinierių. Bet kariškų jėgų nesą matyti.

Truputį kitaip su propaganda — tarp čiabuvių skleidžiama Hitlerio *Mein Kampf* arabų kalba. Ypač patinka tos vietos, kurios nukreiptos prieš marokiečių išnaudotojus — žydus. Kadangi ne baltųjų rasių puolimai praleisti, čiabuviai ryte ryja tą garsiąją knygą.

Gavęs tokias informacijas Londono admiralitetas nuramino dar iš Italijos - Etiopijos karo visokias sankcijas pamėgusį Edeną, o tas iš savo pusės gavo apmalšinti Delbosą. Kai dar — dėl visako — Hitleris patikino ambasadorių François - Poncet,

kad trečiasis reichas nemano kolonijų klausimo judinti marokiečių pagalba, šis savaitgalio skandaliukas baigėsi melodramatišku susitaikinimu, visai kaip smagioje Strausso operetėje.

Iš didelio debesio tat mažas lietus. Net toks uolus Prancūzijos gynėjas kaip Bernus savo *Journal des Débats* patarė vyriausybei daugiau nesiangažuoti neturint „akivaizdžių įrodymų". Bent šįkart Rosenbergui avantiūra neišdegė.

FYGOS LAPELIS

Bet ir taip jis gali būti patenkintas, nes pagaliau kuo skiriasi liaudies fronto vyriausybės „pravirų durų" politika nuo atviro įsikišimo? Juk Paryžiuje, visiems žinant, veikia raudonųjų propagandos ir verbavimo centras, kuris savo tinklus net į užjūrį meta. Sutrauktas jėgas — vis sekant *Action Française* — perveda į Perpignaną, kur jos rikiuojamos ir net mankštinamos. Iš ten kasdien „raudonasis ekspresas" karius gabena į Ispaniją. Pasų kontrolė ir vizų išdavimas esą daugiau vietos komunistų, negu valdžios kompetencijoje. Katalonijos milicininkai net uniformuoti švaistąsi po miestą.

Kitas centras — Marseille. Ten priiminėjami iš Odesos plaukią laivai, ten perkami ir perkraunami ginklai. O ko negalima išgabenti nei traukiniais nei laivais, tai iš Tuluzo pristatoma lėktuvais. Muitinė, taip tvirtina *Echo de Paris,* užmerkusi net abidvi akis. Esanti gavusi instrukcijų iš aukščiau.

Ar tat nuostabu, kad čia vykdomos ir karo operacijos? Sakysime, kai tik katalonams blogai, tai iš Bilbao pro Bayonne įstrižai Pietų Prancūziją į Barceloną plaukia raudonarmiečiai. O kai baskams nesiseka, tai pro Port - Bou tuo pačiu keliu raudonieji skubinasi atgal. Per tai čia dabar toks judėjimas, kad patriotiški laikraščiai, kaip *Jour*, *Echo de*

Blumas

Paris ir k., šaukte šaukiasi valdžios intervencijos. Valencija - Barcelona - Perpignanas esą tik etapai, kuriais trečiasis internacionalas žengsiąs ir į Paryžių.

Bet Paryžius nusiplauna rankas nurodydamas į dalyvavimą nesikišimo komitete. O tas komitetas pradėtas su nuodėme, nes tą pačią rugpiūčio 8 d.,

kada Blumas skelbė Prancūzijos neutralitetą, buvo duotas leidimas raudoniesiems 80 lėktuvų pristatyti. Ir nuo to laiko per Delbosą nesikišama, o per Jouhaux, profesinių sąjungų vadą, kišamasi. Bet dėl to pirmasis su antruoju nesipyksta, priešingai, sutaria, nes ministeris bijo trečiojo reicho, o sindikalistas — nacionalsocializmo.

Kadangi jau nuo visų stogų žvirbliai čirškia apie šį „nesikišantį kišimąsi", liaudies frontas buvo reikalingas fygos lapelio „Perpignano skylei" pridengti. Ją ir pridengė įstatymu, draudžiančiu savanoriams vykti į Ispaniją. Pridengė, bet neužkišo, nes — taip klausia *Le Temps* — koks gali būti nesikišimas, už kurį balsuoja ...komunistai?!

„TAUTOS PRIEŠAS" NR. 1.

Taigi, įstatymas sau, o skylė sau. Pro ją bus išleidžiama tiek žmonių ir tiek ginklų, kiek reikės ir stambiausiems nacionalistų laimėjimams atsverti. Paryžiui gen. Franco nebūtų baisus, bet jį baido generolas Faupelis ir visi tie vokiečių specialistai ir technikai, kurie — jo manymu — rengia Prancūzijai antrą sieną su Vokietija. Prancūzija labiau mėgsta kitus imti į reples, negu pati būti spaudžiama. Dėl to nuo pat užgimimo jai pavojingos Vokietijos, ji „anapus" jos, rytuose, pasirūpino talkininką savo arkipriešui iš dviejų pusių užšachuoti. Didžiajame kare tobulai veikusios šios replės Prancūziją nuo pražūties išgelbėjo, dėl to ir dabar grūmojo dviem frontais. Tam pirma Lenkiją

panaudojo, leisdama jai savo kaimynų sąskaiton sustiprėti — tuomet mes praradome Vilnių — o dabar Rusijai atsistojant ant kojų, linksta prie galingesnio partnerio. Caras ar komisaras — jai visvien, kad tik padėtų vokietį įbauginti. Versailles'io sutarties likvidacijai einant, trečioji respublika bet kokia kaina ir su bet kuo dėsis į sąjungą prieš Berlyną. Paryžiaus frakas šalia Maskvos milinės — keista pora, bet pačios istorijos sutuokta.

Į tą nenatūraliąją bičiulystę dėtis Prancūziją verčia ir nykstančios tautos jėgos. Dar Pasauliniame kare ji viena nepajėgė atsispirti vokiečiams, o nuo to laiko ji dar labiau nusilpo. Divorsai, abortai skinte skina prieauglį. Jam padidinti įpilietinami svetimšaliai, iš kolonijų įsileidžami spalvuotieji. Bet tauta nuo to nestiprėjo. Dar 1870 m. Prancūzija turėjo lygiai tiek pat gyventojų kaip Vokietija — 30 milijonų, o dabar teturi vos 39, kai tuo tarpu trečiasis reichas priaugo net iki 65 milijonų. Suprantama tat, kodėl ji ne tiek iš meilės, kiek iš baimės užsitikrina slavo pagalbą prieš germaną, o atsilygindama Maskvai, remia jos kišimąsi Ispanijoje. Ir pati turi kištis, jei nori gyventi, o gyventi ji nori.

1789 M. SAULĖLYDIS

Bet griūva ne tik biologinis pagrindas tautos, o ir ideologinė struktūra valstybės. Toji ideologija, pagimdyta 1789 m. revoliucijos ir išnešiota kone po visą Europą, blanksta. Daug kur įsitikinta, kad

šūkis *Laisvė - lygybė - brolybė* individams nedavė tikros laisvės, tautų neapdovanojo lygybe ir tarp valstybių neįgyvendino brolybės. Kritikuojama viskas, kas savo šaknis turi Prancūzų revoliucijoje. Paneigiama individualizmas su liberalizmu. Prancūziškos demokratijos idėja, švietusi 19 šimtmečiui kaip aušrinė, 20 amžiui jau tik vakarinė. Didžioji respublika skaudžiai atjaučianti italų, vokiečių ir dar kitų atsimetimą nuo jos idealų, su viltimi žiūri į naujas „demokratijas" ir dėl to karštai sveikino jauną Ispanijos respubliką, ją gina kaip liūtė savo vaiką.

Laimėjusi Iberijoje, ji tikisi sustiprėti ir savame krašte, kur revoliucijos ideologija kenčia nuo tų kompromitacijų, kurias atidengė Vallėry - Radot savo knygoje *Masonerijos diktatūra* ir kruvinai demonstravo Staviskio afera. Skaudu, kad trečioji respublika neišvengia įtakos iš masonų, žydų ir komunistų, kurie negailestingai barsto šitai genialiai tautai sukrautas simpatijas. Bet jie visi kartu neišgelbės 1789 metų. Jų neapgins nei šūviai iš Madrido.

Tarp trečiojo internacionalo ir trečiojo reicho braška trečioji respublika.

8.

BOMBOS Į SALAZARĄ

Naujųjų metų pirmomis dienomis, maurams vėl atgavus laisvę kariauti ir sulaukus gausios paramos iš Italijos, pietų armijos vadas Queipo de Llano pradeda ofenzyvą prieš Malagą. Tąsomasi visą 1937 m. sausio mėnesį dėl šito svarbaus punkto. Jį užėmę nacionalistai laimėtų pirmą uostą Viduržemio jūroje.

Pajutęs pavojų kominternas padvigubina savo pastangas laimėti Franco užnugarį dengiančią Portugaliją, kurią ateityje norima sujungti su Ispanija į vieną bendrą sovietišką „Iberų respubliką". Didžiausia kliūtis — faktiškasis Portugalijos valdovas, ministeris pirmininkas Salazaras, dėl to jis vaišinamas bombomis.

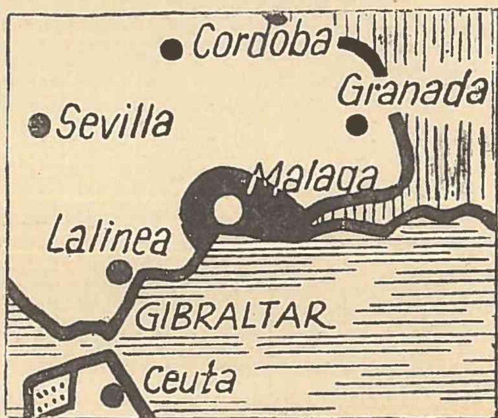
1937. II. 3, Nr. 27:

KAIRIŲJŲ OFENZYVOS BELAUKIANT

Išžygiuodamas į Malagą, gen. de Llano per radio gyrėsi, imsiąs šį miestą, kada tik jam patiksią, ir raudonojo komendanto oda pataisysiąs batą.

Iš karto neblogai sekėsi. Pakraščiu verždamasis Sevilijos viešpats, paėmęs Esteponą su Marbella, jau artinosi prie Terremolinos. Bet čia jį pasitiko rusų generolai su tarptautine brigada ir varė de

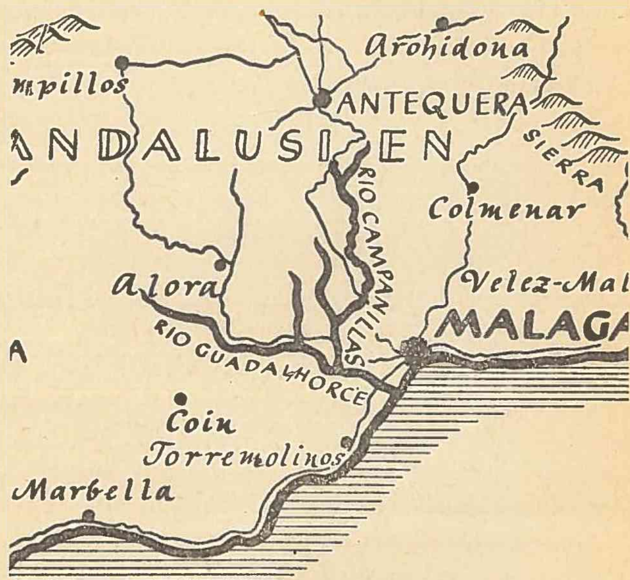
Llano atgal į Marbellą. Tokį nepasisekimą galima buvo numatyti, nes siaurame pakrašty puolikas, negalėdamas išvystyti savo jėgų, lengvai galėjo būti sustabdytas. Tada de Llano bandė iš šiaurės bei rytų, kur savo jėgas plačiau galima buvo išvystyti. Ten prie jau anksčiau užsitikrintų Antequera ir Colmenar laimėjo dar Alhamą, tačiau Sierra Tejedos kalnyno peržengti neįstengė. Ir taip Malaga liko nepaimta, ir batas — nepataisytas.

Gen. de Llano, turįs savo štabą Sevilijoje, puola Malagą iš Lalinėjos ir iš Granados pusių.

Tam radio strategui patartina greičiau lopyti savo aulus prieinamesne oda, jie netrukus jam gali būti labai reikalingi, nes, kaip girdėti, raudonieji ruošia generalinę ofenzyvą. Jau kuris laikas tuo tikslu eina derybos tarp Valencijos, Barcelonos ir Bilbao. Vieningas frontas, berods, užtikrintas.

Tuo tarpu eina paruošiamieji darbai. Stengiamasi užimti puolimui patogesnes pozicijas. Prieš kelias dienas raudonųjų prie Madrido buvo puolama žinomoji „Angelų kalva", kuri, žymiai gynėjų daliai perbėgus, jiems ir atiteko. Vargais negalais

Nacionalistai į Malagą žygiuoja Marbellos-Terremolinos ir Antequeros-Colmenaro kryptimis.

gen. Varela su ištikimesniais kariais tą svarbų punktą atsiėmė. Panašiai ir kitur raudonieji mėgina išlyginti frontą. Tai daug kur sekasi, nes ligšiol šlubavęs jų apsiginklavimas vis eina geryn aktyvaus prancūzų liaudies fronto „nesikišimo" dėka.

Kai kas vis dar mėgina užginčyti jo intervenciją. Bet ką dabar pasakys sužinojęs, kad visagalio profesinių sąjungų vado sūnus P a u l i u s J o u h a u x šiomis dienomis Belgijoje pagautas organizuojant ginklų kontrabandą į Barceloną? Tik nesuprantamas belgų elgesys. Savo diplomato Borchgravės žudikams parduoda ginklus! Bet ką reiškia tautos garbė karo pelno šakalams!

Pasiruošdami savo ofenzyvai, kairieji nepamiršo nei Portugalijos, kuri jiems jau seniai krislas akyse. Dar 1926 m. atsikračiusi marksistiškų bei masoniškų griovikų, Portugalija pasirodė kurčia tiek Paryžiaus *Grand Oriento* gundymams, tiek Maskvos komisarų grasinimams. Kai pernai sukilusiems Ispanijos nacionalistams Portugalija tapo tvirta atrama, jos priešai nebetverdami pykčiu, organizavo jūrininkų pučą, o tam nepavykus, dabar sprogdina, mėto bombas į Franco užnugarį, dengiantį ir be jų žinios bei sutikimo socialines reformas pravedantį Oliveirą S a l a z a r ą.

IŠ KUNIGŲ SEMINARIJOS Į MINISTERIŲ KABINETĄ

O l i v e i r a s — kaimiečių sūnus, kuriam gabumai ir pamaldumas atidarė duris į kunigų seminariją. Studijavo uoliai ir švietė savo pavyzdžiu. Priėmęs mažuosius šventimus, sakė pamokslus. Tačiau pajutęs, kad jam skirta kita misija, atsisėdo į Coimbros universiteto suolus. Bet neilgai juos zu-

lino teisę bei ekonomiką bestudijuodamas, nes jo protu ir darbštumu susižavėję profesoriai, bematant jį įsodino į katedrą. Tada jo kambarėlyje šviesa per naktis nebeužgesdavo. Daug garsenybių yra mačiusi ši, dar 1307 m. įkurta Aukštoji mokykla, bet tokių darbo fanatikų nedaug tepriglaudė.

Salazaras

Iš savo viengungiškcs celės stebi gyvenimą. Jo tėvynę slegia Didžiojo karo našta. Biudžetas iškleręs, deficitas veja deficitą, infliacija baudžia taupytojus, glosto skolininkus, o padėties vis tiek nepagerino, nes brangstančią žaliavą reikia pirkti sulysusia valiuta. Kraštas iki ausų įsiskolinęs anglams,

o šie pasaulio anstoliai ceremonijų nedaro. Eilinė revoliucija už durų.

Bet kuo šįkart blizga generolų kardai? Ar tik ne tuo pačiu troškimu pasisotinti, kadangi, jų ma-

Portugalija dengia nacionalistinės Ispanijos užnugarį. Balta sritis — gen. Franco, taškeliais pažymėta — vyriausybininkų.

nymu, pozicija pakankamai prisiplėšusi. O šiaip ar tik ne tomis pačiomis masoniškomis intrygomis prieš katalikus, kurie dėl savo tradicinio žlibumo nepajėgia atsispirti? Bet ar šie amžinai turi palikti tėvynę garbėtroškoms ir „auksakaliams“?

Tą klausimą statyti buvo jaunam profesoriui tas pats, kaip į jį atsakyti. 1921 m. pasirodė viešumoje: išleido dienraštį, įėjo į seimą. Tačiau Lisabona mirtinai nusivylė: šitas po masonų žvaigžde gimęs ir sovietų kūjo nukaltas parlamentas tautos neprikels. Tik vieną dieną dalyvavęs posėdžiuose, grįžo į savo vienuolišką vienatvę.

1926 m. tauta sukilo. Bet kaip valdyti be pinigų? Finansus perėmęs generolas prisistatydamas savo valdininkams skundėsi: „Apie pinigą aš neturiu nė mažiausio supratimo. Tik viena matau, kad čia velnioniška netvarka“. Verkiant reikėjo nesusitepusio specialisto. Revoliucija iškasė Salazarą.

Bet ir šįkart jo gastrolė buvo trumpa: šeštadienį atvyko į sostinę, o ketvirtadienį ją vėl apleido. Mat, ir naujoji šluota nenorėjo iššluoti mirtingos nuodėmės — padaryti daugiau išlaidų, negu kad yra pajamų. Tuomet įvyko, kas turėjo įvykti — Portugalija subankrutavo. Tautų Sąjunga sutiko gelbėti, tačiau tik valstybės suverenumą pažeidžiančiomis sąlygomis. Verčiau tat priimti savo tautiečio ultimatumą, negu svetimųjų jungą. Telegrama į Coimbrą. Salazaras tyli. Delegacijos į Coimbrą. Salazaras spiriasi. Pagaliau be sąlygų jam paveda finansus.

NUO BANKROTO IKI IMPERIJOS

Pirmas jauno ministerio žygis — nutraukti derybas su Ženeva. Portugalija pati išsigelbės. Antras — atsišaukimas į tautą: „Aš finansus sutvarkysiu. Savo laiku duosiu viešą atskaitą, o dabar prašau pasitikėti ir paklusti. Aš valdžios neištroškęs, neradęs pritarimo išvyksiu. Kasdien eina traukiniai į Coimbrą".

Nuo šios negirdėtos portugalams kalbos praėjo jau devyneri metai, bet Salazaro nebeišleido. 1933 m. pavedė jam ministerio pirmininko vietoje reformuoti visą kraštą. Tuoj sustiprino valdžią ir atstatė valstybės autoritetą. Padarė galą tai liberalistinei valstybei, kurios vieną pusę metų valdė masonai, o kitą — kominternas. Bet žinodamas, kad valstybė yra aparatas, kuris tik gyvas tautos jam įkvepiama siela, Salazaras ugdo iš jos gelmių trykštančias jėgas.

Didžiausias jos turtas — asmenybė. Ja remiasi visa civilizacija ir ji viena tekuria kultūrą. Kol Portugalija galėjo didžiuotis tvirtomis asmenybėmis, ji Vasco da Gamos laikais sukūrė galingiausią kolonialinę valstybę, Lisaboną padarė pirmu prekybos centru, o Camoënsu įžengė į pasaulinę literatūrą. Salazarui tat pakankamai pagrindo ASMENYBĘ didžiosiomis raidėmis į savo reformą įrašyti.

Jis žino, kad jokia valdžia neatstos asmenybės. Valdančiųjų pastumdėlis prastas kūrėjas. Dėl to

piliečių nevargina diktatoriškais svaičiojimais ir charakterių nelaužo. Kaip jis pats nedarė karjeros ant savo tautiečių sprando, taip nė savo ministeriams neleidžia jų sąskaiton iškilti.

Reformatorius nemėgsta privačios iniciatyvos slopintojų, tiesiog nekenčia abortininkų, pakertančių kiekvieną pasikrutinimą ir tų, kurių vienintelė valstybinė išmintis — ne partijoje ir ne įstaigoje gimusį užsimojimą apskųsti saugumo organams. Portugalų vos 6,5 milijonai, o valdyti jie turi net 2,2 milijonų km² žemės. Bet 20 kartų už pačią Portugaliją didesnių kolonijų neišlaikysi partijos komisarų aprėktais pavaldiniais.

Dėl to Salazaras neapsiima „aptildyti" tautos, nesiekia viską suvalstybinti. Jis greičiau linkęs atvalstybinti, kad tik sužadintų naujų energijų. Tokių jam niekad per daug nebus, nes išgelbėjęs kraštą iš bankroto, pasiryžęs atstatyti Luzitanijos galybę. Nutilo pesimistai, kurie kolonijas jau norėjo parduoti kaip seną trantą.

Portugalija iš naujo iškeliaus Vasco da Gamos keliais. Sujungs savo posesijas Afrikoje ir Azijoje su tėvyne Europoje į naują imperiją. Kraštas alsuoja nauja viltim.

NEPORTUGALIŠKAS PORTUGALIJOS VADAS

Kuria Salazaras tą imperiją tyliu darbu. Jam nerūpi ta valdžia, į kurią buvo atitemptas. Jau du kartu iš Lisabonos bėgo, bėgs ir trečią kartą, jei

bus verčiamas tarnauti kokiai klikai. Su vienu čemodanu jis atėjo į palocių, su vienu jį ir apleis. Jis nepaiso generolų pronunciamento, jo nejaudina lyderių intrigos. Jis teklauso savo sąžinės.

Kraštas savo vadą retai kada išvysta. Tik būtinomis progomis pasirodo: planams išpopuliarinti, apyskaitai duoti. Gryna sąžine jis atsistoja prieš jį, juk jo biudžetas sueina centas į centą, juk jo valdžia tai nebėra įprastas legalizuotas plėšimas ir jo valstybės kontrolė yra daugiau negu buhalterija išeikvojimams registruoti.

Liaudis visa tai žino ir dėl to aklai juo pasitiki. Moralinis jo autoritetas jam leidžia apsieiti be propagandos ministerio. Nelydi jo nė ta svita, be kurios ne tik dučės, bet ir komisarai nesirodo: sekliai, fotografai, garsiakalbiai. Ir anekdotais tautos neprikelsi, primygtinai primena Salazaras savo operetiškų politikierių išpaikintiems tautiečiams.

Iš šūkio *Panem et circenses* jis težino rūpinimąsi duona. Tam ir naktimis kamuojasi. Savo misijai šis politikos asketas paaukojo ir šeimos laimę. Žaidimais rūpintis nėra kada. Jo tautiečiai jų ir be jo susiras. Jie tik stebisi tokiu neportugališku vadu. Bet jie dėkingi jam, kuris atsveria jų ydas ir dirba, kada jie žaidžia, budi, kada jie miega.

SUSITIKIMAS

Kur rasti Jo Ekscelenciją?

Užkopkime į Lisabonos aukštamiestį, pasibelskime į vieną tų daugybės šlaitą kaip grybukai apli-

pusių mažyčių namelių. Ankštame salionėly knygos. Ant staliuko žurnalų — įvairių sričių, visokiomis kalbomis. Jauti, kad čia profesoriaus gyvenama. Čia ir jis pats.

Stambus vyras — ūkininkas su mokslininko bruožais. Plati ranka išsitiesia. Juodi plaukai krinta ant jo giedrios kaktos. Tiesus jo žvilgsnis tyrinėja svečią, lyg norėdamas jį priskirti į tuos etatus, kuriuos žino atmintinai.

Kuo Jūs grindžiate savo veiklą?

Idėjomis! Be principų pražūsi audringame gyvenime.

— Kokiomis idėjomis? — neatstoja lankytojas.

Ramiu mostu nuo lentynų parenka krūvelę knygų: Augustino, Tomo Akviniečio. Atskleidžia encikliką *Rerum novarum*. Skaito iš *Quadragesimo anno*.

— Nejaugi galima lotyniškus traktatus įgyvendinti?

Nuveda į priemiestį. Parodo tuos dailius namelius, kuriais nusėtas visas laukas — darbininkų kolonija. Sode krykštauja vaikai. Štai gyva enciklika! Mieste nebebus benamių, kaime — bežemių.

— Jūs, tur būt, neturite priešų?

— Priešų. Nesistengiu tokių įsigyti. Bet tokių turi mūsų idėjos. Tikėkite, nelengva tarp fašizmo

ir komunizmo kurti krikščionišką santvarką. Dešinė pyksta, kairė grasina. Bet kol Dievas laiko, dirbsiu.

— — —

Kataliko valstybininko dalia: Į Salazarą — bombos! Bet apgriautoje savo ministerijoje jis iš kaktos tik braukia savo garbanas ir gilinasi į einamuosius reikalus. Kataliko valstybininko pasiryžimas!

9.

PELENAI IŠDIDŽIOMS GALVOMS

1937 m. vasario mėn. 8 d. gen. Queipo de Llano, remiamas gausių italų būrių, paima Malagą ir laimi gerų 200 km ilgumo liniją prie Viduržemio jūros. Tiek pat kilometrų sutrumpėjo ir frontas, kas leidžia nacionalistams stambias jėgas perkelti į Madrido frontą. Laimėję Malagą, sukilėliai nūn tiesiog susisieks su savo Maroku.

1937, II. 10, Nr. 33 (Pelenų dieną):

PAGELBINĖ AKCIJA PRIE MADRIDO

Nacionalistai, sužinoję apie ruošiąmą bendrą raudonųjų ofenzyvą ir norėdami užbėgti visokiems galimumams už akių, patys pradėjo pulti. Norėdami būti tikresni, iškart atakavo ir Madridą ir Malagą.

Madrido puolimui sukilėliai vargu ar skyrė sprendžiamos reikšmės, nes visuotiniam puolimui šitoje vietoje laikas dar nėra atėjęs. Atakos tikslas bus buvęs prie sostinės sulaikyti kiek galint didesnį raudonarmiečių skaičių, kad Malagą puolančiam de Llano būtų lengviau. Bet kartu su šia intencija buvo siekiama operatyvinio tikslo, būtent, iš pietų

pusės labiau apsupti sostinę. Tam tik ką iš ligoninės grįžęs gen. V a r e l a, vienas narsiausių Franco padėjėjų, tris dienas iš eilės taip smarkiai puolė Madrido — Aranjuezo liniją, kad gynėjai vietomis net iki 10 km. turėjo pasitraukti, užleisdami nacionalistams visą žemės plotą iki Jaramos upės, toje vietoje, kur įteka į Manzanaresą.

Tuo sostinė iš pietų pusės panašiai apsupta, kaip kiek anksčiau ji gen. Molos buvo apeinama iš šiaurės. Dar keletas tokių žygių ir Madridas šių replių spaudimą skaudžiai pajus. Mes tikime Valencijos min. pirm. Caballerui, kad sostinė gerai fortifikuota; tačiau ką reiškia tvirtovės, kurias galima apeiti?

O TIKRAS SMŪGIS — MALAGAI

Pasinaudodamas savo kolegos pagalbine akcija, gen. de L l a n o antrą kartą puolė Malagą, tik šįkart gudriau: nebepasitenkino forsuoti pakraštinį kelią pro Fuengirolą ir Terremoliną, kuris dėl savo siaurumo neleidžia plačiau užsimoti, bet tuo pačiu laiku puolė dar iš Rondos, Antequeros ir Alhamos. Šitam koncentriniam puolimui, kurį iš jūros pusės parėmė kreiseriai, o iš oro lėktuvų ekskadrilės, raudonieji atsispirti jau nebepajėgė ir kaip demoralizuotas gniužulas ritinosi į rytus, vis vejamas lėktuvų, šarvuočių ir laivų.

Po Toledos paėmimo praeitų metų rudenį ir prisimušimo prie sostinės, Malagos užkariavimas yra pirmas tikras nacionalistų laimėjimas. Nebuvo

lengva įsiskverbti į tą miestą, nes raudonieji jau grynai dėl savo reputacijos jį gynė iš paskutiniųjų. Antrai atakai atlaikyti atgabeno savo geležinę gvardiją — tarptautinę brigadą, bet ir ta buvo palaužta. Nors rusai dėl prestižo ir iš kailio nėrėsi, tačiau ir jie buvo įvelti į bendrą debaklį.

NACIONALISTAI ĮSITVIRTINA VIDURŽEMIO JŪROJE

Šiuo laimėjimu gen. de Llano rehabilitavosi — įrodė, kad jis ne tik mikrofonais, bet ir patrankomis moka kariauti. Visą akciją jis vedė pats iš savo štabo kreicery „Canarias". Jo pergalė nacionalistams daug reiškia. Ji pakels jų nuotaiką, kaip Alcazaro išlaisvinimas. Jie patyrė, kad laimė dar nėra nuo jų nusisukusi. Raudonieji greit gaus pajusti šio laimėjimo sukeltą entuziazmą.

Nemažiau reikšminga reali Malagos reikšmė. Juk šis miestas su savo 200.000 gyventojų, su savo vaisių, vyno ir metalų turtais apylinkėje, nepaprastai parems nacionalistus. Pats uostas yra svarbus tuo, kad tai pirma Viduržemio jūroje laimėta vandens stotis. Įkėlę koją į tą jūrą, stengsis sau laimėti dar naujų uostų. Kiek tai jiems seksis, sunku pasakyti. Nors ispano veiklumą išreiškia šaukštukas, tačiau šis su keliais minusais, nes retai kada ištveria iki galo. Neperdėti Malagos laimėjimo reikšmės verčia ir tas faktas, kad de Llano su savo „ispanais" kol kas lengviausiai susikalba itališkai ir vokiškai.

PERVIRŠYTA „NORMA"

Prieš išbėgdami, raudonieji ir čia žudė, kas papuolė. Nėra tokio tamsaus rašalo aprašyti tiems baisumams, kuriais kankinami žmonės vien dėl to, kad jie katalikai.

Pastaraisiais šimtmečiais visame pasaulyje už Bažnyčią atiduodavo savo gyvybę maždaug po 100.000 viename amžiuje, t. y. apie 1000 kasmet. Reikia pasakyti, kad XX amžius bolševikų, o ypač raudonųjų dėka, savo „normą" ne tik išsėmė, bet dar skaudžiai perviršijo, o dar tik trečdalis to išgirtojo šimtmečio tepraėjo... Yra tat ką kaltinti.

Bet kartu yra ir ko susimąstyti ir klausti, ar kartais patys katalikai nebus irgi nusikaltę tradiciniu ispanų išdidumu ar apsileidimais, paruošiančiais nors dalį tos dirvos, kur šiandien taip demoniškai siaučia raudonasis teroras? Kaip jie patys apie tai mano?

KLEBONAS:

Besiartinančios katastrofos ženklus savo dienorašty pažymėjo vienas klebonas, kurio užrašus išleido Ispanijos Ketteleris Tėvas Palaú SJ. — *Diario intimo de un cura espanol* (1919 — 1931), Barcelona 1932.

Klebonas rašo: „Šiandien dalyvavau seserų vedamos mergaičių mokyklos katekizmo šventėje... Jos poterius ir klausimus gerai mokėjo... tačiau nė viena negalėjo man pasakyti, ar ir maldų turinį su-

pranta. Kur yra mūsų Tėvas? Kur yra dangus? Kieno vardas turi būti garbinamas? Tyla! Tyla! Sumišusios seserys teisinosi, kad tokių klausimų katekizme nesą. Ir kapelionas manimi nepatenkintas. Visa tai nesą reikalinga žinoti, nes Dievas reikalaująs ne žinojimo, o pamaldumo".

STATISTIKAS:

1932 m. Katalikiškoji Ispanija su savo 23,8 milijonais gyventojų išleido 93 teologiją liečiančius raštus. Tuo pačiu laiku ortodoksiškoji Bulgarija su savo vos 6 milijonais jų išspausdino 152, o evangeliška Danija su 3,55 milijonais — net 220. O einant Danijos proporcija, Ispanija turėjo išleisti ne mažiau 1400 teologijos raštų, t. y. 14 kartų daugiau negu iš tikrųjų yra išleidusi!

Taip skaitome pačių Ispanijos dvasininkų 1932 m. sudarytoje statistikoje.

KARDINOLAS:

Ispanijos primas kard. Goma (Toledo), svarstydamas savo klero nepasisekimus, viename ganytojiškame rašte kaltina jų pamokslus:

„Pamokslas sakyti yra kunigo teisė ir priedermė. Tai griežta pareiga, kuri mūsų — kad ir sunkiosiomis sąlygomis — turi būti pildoma. Be šito *ministerium verbi* Bažnyčia nebūtų atsiradusi, dėl to ji šitą *ministerium* be atvangos per amžius turi ūgdyti. Pastebėjus, kaip greitai tauto-

je nyksta religinis jausmas, paaiškėja, kad reikia pamokslus sakyti su daug didesniu pasišventimu, nes kitaip šios dienos religinis indiferentizmas rytoj virs religijos neapykanta. Pamokslininkas yra reikalingas ir „retorikos technikos“ ir idėjų. Tikintieji turi pajusti, kad pamokslininkas tiki tuo, ką skelbia. Turime nepailsdami skelbti Dievo žodį“. Kardinolo būta pranašo, nes vos porai mėnesių praėjus, jo minimas „religinis indiferentizmas“ ir virto „religijos neapykanta“.

FILOSOFAS:

Savo veikale „Dievo valstybė“ paskutinis didelis Ispanijos filosofas Donoso Cortés (1809 — 53) iškelia tą problemą, kuri dar 19 amžiaus pradžioje pradėjo kamuoti nevien tik Ispaniją:

„Vargas tiems, kurie nesupranta naujųjų laikų dvasios... Šiandien svarbu blogai paskirstytus turtus teisingai padalyti. Tai... vienintelis klausimas šiuo laiku jaudinąs pasaulį. Jei vyriausybės šios problemos neriš, ją išspręs socializmas. Šiandien tegalimas vienas taikingas šio klausimo sprendimas, būtent, gigantišku egoizmu sukrautus turtus milžiniškomis išmaldomis išdalinti“.

OFICIOZAS:

Žymiausias katalikų laikraštis *El Debate* 1936 birželio mėn. 14 d. tai degančiai problemai gvildenti paskyrė specialų numerį. Jame skaitome:

„Iš 1.455.422 registruotų žemės savininkų 590. 142, t. y. 40,7% teturi mažiau vieno hektaro žemės. T. y. beveik pusė registruotų valstiečių kartu valdo tik 1,5% visos Ispanijos žemės.

Daugiau, negu 500 ha turi 6690 savininkų, t. y. 0,4% dvarininkų savo žinioje turi 30% visos kultivuotos žemės. Pridėjus prie šitų skaičių dar kitus dvarininkus, sužinome, kad 4% dvarininkų kartu valdo 64% dirbamos žemės.

Toliau rodo statistika 1.380.000 mažažemių gaunant per metus iš savo žemės vos po 174 pezetus, tuo tarpu dvarininkai uždirba po 16.947 pezetus.

SOCIOLOGAS:

Tą patį 1936 m. birželio mėnesį prabilo ir sociologai. Štai mokslininko Joaquino Azpiazuo pažiūros, išspausdintos jėzuitų leidžiamam žurnale *Razon y Fe:*

„Dievas medžiagiškus turtus sukūrė — bent tiek, kiek liečia jais naudojimąsi — visiems žmonėms. Šį mokslą, kurį mūsų klasiški teologai nenuilsdami skelbė, turime Ispanijoje vėl skelbti su didžiausiu atsidavimu.

Kas šiandien turi 50 milijonų, tas rytoj turi pasitenkinti, sakysime, 20. Juk jis dėl to nemirs badu. O iš kitos pusės padorusis darbininkas su savo 10 vaikų turi susilaukti jo ir jo šeimas egzistenciją užtikrinančių pajamų. Daugelis to nenori suprasti. Krauti ir slėpti turtus... tai nešvarus gobšumas. „Tie kurie, taip elgiasi, užsitarnauja, kad

Dievas iš jų atimtų jiems pavestus turtus ir atiduotų tiems, kurie juos mokėtų tvarkyti pagal Dievo intencijas".

O MES?

Broliai ispanai, dovanokite, kad drįsome iškelti Jums taip skaudžių dalykų. Mes tai darome ne įskaudinti Jums, kurie jau seniai savo kankinių krauju nuplovėte Jūsų katalikybę temdančias dėmes, o sau įspėti, kad neužsitrauktume panašaus teismo.

Nes, iš tikrųjų, kur mus nuves tie mūsų pasaulininkai, kurie išvykę į savo darbo vietą fatališkai susilieja su ta aplinkuma, kurią prikelti jie buvo net savo vėliavai prisiekę?

Kur nuves tie inteligentai, kurių idealai — šilta vieta, pusantro vaiko, greita pensija ir puteliškas rojus?

Kur nuves visi tie, kurių kasdieninė ideologinė gimnastika — nugaros lankstymas į visas puses?

Kur nuves tie, kurių visas horizontas — žaliojo staliuko keturkampis ir vienintelis įsitikinimas, kad aukščiau buteliuko vis tiek neiššoksi?

Kur nuves tie, kurie užmiršę, kad yra žurnalistų be duonos ir redakcijų be mašinų, pinigus kiša į veislines šunes ir egzotiškas kates?

Kur nuves tokie akcijos veikėjai, kurie veikimui išmeta kokį buterbrodą, o po mirties aukso kalnus palieka?

Kur veda ta moteriška katalikybė, pagimdyta mūsų patogaus noro užimti pigų pasisekimą užtikrinantį barą?

Kur veda toks viešas žodis, kurio visa Sekminių ugnis — paskolintas konspektas ir vienintelė puošmena — palaidotų amžių žodynas?

Kur nuves tie dvasininkai, kurie tiesiai nuo altoriaus vyksta į savo šliūbą?

Kur nuves tokie vadai, kurių visa strateginė išmintis — „Eikite pirmyn!“ kai tuo tarpu visi laukia — „Paskui mane“!

Iš tiesų, kur jie visi mus nuves?

Ar ne į tokią pat pražūtingą strategiją ties Kaunu?

Tat, šiandien Motinai Bažnyčiai švelnia savo ranka barstant pelenus, nusilenkime, kad rytoj istorija ant mūsų galvos neužbertų žarijų.

10.

GALO PRADŽIA?

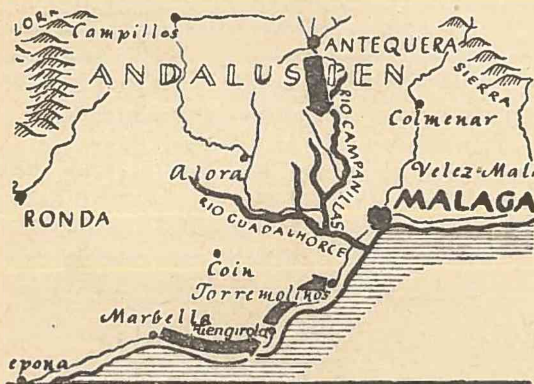
Lygiagrečiai su ofenzyva prieš Malagą, nacionalistai, pradedant nuo 1937. I. 24 dienos, ėmė atakuoti ir sostinę. Bet šįkart ne šiaurėje, o pietuose, kur tikėjosi peržengti Jaramos upę ir užkirsti raudoniesiems kelią į Valenciją. Pirmoje vasario mėn. pusėje puolimas pavyko, tačiau žymesnių pasekmių neturėjo, nes vyriausybininkai susitaisė naują komunikaciją pro Guadalajarą, kurios pasiekti sukilėliams nepasisekė.
kurios pasiekti sukilėliams nepasisekė.

„RADIO STRATEGAS“

Paėmęs Malagą, gen. de Llano visu veidu šypsodamasis sugrįžo į Seviliją. Pagaliau ir jam pavyko pasiskinti naujų laurų. Tam seniai buvo laikas, nes ankščiau laimėti jau gerokai buvo apvytę, o kas nemaloniausia — netikri, nes įgyti tik... radiofone. Buvo taip:

Sukilėlių planu, generolai tuo pačiu laiku iš visų pusių turėjo veržtis į Madridą. Bet sukilimas nevyko pagal nustatytą tvarkaraštį. Sanjurjo vos pakilęs Lisabonos aerodrome nukrito ir užsimušė. Generolas Godedas iš Balearų atvykdamas įlindo

tiesiai į širšių lizdą — Barceloną, kur buvo mirtinai sugeltas. Iš Kanarų salų vykstančiam Franco nors ir pavyko pasiekti Maroką ir sau laimėti čiabuvius, tačiau, sustreikavus laivynui, nebuvo kam juos vežti Ispanijon. Tik vienam Molai, veikiančiam katalikiškose Pampelonos ir Burgoso apylinkėse, pasisekė išvesti kariuomenę iš kareivinių.

1937 m. vasario mėn. gen. de Llano puldamas juodųjų strėlių nurodytomis kryptimis užkariavo Malagą.

Bet kaip viena kregždė nedaro pavasario, taip vienas generolas dar nedaro revoliucijos.

Tačiau tie laimėjimai, kurių trūko žemėje sukilusiems, netikėtai nukrito iš dangaus: radio bangos skelbė ir skelbė sėkmingą generolų žygiavimą į Madridą. Dešinieji nustebę, kairieji apstulbę. Nacionalistai atsipeikėję iš tikrųjų ėmė organizuoti

tuos žygius, kuriuos jiems avansan buvo priskaitęs tas paslaptingas radio strategas. Kas jis toks?

Mažai žinomas karininkas su pora tuzinų kareivių ir keliais kulkosvydžiais, užpuolė Sevilijos radio stotį. Eiliniams dar nesuspėjus apsikasti, jų vadas jau ištrimitavo „begalinį tautiečių užsidegimą kovojant su komunistais". Tas spikeris iš Afri-

Gen. de Llano

kos „atgabeno" net 5000 marokiečių, nors buvo sulaukęs vos 30! O tuos susodinęs į sunkvežimius skersai ir išilgai išvežiojo po visą rajoną. Jis „paima" į nelaisvę tūkstančius raudonarmiečių, „sodina" į kalėjimą jų vadus, kitus net „sušaudo". Sukilėlius pagauna entuziazmas, vyriausybininkus nukrato šiurpas. Revoliucija įsiliepsnojo.

Tas radiofono drąsuolis, kuris per mikrofoną paleido tiek „spaudos ančių“, kad net vyriausybės saulė aptemo, buvo vos girdėtas, egzotišku vardu generolas Q u e i p o d e L l a n o.

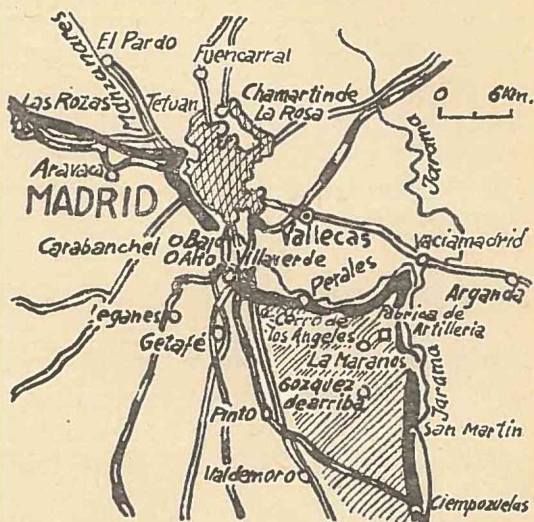
„SEVILIJOS KIRPĖJAS“

Greit jis už nuopelnus buvo paskirtas pietų armijos vadu. Tačiau mažai tegavo iš radiofono išžengti, nes operacijų centras vis buvo kitur. Beliko jam suklijuoti naują laivyną, ir juo užtikrinti susisiekimą su kolonijomis. O šiaip kone kas vakarą jumoru ir drąsa taip pliekdavo komunizmą, kad kominternas jį mielai būtų gyvą prarijęs kartu su mikrofonu. Bet vis nepagaudamas jo, keršijo prikergdamas jam „Sevilijos kirpėjo“ vardą.

Gal tam turėjo kiek ir pagrindo. Juk tikrai priimant iš kitur atplaukiančius „ispanus“, de Llano pasidarė visur besąs *chef de réception*. Rautai, prakalbos, paradai, „savanorių“ įvilktuvės, inspekcinės kelionės, viskas pagal ariją „Figaro šen, Figaro ten“, muzika kartais Verdi, kartais Wagnerio — štai de Llano veikla laukiant savo valandos.

Ta išmušė Mussoliniui su Goeringu Romoje nutarus likviduoti vienintelį komunistų valdomą Viduržemio uostą, Malagą. Pranešama, de Llano vedęs operacijas iš vokiečių kraicerio *Graf Spee*, kur saugiau ir daugiau patarėjų. Bet ta žinia vargu ar tikra, juk nebuvo dementuojama.

Moralinė ir karinė šio laimėjimo reikšmė žymi. Jis parodė, kad įstrigimas prie Madrido nacionalistų valios nepalaužė, kad jie — remiami —

Siekdami užkirsti vyriausybininkų susisiekimą tarp sostinės ir jūros, nacionalistai 1938 m. vasario mėn. užėmė brūkšniais pažymėtą plotą į pietus nuo Madrido.

vis dar sugeba laimėti. Jis davė jiems pirmą vandens stotį Viduržemio jūroje. Italai dabar tiesiai plauks į Malagą, o ispanai trumpiausiu keliu pasieks savo Maroką. Didelis patogumas. Ir ekonomiškai laimėta, nes gerai iriguota ir dėl to plačiai apželdinta Malagos apylinkė duoda nevieną derlių į metus. Ypačiai garsus jos vynas. Yra dabar ir „kuo“ aplaistyt, kad tik būtų „ką“.

Bet, rodos, ir tuo rūpinamasi. Taip, sakysime, šiaip tylusis Mola prasitarė, kad Malagos paėmimas reiškiąs „galo pradžią“, kad Madridas į nacionalistų rankas pateksiąs greičiau, negu tikisi net didžiausi optimistai. O pro nesandarias de Llano lūpas dar išsprūdo aliuzija apie greitą Valencijos puolimą. Bet ar per juos tik nebus dar kartą prabilęs nemirtingas Don Kichotas, kuris menkai tepajėgdamas suvokti tikrovę, dar XX amžiuje svaiginasi iliuzijomis?

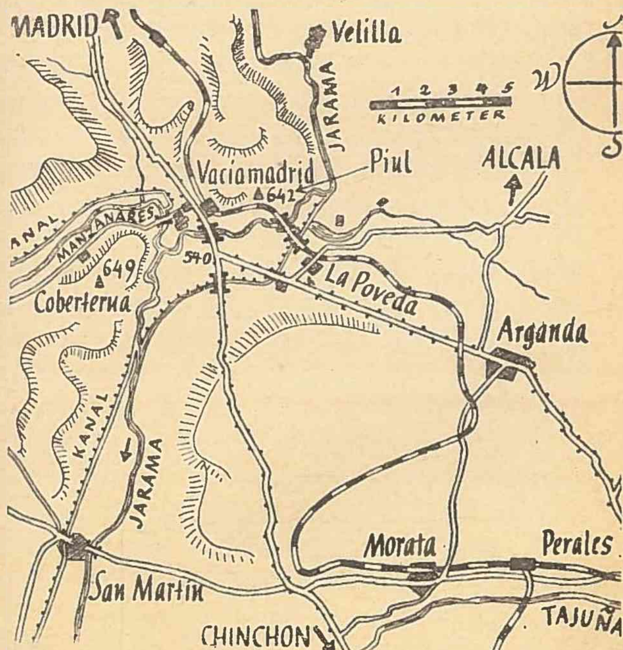
MADRIDO GYNĖJAI SPĄSTUOSE

Ties Madridu jau seniai kažkas darosi. Gen. Varela, drąsus, bet kiek primityviškas Cadizo skalbėjos sūnus, jau nebepuola paties miesto, it raudono skuduro įsiutintas bulius, o išviliojo gynėjus į atvirą lauką, kur nacionalistų persvara. Panašiai kaip jo šefas Mola prieš kiek laiko atakavo iš šiaurės nuo sostinės (Las Rozas - Majadahonda - Pozuelo). Varela dabar veržiasi pirmyn pietuose.

Svarbiausias tikslas — užimti vienintelį raudonarmiečiams dar likusį plentą. Tam forsavo Jaramos upę, už kurios tarp Vaciamadrido ir Argandas pasiekė Valencijos kelią. Jau kelintą dieną ta gyvybinė arterija eina iš rankų į rankas. Nors Varela ir nepajėgia joje galutinai įsitvirtinti, bet Miaja ja pasinaudoti sunkiai begali. Tikrai bloga vyriausybininkams, nes ir antraeiliai keliai, na-

cionalistų bombų išardyti ir dėlto sunkiai benaudojami. Madridui riesta.

Tragiška Madrido gynėjų padėtis! Dar tik prieš kelias dienas jų paguosti buvo atvykęs raudonųjų galva Caballero, o jam vos išvykus puolikai užbarikaduoja išėjimus. Dabar vyriausybininkai abejoja ar gaus — kaip jiems buvo pažadėta — baltesnės duonos ir šiltesnės kavos, jau nekalbant

1937 m. vasario mėn. gen. Varelai pavyko persikelti per Jaramos upę ir tarp Vaciamadrido ir Argandos užimti Valencijos kelią.

apie amuniciją! Ar tik su ministeriu pirmininku kartu nebus išvykusi ir paskutinė jų viltis?

BENT KAMPININKU, KAD TIK ĮSILEISTŲ

Caballero dar nesuspėjo sugrįžti į Valenciją, kaip jį atsivijo Madrido gynimo komiteto atstovai. Jie griežtai reikalauja paskirti vieną vyr. karo vadą ir tuoj visuose frontuose pradėti ofenzyvą, nes kitaip jie nebeatsakysią už įvykius sostinėje. Jai ginti Caballero paskyrė gynimo tarybos pirmininką Miają. Tas nieko nelaukdamas ir pradėjo kontraktą, kurios tikslas nuvaryti sukilėlius nuo Valencijos plento. Miajos ofenzyva palaikoma desperatiškų raudonųjų pastangų, gerokai nustūmė nacionalistus. Bet ar jai pavyks Varelą ir jo apetitą į Valencijos kelią paskandinti smarkiai pritvinusioje Jaramos upėje, gerb. skaitytojas netrukus iš telegramų sužinos.

O šiaip ką daugiau jiems dar galėjo pasakyti Caballero, kuris net Valencijoje nebesijaučia saugiai? Jau kuris laikas, kaip jis prašosi įsileidžiamas į Barceloną, bent kampininku. Ar begali labiau nusižeminti ispanas, su kuriuo kartu užgimsta ir išdidumas? Bet Barcelona apie tai ir girdėti nenori. Katalonija kovoja ne tik su baltąja, bet ir su raudonąja Kastilija, su bet kokia Kastilija. Greičiau ugnis su vandeniu susitaikys, negu katalonas su kastiliečiu.

Norėdamas nusikratyti tuo įkyriai maldaujan-

čiu „vyriausybės šefu“ Katalonijos galva Companysas kreipęsis į Franco, pažadėdamas už tam tikrą atlyginimą, suprask, už autonomiją kartu likviduoti tą Valencijos „vyriausybę“. Bet nacionalistų vadui nereikia budelių, riteriškoje kovoje jis vienas akis į akį su Caballero susitiks.

Iš tikrųjų, ką Malagos netekęs ir Barceloną praradęs „ministeris pirmininkas“ begalėjo atsakyti Madride alkstantiems, šąlantiems ir mirštantiems?

Kas beliko? Kominternas? Taip, dar budi Dimitrovas. Jis įsakė skubiai sumobilizuoti dar 20.000 komunistų. Perpignano skylė vėl plečiasi. Marselyje laukiama naujų Devoittine‘o lėktuvų. Garsioje Saumurio karo mokykloje pavogti kulkosvydžiai, tur būt, netrukus tratės Madrido fronte.

Visų kraštų raudonieji nervingai skubinasi. Jie nepraleido negirdomis paslaptingų (bet ar tik ne per daug lengvapėdiškų) de Llanos aliuzijų dėl „suskaitytų Valencijos dienų“. Verčia juos skubėti ir nesikišimo komiteto nutarimai, nes tas nesikišimas lig šiol veikęs sausumoje (Londone), dabar jau nuleidžiamas į vandenis (blokada). Daugelis spėlioja jį juose „prigersiant“ Ir kodėl nespėlioti taip, kad — anot Paryžiaus laikraščio *Journal* — Perpignano vad. „antifašistiškasis komitetas“ jau suspėjo pareikšti, nepaisysiąs nei naujo „nesikišimo“.

Skubinasi ir italai su vokiečiais, nes žūt būt nori laimėti. Tai rodo ne tik tie didžiuliai transportai, kurie dabar jau tiesiai į Malagą plaukia, bet

ir jų atstovų pakėlimas į ambasadorius. Realistiškasis Mussolini, nesiangažuoja, kur negalima laimėti, į balą neatsisės.

Dar dengia tanki skraistė Madrido ir Valencijos puolikų ruošą, bet Molos ir de Llanos indiskrecijos ne ką lemia bičiulių ir priešų apgultam Caballerui.

Tat, galo pradžia? Nors ir nežinia, bet, Pone Rosenbergai, saugiau jau dabar sudėti daiktus.

Vienok raudonasis ambasadorius nė manyte nemano išsikraustyti, nes, nors ir nebėra Malagos vyno, tačiau dar liko Valencijos apelsinai ir tie 20 milijonų frankų, kurių Maskva tik ką asignavo jo globojamai „vyriausybei“.

11.

IŠ „NESIKIŠIMO" UŽKULIŠŲ

Naktį iš kovo mėn. 6 į 7 d. turėjo pradėti veikti Londono komiteto sukonstruotas nesikišimo aparatas. Tačiau jo pasisekimas iš pat pradžios buvo abejotinas, nes suinteresuotųjų niekas rimtai nemanė išsikraustyti iš Ispanijos ir daugiau nesirūpinti savo tikrais ar tariamais interesais Iberų pusiasalyje. Tiek tepasiekė šis „nesikišimas" — kuris niekad nepajėgė atsikratyti svetimženklių, kuriuos gimdamas atsinešė į pasaulį —, kad Europos galingieji savo neapykantą vienas kitam išliejo tik Ispanijos teritorijoje. Vadinasi, ant ispanų pilietinio karo laužo sudegė pirmi naujo Pasaulinio karo daigai.

1937. III. 6, Nr. 52:

NESIKIŠIMO BIUROKRATIJA

Šiąnakt oficialiai turėtų prasidėti tarptautinė kontrolė sausumoje ir vandenyse, kurios tikslas aklinai uždaryti Ispaniją. Taip nutarė Nesikišimo komitetas Londone. Tame komitete dalyvauja 27 valstybės, kurioms rūpi Ispanijos pilietinį karą lokalizuoti ir sustabdyti. Jau kelintas mėnuo, kaip anglai slopina Ispanijos gaisrą, bet tik dabar jų energiją privedė prie kiek apčiuopiamesnių vaisių.

J ū r o j e kontrolę vykdys Anglija, Prancūzija, Italija ir Vokietija. Italai su vokiečiais saugos Caballero valdomą krantą, o prancūzai kontroliuos Franco žinioje esančius vandenis. Vyriausiu kontrolierium bus visur suinteresuotieji ir dėl to visur besą anglai.

Visi laivai, norį plaukti į Ispaniją, turės būti lydimi tam tikros kontrolės komisijos, kuri įlips Cherbourgo, Bordeaux, Gibraltaro, Marseille'o, Palermo, Orano (Alžerijoje) ar Madeiros uostuose. Tie kontrolieriai lydės laivus pro kreicerių kordoną. Neturį tokių prižiūrėtojų, vežą karo kontrabandą laivai, blokadininkų bus apskundžiami Londono komitetui. Šis iš savo pusės apie susitarimo laužymą praneš kraštui, kuriam nusidėjėlis priklauso. Vadinasi, saugotojai nieko nekonfiskuos ir į nelaisvę neims, jie tik apgailestaus, dejuos ir rašys dar vieną raštą. Taigi, į Londoną — popierius, o į Ispaniją — ginklus!

SSSRAS

Jūros kontrolėje dalyvauti buvo sutikusios ir Portugalija su SSSRu. Bet pirmoji atsisakė nuo to malonumo, o antroji reiškė pretenzijų. Bolševikai urzgė, kam jie skiriami į Biskajos įlanką. Girdi, per toli jiems nuo operacijų bazės, ir antra, jų matrosai nepripratę prie amžinai audringos Biskajos. Tuo jie tikėjosi įsiprašysią į Viduržemio jūrą, kur tarp Europos ir Afrikos, t. y. tarp savos Barcelonos ir dar ne savo Maroko puikių progų „pakontroliuo-

ti". Ten arabams būtų sekę tūkstantį ir vieną pasaką...

Konspektus joms galvotrūkčiais bėgdami iš Malagos ten pametė. Tie atsišaukimai į čiabuvius — anot *Figaro* —išspausdinti taip pat ir prancūziškai, kad tik lengviau sektųsi sukiršinti kolonijas ir prieš tą vyriausybę, kurią Paryžiuje remia. Gal apsirikimas? Oi ne! Tik eilinis triukas, nes šįkart kairė (Afrikoje) gerai žino, ką dešinė (Paryžiuje) daro.

O kad nepriėmė raudonojo laivyno į kontrolę, tiek to! Laisvomis rankomis, t. y. laisvais laivais daugiau padarys. Dėl to, žiniomis iš Istambulo, sovietų kreiceriai *Červonnaja Ukraina* ir *Profintern* su keturiais torpediniais laivais šiomis dienomis praplauks pro Dardanelius.

Jie drąsiai gali keliauti, nes Barcelona su Valencija tokių svečių visuomet lauks. Tiesa, Valencijoje yra šiokių tokių atmainų: Mozė Rosenbergas savo nepasitenkinto šefo buvo diplomatiškai „susirgdintas" ir pakeistas Leonu Jacobsonu. Bet niekas nepasikeitė — žydas išėjo, žydas atėjo. *Le Temps* šį pasikeitimą laiko geru ženklu — bolševikai labiau susilaikysią, nebesiveršią alkūnėmis, o užsirekomenduosią pirštinaitėmis. Bet jo kolega *Matin* tuo netiki. Jis priminė praeitį to, Gaikio vardu prisidengusio Jacobsono, kuris nors dabar atvyko iš Turkijos, tačiau geriau yra žinomas Pietų Amerikos valstybėse, kur suorganizavęs nevieną pučą. Pramintas „tyliuoju agitatorium", kurio

specialybė be garso išsprogdinti ir tvirčiausias pozicijas, jis ne vienam vidaus reikalų ministeriui baimę įvarė. Šaltas prakaitas juos išmušdavo tik išgirdus, jog jis atvyko. Tai bent pirštinės, kuriomis dabar kominternas čiupinės naują „nesikišimą“!

Vyriausybinės Ispanijos ministeris pirmininkas Caballero.

PRANCŪZIJA

Kalbėdami apie Valenciją ir jos naują galvą, atsidūrėme s a u s u m o j e. Joje užbarikaduojami Prancūzijos ir Portugalijos pasieniai. Abiejuose kraštuose kontrolė turėjo būti vykdoma svetimtaučių. Blumas iš to nepadarydamas prestižo klausimo, sutiko priimti net 220 tokių saugotojų. Džiugus reiškinys. Žinoma, būtų naivu manyti, jog šį reikš-

mingą gestą iššaukė tik nesikišimo meilė. Jį padiktavo daugybė Prancūziją kvaršinančių politikos problemų. Ponui Blumui, vykdančiam toli siekiančią socialinę reformą, rūpi panaikinti jo iniciatyvą varžančias tarptautines komplikacijas. Be to prieš pradėdamas antrą savo valdymo etapą, nori nors kiek atsikvėpti, nes iki sausio vidurio jo kabinetas priėmė, tiksliau sakant, pravarė 206 įstatymus, kurių net 176 jo vyriausybė pati buvo paruošusi. Baugina ir „pinigo streikas“, kapitalo nenoras plaukti į tokią kišenę, kurios širdis koketuoja su komunistais. Ir tik liaudies fronto tik ką prakišti rinkimai į radijo tarybas verčia nepertempti stygų. Tad Blumui Ispanijos pacifikacija šiuo momentu visai pakeliui.

Bet Blumas dar ne visa Prancūzija. Šalia jo yra įsitaisiusios mažiau taikingos profesinės sąjungos (C. G. T.), kurioms priklauso 5 milijonai narių, absoliutus darbininkų daugumas. Tą valstybę valstybėje valdo energingasai Leonas Jouhaux, kurio sūnų Paulių neseniai belgai pagavo slaptai ginklus gabenant Valencijos ponams. Už rankos jį stveria ir komunistai, kurie visą nesikišimą vadina „biauria tragedija“.

Visi tie — kaip praneša *L'Action française* — nė manyte nemano iš Perpignano išsikraustyti. Priešingai. Dėl to tenykštis raudonųjų konsulas užsakė Bordeaux mieste 10.000 pasų, kurių pagalba atplaukią savanoriai perdažomi į savo „tėvynę grįžtančiais pabėgėliais ispanais“. O kas nepralys, kaip

tarsi oficiali kontrabanda, tas kaip neoficiali per slaptus Pirenėjų tarpeklius bus pristatytas į Barceloną. Tam—kaip painformuoja *Echo de Paris*—raunųjų naujokai koncentruojami į Tarbes (netoli Liurdo), iš kur pro Andorros respublikėlę nugabenami kur reikia. Tur būt, kartu su jais netrukus keliaus ir tie 50.000 šautuvų, kurie — anot pačių prancūzų spaudos — šiomis dienomis buvo nupirkti Lieže ir Paryžiuje. Operos greit neberas statistų kontrabandininkams vaidinti, nes istorijos scenoje daugiau uždirbs.

PORTUGALIJA

Ne kitaip Portugalijos pusėje, kur seną priežodį „Akis už akį" pakeitė moderniškesnis — „Bomba už bombą", „Tankas už tanką!"

Portugalija, kuriai dėl savo geografinės padėties raudona Ispanija itin pavojinga, jau seniai savo likimą riša su gen. Franco. Pirmoji jį pripažino, pirmoji jį ir rėmė. Ir — jei pati save nenori pražudyti turi remti ir toliau. Dėl to visaip atsikalbinėjusi Londone, dabar dar akrobatiškiau išsisukinėja. Bet nenorėdama įžeisti Anglijos, kurios kišenėje ji sėdi, pagaliau sutiko įsileisti 130 anglų kontrolierių, į kuriuos Londonas daugiausia skyrė atsitarnavusius jūrininkus.

Bet, ką veiks ši pensininkų kolekcija, kuriai mielesni puteliški smagumai, negu smogikų gaudymas po 1300 km (!) ilgumo, kalnais užtvertą ir upių upeliais išraižytą sieną?! O kas juos įsileis į

tuos fabrikus, kur dieną gaminami „traktoriai", o naktį — tankai, kur užsakomi automobiliai, o gaunami — bombonešiai?

NUSIDĖJĖLIŲ AREOPAGAS

Peržvelgdami visas tas 27 valstybes, kurios dalyvauja nesikišimo komitete, mažai berastume vertų absoliucijos, nes visos šiuo ar tuo kišasi, t. y. pelno. Belgai, kurie tam pačiam Madridui, kuris žudė jų diplomatus, parduoda ginklus lupdami milžiniškus pinigus, yra tik vienas pavyzdys iš to kapitalizmo pragaro, kur net iš savo artimo kraujo kalamas auksas. Reikėtų jiems gerų rekolekcijų! Bet jau per vėlu, nes nesikišimo agentai jau vyksta į savo vietas, kur šiąnakt, o jei nesuspės, tai nuo kovo 20, o gal net dar vėliau — ar jau taip svarbu, kada prasidės nauja kišimosi forma? — kiekvienas žiūrės, kad nenukentėtų jų interesai.

JOHN BULL IR JO *STATUS QUO*

Iš to bendro nusistatymo neišsiskiria nė Anglija. Visas skirtumas tik tame, kad jai nerūpi smulkus biznis ar vienos grupės laimėjimas, o jos likimą nulemiąs pasaulio *status quo*. Tiek vieno, tiek kito liogerio pergalė išardytų jos palaikomąją pusiausvyrą, t. y. tą ramybę, kuri viena jai leidžia eksploatuoti savo neapsakomus turtus. Reikia tad kištis. Bet kaip tą intervenciją užmaskuoti? Ar ne diplomatiškiausia kištis nesikišimu?

Ir tikrai, šitą šūkį pasigavęs visada praktiškas John Bull dabar vienus stumia, o kitus traukia į tą „nesikišimą“, kuris turėtų Burgosą ir Valenciją tiek nusilpninti, jog šie nebebūtų pavojingi Didžiosios Britanijos balansuojamam pasauliui. Pernai jį Tautų Sąjungą mobilizavo prieš Nilo (jos Nilo!) versmėms gresiančius italus Etiopijoje, o šiemet visus sukelia prieš tą nelaimingą Ispaniją, kur kibirkštis svaidąs Romos - Berlyno ir Paryžiaus - Maskvos ašių susikirtimas iš naujo gresia jos gyvybiniams interesams. Kai didieji medžioja, reikia ir skalikų. Beveik simboliška, kad paskutinysis Anglijos atstovas Etiopijoje Sir Sidney Barton dabar skiriamas vyriausiuoju kontrolierium.

„NESIKIŠIMO“ POPIERIAI BIRŽOJE

Pernykštė „medžioklė“ daug kam brangiai atsiejo, dėl to šiemet „medžioja“ atsargiau. Visi drumsčia vandenį, kad tik savo manevrus užmaskuotų. Dėl to nenuostabu, kad politikos biržoje nesikišimo popieriai taip savotiškai kotiruojami:

L o n d o n a s: *Status quo!* Jį išgelbėsime kišdamiesi nesikišimu.

P a r y ž i u s: Poilsio! Jį šiuo momentu užsitikrinsime nesikišdami O toliau pažiūrėsime.

C. N. T. (J o u h a u x): Vyriausybė sau, o mes sau.

T h o r e z: Biauri komedija! Bet Maskva išeitį ras. Laukiame instrukcijų.

Perpignanas: „Nesikišimo“ pratybos vadovaujant Valencijos konsului.

Tarbes: Visų šalių kontrabandininkai, vienykitės!

Valencija: Nors Mozė ten, bet Jacobson šen, dėlto kišimasis ir toliau užtikrintas.

Lisabona: Ar Anglijos admiralitetas savo senelių prieglaudą mano perkelti pas mus? Prašome, bus lengviau kištis.

Roma: Su anglais sudarytas *gentleman's agreement* verčia mus kištis. *Avanti!*

Berlynas: Mes skylę rasime. — Kiek anglai iš mūs reikalauja už dalyvavimą nesikišime? 160.000 svarų? *Donnerwetter!* Ar tik kišimasis ne pigesnis už nesikišimą?

STATUS QUO!

Apmalšinusi Ispanijos peštukus, Didžioji Britanija iš naujo džiaugsis savo auksu žibančiu *status quo*. Ispanus siųs į politikos sanatoriją, iš kurios be dvidešimt, trisdešimt metų negrįš (vadinasi, aplink Gibraltarą bus ramu), o savo pagalbininkams pasidalinti atiduos Don Kichoto kuiną su Sančo Pančos asilu.

12.

TRAGEDIJA NARVE

Nepajėgę įsiveržti į Madridą nei pro priešakinius nei pro šoninius vartus, sukilėliai, svetimšalių patarti ir vadovaujami, pagaliau ryžosi mėginti savo laimę pro užpakalines duris. Tam 1937 m. kovo 8 d. pradėjo sostinę pulti iš rytų — Siguenzos — pusės. Tai atakai, kuri pirmiausia siekė užblokuoti paskutinį raudonųjų kelią į Valenciją (pro Guadalajarą — Sacedoną), vadovavo italai imituodami savo dar Etiopijoje sėkmingai pavartotus motorizuotus žygius. Viskas būtų buvę gerai, jei ne madridininkų aviacija, kuri it vanagas puolė Zaragozos plento taip ryškiai matomą kolonų vorą ir ją sudraskė. Tą plėšrųjį paukštį nubaidyti nacionalistų plieno arai negalėjo, nes sniegui tik ką sutirpus, žemė provincijos aerodromuose buvo taip įmirkusi, kad lėktuvai pakilti negalėjo! Ir taip dar kovo 11 d. tas žygis baigėsi baisiu fiasco.

1937. III. 20, Nr. 64:

PRIE GROTŲ

Anglas,užtrenkęs geležines duris, glaudžiasi prie grotų ir kaip tikras sportsmenas stebi paskutinius — kaip jam atrodo — šių bokso rungtynių

ėjimus. Jis jau laukia *happy end* sau —tai reiškia savo svarui, savo biržai ir visam savo bizniui.

Paskutinio akto pasižiūrėti, pasikvietė apsčiai svečių. Žinoma, ne dykai žiūrės šį kruviną spektaklį, nes kur anglas, ten viskas tik už pinigą. Taip, sakysime, Vokietija kviečiama mokėti net 160.000 svarų sterlingų. Nors ši turi stebuklingą finansų valdytoją, mokantį valdyti be finansų — kad kaip nors jo receptą gavus! — tačiau šiuo atveju Schachtas tegali skirti 2000 svarų, o „likutį“ siūlo markėmis, tokiomis markėmis, kurios svarui vos iki blauzdų. Ir tie, kurie nepateko į garbės ložą, ir tie mokės, juk dabar pats įdomiausias veiksmas.

PENKTOJI ATAKA

Daug vandens nubėgo per Manzanaresą, kol nacionalistai prie Madrido surado vienintelę tikrą taktiką. Ilgus mėnesius puolė tik patį miestą, tasiaurose gatvėse nebuvo ne jokių galimybių išvystyti savo pajėgas. Ištysusias jų kolnas praretino tankai su kulkosvaidžiais, o kas vis tik pralindo, tam „paskutinį patepimą“ suteikė su degančia smala.

Bet su naujais metais nauja ir taktika. Supratę savo klaidas, išviliojo vyriausybininkus į atvirą lauką. Sausio mėnesy puolė į šiaurę nuo sostinės Pozuelos ir Las Rozaso apylinkėse, vasary atakavo pietuose: forsavo Jaramos upę ir tiesė ranką į Valencijos plentą. Nors vienu ir kitu atveju turė-

jo dalinių laimėjimų — ypačiai daug svėrė Madrido — Valencijos magistralės užblokavimas tarp Vaciamadrido ir Argandos — tačiau laukiamų rezultatų nedavė. Madrido mūras iš plieno ir ugnies — nepajudėjo.

1937 m. vasario mėn. nacionalistai laimėjo strėle paženklintą, į Argandą nukreiptą trikampį. Kovo mėnesyje jų pusėje kovoją italai iš Siguenzos pusės puolė Guadalajarą.

Pagaliau susiprato neišnaudoję vienos kapitalinės progos—pulti iš rytų, iš Siguenzos pusės. Jau seniai gen. Franco patarėjai svetimšaliai kalte kalė jam mintį Madrido reples spausti ir iš rytų ir to-

kiais kombinuotais puolimais tarp dviejų frontų belakstantį priešą nuo kojų nuvaryti. Bet Franco su savo generolais atkakliai laikėsi savo koncepcijos — nors bergždžios, kad tik savos! — kol Oviedo apsupimas ir Toledo bombardavimas ant kelių paklupdė tradicinį jų išdidumą. Tuomet italams leista iš Siguenzos žygiuoti Madrido link.

VIESULA A LA BADOGLIO

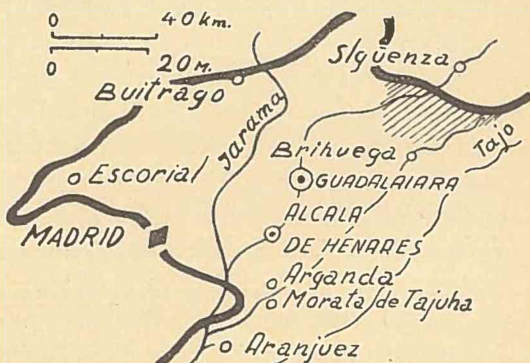
Šis penktasis žygis į sostinę pravestas — Alcazaro gynėjo gen. Moscardo šildu — italų divizijomis. Jas papildė dar keli vokiečių kontingentai, prie kurių dėl visko dar buvo prikomandiruota saujelė savų falangistų.

Aprūpinta moderniškiausiais pabūklais, ši ne mažiau 25.000 gerai apmokytų karių kolona kaip uraganas atūždama iš Siguenzos viską nušlavė, ką rado ant savo kelio, vedančio pro Algorą, Mandajoną, Almadrones, Brihuegos link.

Šis puolimas — tikra kopija pernykščių italų žygio į Adis - Abebą. Ant meksfaltuoto plento gen. Bergonzoli, motorizuotų puolimų Etiopijoje specialistas, varė pirmyn savo tanketes, kurias lydėjo motociklais vežami kulkosvydžiai. Jiems kelią skynė priešo užnugarį desorganizuoją lėktuvai, o iš paskos sunkvežimiais skubėjo pėstininkai su lengvąja artilerija.

Paleisdami plentu greitas savo mašinas, italai į raudonųjų pozicijas įvarė kylį, kurį pėstininkai

į abu šonus vėduoklės forma praplėtė. Efektas šios Badoglio strategijos imitacijos buvo baisus: raudonieji lyg galvos netekę bėgo, kur kojos nešė. Taip italams pavyko ne tik pasistūmėti iki Torijos, bet dar persimesti į Tajunos upės slėnį ir ten užimti kelių mazgą Brihuegą. Iš čia tiesė ranką ir į Guadalajarą, kur būtų atkirtę jau paskutinį raudonųjų kelią į Valenciją.

Juoda linija pažymėtas frontas, brūkšniais — italų motorizuotų dalių laimėta, paskui vėl prakišta sritis.

Lygiagrečiai ėjo dar antra, smulkesnė, akcija iš vakarų: iš Vaciamadrido vokiečiai veržėsi Alcalos link, tikėdamiesi ten anksčiau ar vėliau susitikti su Guadalajarą paėmusiais italais. Nors laimėjo tik kelis kilometrus, tačiau įsitvirtino Pingarono ir Butarono kalvose, iš kurių dar vienoje vietoje kontroliuoja jau Vaciamadride perkirstą Valencijos plentą. Ir — kas svarbiausia — iš čia domi-

nuoja slėnį į Alcalą, į kurią esančią tik už 20 km. žygiuoti dabar jau daug lengviau.

Suprantama, kad po visų šių smūgių Madridas gyvena nervais, ypač po to, kai ant senų plakatų nuo visų sienų skelbusių: „Jie (nacionalistai) Madrido nepaims“ buvo užlipinami nauji, kurių tekstas: „Išsikraustyti, dar nereiškia pralaimėti“, jau nieko nebeguodžia.

Akivaizdoje tokių laimėjimų, linksmoje Malagos saulėje besišildąs de Llano neiškentė neišpranašavęs, kad Franco dar 15 kovo būsiąs Madride, o jis pats netrukus įjosiąs į Valenciją. Bet ir šį kartą generolo liežuvis buvo greitesnis už kareivių kojas, nes jam saugioje vietoje triumfuojant, prie Guadalajaros dangus su žeme maišosi ir visi jo pranašavimai paskendo dumble. Pasinaudodamas tokia netikėta laime, Madridą ginąs gen. Miaja sumobilizavęs paskutinį lėktuvą, iš dangaus pylė ugnį ir pražūtį į tarp Torijos ir Brihuegos beklampojančią diviziją ir tuo pakirto visą nacionalistų ofenzyvą. Tokios pirties iš aukštybių italai nebuvo numatę, juk bepig pulti Etiopijoje, kur priešas lėktuvų neturėjo! Vyriausybininkų narsumas vertas tauresnio tikslo ir švaresnių ponų!

NEI FRONTO, NEI LIAUDIES

Juk ką padoriausias *Frente popular* strategų Miaja gina, nėra nei joks frontas ir jame mažai liaudies.

Tas tariamasis „f r o n t a s“ tėra tik konglomeratas socialistų, sindikalistų, stalinistų, trockistų, anarchistų ir dar kitokių — istų, kurie visi turi savo juntas (tarybas) susirūpinusias narių aprūpinimu šiltomis vietomis — toli nuo fronto. Kiekviena grupė krauna sau maistą ir ginklus. Transportai į frontą konfiskuojami ir vežami į savosios partijos būstus, kur agitatoriai juos dalina savo pakalikams. Taip neseniai Madrido gynimui skirti bolševikų siųsti kulkosvydžiai pakeliui buvo anarchistų nudžiauti. Vieni suiminėja ir šaudo kitus. Ir garsųjį anarchistų Duruti nudėjo ne kas kitas kaip jo fronto „draugai“ komunistai. Tikrų demokratų obalsį „Vienas už visus ir visi už vieną!“ šis partijų partijėlių jaukinys pavertė komanda „Vienas prieš visus ir visi prieš vieną!“

Ir kur toji „l i a u d i s“, kurios vardan Valencijos ponai pretenduoja į valdžią? Lemiamuose 1936 m. rinkimuose tik 4,4 milijonai balsavo už juos, o 5,1 pasisakė prieš, gi 4 milijonai iš viso nėjo rinkti. Tad kur jų daugumas? Tik apgaule ir kriminalu jie iš 473 atstovų pasisavino 260, t. y. absoliutų daugumą. Apgaulė buvo ta rinkimų apygardų geometrija, kuri mažesniam balsų skaičiui atidavė didesnę dalį vietų, o kriminalas — sudeginimas urnų katalikiškiausiose srityse.

Vyriausybininkai niekad neturėjo teisės kalbėti visos Ispanijos vardu, o klasta ir neapykanta pasisavindami tą teisę, jie elgėsi kaip eiliniai uzurpatoriai. Kai jie dar savo valdžią piktnaudojo,

kiekvienas katalikas ne tik galėjo, bet ir turėjo jiems pritaikyti tas sankcijas, kurios surašytos net katekizme. Ir šiandien kaip 68% visų Ispanijos žemių yra nacionalistų žinioje, kokio daugumo vardu raudonieji tebevaldo?

VALENCIJOS AVINĖLIAI

O kokia sudėtis tos „valdžios", kuri spekuliuodama teise ir teisingumu skundžiasi Londonui, jau-

Vyriausybininkų galva Caballero fronte.

dina Ženevą ir kursto Paryžių? Pirmiausia ministeris pirmininkas Caballero. Mažai jo charakteris atitinka jo vardui, kuris reiškia riteris, nes pradėjęs socialistu, toliau tapo diktatoriaus Primo de Rivera brangiausiu tarifu apmokamu agentu, kol kairiesiems atėjus į valdžią, iš naujo raudonai persidažė, kas jam — iš profesijos dažytojui — sunku nebuvo. Bet jau kuris laikas, kaip jis tik formaliai valdo, nes bijoma, kad jis — persimetėlių įpročiu — ir toliau nepersidažytų.

Toks pavojus aktualus, nes bėgimui jau pasisamdęs svetimtaučių laivą. Gen. de Llano, vienas tų retų vyrų, kurie šiame narve dar neužmiršo juoktis, primygtinai įspėjo Valencijos komunistus su anarchistais gerai saugoti savo ministerį pirmininką, kad jis nepabėgtų!

Toliau anarchistas Garcia Oliveras. Ispanijoje nėra nuovados, kuri jo už žmogžudybes negaudytų, o Europoje vyriausybės, kuri jo už atentatus neieškotų. O kodėl negaudyti, kad jis — jo paties prisipažinimu — dalyvavęs kone visuose teroro aktuose, kurie per paskutinius dvidešimt metų išgąsdino pasaulį?! Tur būt, dėl tokio jo artimo kontakto su teisingumo organais, vyriausybininkai jį ir padarė savo — teisingumo ministeriu...

ANTROJI KARO FAZĖ

KOVA SU BASKAIS IR ASTURIEČIAIS

Operacijos šiaurės fronte užsitęsusios nuo 1937 m. birželio mėn. iki tų pačių metų spalių mėn.

13.

MARGUČIAI IŠ DINAMITO

Vyriausybininkų kovo 12 d. pradėta kontrataka prie Guadalajaros turėjo pilną pasisekimą. Puldamas ir sutriuškindamas italų motorizuotas jėgas, susidedančias ne mažiau iš 25.000 karių, tirštais lėktuvų debesimis, vikriomis tanketėmis ir lengvomis transporto mašinomis, apdairusis Miaja išgelbėjo jam patikėtą sostinę iš mirties pavojaus. Tačiau patogaus momento išnaudoti dėl stokos rezervų nepajėgė. Dėl to kovo 26 d. turėjo sustoti prie Siguenzos vartų.

Tuo laiku po savo kolonijas šiaurės Afrikoje keliaująs Mussolini iškart entuziastiškai sveikinęs pirmyn besiveržiančius savo karius, dėl nepasisekimo nuliūdo ir prisiekė keršyti. Net tiek susijaudino, kad pirm laiko sugrįžo į Romą.

1937. III. 25, Nr. 68 (Velykiniame numeryje):

MUŠAMI PRAGARSĖJO

Napoleonas kartą išsitarė, kad geriausias karvedys esąs tas, kuris labiausiai panašus į bugną. Nustebusiems savo klausytojams paaiškino, kad pirmyn besiveržiančiam nesunku pragarsėti, bet už tat pasitraukiančiam: tik kas priešininko muša-

mas mokės pragarsėti, sakysime, sumaniu gynimusi, tas tikras strategas.

Jei tikėti šitokiam aiškinimui, tai nuo Guadalajaros atstumti, Brihuegą praradę ir jau antra savaitė katastrofiškai besitraukią nacionalistų generolai (italai) Mancini, Bergonzoli, Nuvolini dabar turi apsčiai progų įrodyti savo strateginius gabumus. Žinoma, tą rizikingą rolę mieliau būtų palikę savo priešininkui, nes istorijoje nusveria ne garsas, o laimėjimas. O dabar tokia nelaimė, paties Franco akivaizdoje ir pačiam dučei Mussoliniui sekant karo operacijas net Afrikos tyruose!

Franco į Guadalajaros frontą atvykęs „pripuolamai", o iš tikrųjų, norėdamas pasveikinti Guadalajarą paėmusius, jam kelią į Madridą skinančius, italus. O vietoje to gavo padėkoti jam laisvą grįžimą į — Siguenzą užtikrinantiems. Ir Mussolini buvęs tikras savo legionierių pergale. Koks tai būtų buvęs triumfas: jo valia viešpatauja nuo Egipto ligi Madrido. Dučė galingesnis net už cezarius! Kairieji jį kaltina dar plaukiant į Libiją savo italus padrąsinus. Gali tos telegramos tekstas būti ir netikslus, bet nėra abejonės, kad ji tiktai reiškia viešas jo viltis bei slaptas jo intencijas. Bet tas miražas išnyko kaip *Fata morgana* tų dykumų, po kurias-jis trankėsi.

GARIBALDI CONTRA MUSSOLINI

Skaudžiausia, kad jį, Mussolinį, sumušė jo tautietis Garibaldi. Mat, šio didžiojo Italijos patrio-

to vardu, ne kas kita kaip į raudonąją Ispaniją susimetę antifašistiški italai draskė savo „brolius“. Toji *Garibaldžio brigada*, degdama fašizmo neapykanta, nekantriai laukė progos Mussoliniui keršyti. O dabar ir keršija vardu to Garibaldžio (1807—80), kuris kovojo už Italijos žemių sujungi-

Dučė.

mą, už Romos prijungimą suvienytai karalystei, vardu to, kuris visą savo amžių aukojosi dėl savo tėvynės didybės! Mirė nacionalistų, o prisikėlė komunistu! Tai bent paradoksas!

Garibaldi prieš visus žygiuotų ir dabar, tik ne prieš Mussolinį. Juk juodu tik du kūnai vienos ir tos pačios dvasios: Garibaldi (su Cavouru) sukūrė karalystę, o Mussolini — imperiją. Dučė buvo pasiruošęs prie Guadalajaros bet ką sutikti, kad ir

nelaimingąjį Matteotį, kurį nužudė nedisciplinuotos fašistų gaujos, arba tik ką sušaudytą Ras Destą, bet Garibaldi! Tai dar viena tų išdaigų, kuriomis istorija mėgsta pamarginti savo kelius.

Kartus lašas į putojančią Libijos taurę. Jei jau toks Garibaldi nebežino savo vietos, tai kas bus? Dučė galvatrūkčiais į Italiją, o jo legionieriai — į Ispaniją. Reikia skubėti, nes pro Dardanelius tik siuva ir siuva bolševikų laivai. Londonui aštri Maskvos nota. Ultimatumas? Prancūzijos atstovas Londone dar anksčiau grasinęs divizijomis.

Šiame klaikiame „nesikišimo" košmare tik viena rami dvasia — Edenas. Šis vis į ką nors „tiki". Pernai tikėjo į sankcijas, šiemet į nesikišimą. Jis šventai tiki, kad bent nuo kovo 29 niekas daugiau nebesikiš. Bet ar po Velykų kariška padėtis tik nereikalaus dar didesnio kišimosi? Juk dar iš abiejų šonų ruošiamasi naujoms operacijoms. Nacionalistai, norėdami nuplauti tą biaurią dėmę, rengiasi paimti Guadalajarą, šį tikrąjį Madrido raktą, o raudonieji laukdami šios naujos atakos skubiai ruošia fortifikacijas.

Šiuo tarpu eina pozicinės kovos: sukilėliai siekia užimti puolimui patogesnes pozicijas, o vyriausybininkai stengiasi įsikurti gynimui tinkamesnėse vietose. Po to laukiama paties didžiojo smūgio, neregėto vaišinimosi dinamitiniais margučiais, kuriais katalikiškoje Ispanijoje raudoni ir balti katalikai minės Išganytojo prisikėlimą...

KAS SĖJA SILPNYBES...

Nėra abejojimo, kad raudonieji tuos margučius dinamitu pripildė, ir jie nepabėgs nuo to teismo, kurį istorija jiems suruoš. Bet ir katalikams tenka dalis kaltės, nes jie skaudžiais prasilenkimais su savo misija palengvino visokioms negerovėms įsigalėti.

Jau pačią pradžią jų kelio žymi keistas iliuzijonizmas: savo krašto patronu padarė apaštalą Jokūbą, kurį laiko Ispanijos bažnyčios įkūrėju. Per amžius visos Europos maldininkus traukė į Santiagą di Compostelą, kur „palaidojo" tą apaštalą kurį Ispanijos žemė vargu ar kada nors nešiojo. Tik vienas žvilgsnis į Šventąjį Raštą (Apd. 12,2) būtų jiems pasakęs, jog Šv. Jokūbas dar apie 44 m., valdant Erodui Agripai I, Jeruzalėje buvo nužudytas.

Daug nuopelnų Ispanijos katalikai įsigijo (nuo VIII iki XV amžiaus) išstumdami islamą ir nešdami krikščionys į jų pačių atrastus naujus kontinentus (Kolumbas!). Bet čia pat juos užvaldė išdidumas, kuris įsisunkdamas į pačias jų gelmes, jiems tapo lygiai būdingas, kaip anglams flegmatiškumas ar šveicarams laisvės meilė.

Negalėdami tose išvadavimo kovose apsieiti be valstybės paramos, savo reikalus taip glaudžiai su ja sijo, kad nustojo vienos pusės savarankiškumo, o kai dar valstybė pastebėjo, kiek jai naudingos katalikų dvasia ir energija, šie prarado ir antrą-

ją. Nuo pat 1482 m. pats skirdamas vyskupus, karalius sukūrė tikrą cezaropapizmą.

... TAS PIAUNA NUODĖMES

Supančiota dvaro Bažnyčia pamažu sustingo. Karaliui lemiant jos likimą, ji nustojo beveik visos savo dinamikos. Vyskupai apsiprato su savo valdininkiška padėtimi ir kunigai taip pat pakluso savo kategorijai. Priklausydami nuo valdžios, nebedrįso tarti *verbum veritatis* tiems, kurie stovėjo aukščiau ir dėl to prarado autoritetą pas tuos, kurie buvo žemiau. Taip nustoję įtakos pas vienus ir savo vardo pas kitus, apvylė visus; dėl to ir nebepajėgė atsispirti nei dvaro ištvirkimui, nei administracijos korupcijai, nei pagaliau laudies demoralizacijai.

Juo žiauresnė pasidarė tikrovė, juo uoliau didžiavosi praeitimi ir raminosi iliuzijomis. Tiesa, retkarčiais dar bandė pramušti tą pragaištingą sieną. Bet ko buvo verti dignitoriai, kurių vardas ilgesnis už jų veikimo programą ir kurių rūbai žibėjo tuo puikumu, kuriuo turėjo žibėti jų siela? Ką begalėjo mokyklos, kurių auklėtiniai buvo mokomi „filosofuoti atgal“, vietoje „veikti pirmyn“? O ką pagaliau pamokymai, kurie XX amžiaus religiniams trūkumams padengti pasiskolina šventuosius iš tolimų šimtmečių?

Štai kas taip pat krovė dinamitą!

Bet iš viršaus fasonas buvo išlaikytas. Dvaras su valdančiomis sferomis oficialiomis progomis ir toliau teikdavosi pasirodyti bažnyčioje. Ir plentams atidaryti bei tiltams pašventinti vis dar kviesdavo dvasiškiją. Ir liaudis iš paviršiaus atrodė religinga: marindavosi pasninku, keliais eidavo aplink stebuklingus paveikslus, ir ištisas savaites keliaudavo į šventas vietas.

Pasikėsinimus į šią niekam nepavojingą „klestinčią" katalikybę sudraudė paragrafai ir atrėmė durtuvai ir tik dėl to toji puošni, bet molinė galybė lengvai ir nerūpestingai plaukė į mūsų dienas.

Jos pasididžiavimas būdavo *Santa Semana* — Didžioji Savaitė, nes davė progos pasirodyti ir vaidinti. Nuo Verbų sekmadienio iki pat Velykų — procesija po procesijos, vaidinimas ant vaidinimo. Tą kryžių, kurio gyvenime taip menkai paisydavo, dabar prakaituodami tempdavo per gatves; didelius, sunkius kryžius, ištisą vilkstinę. Kaukėti būriai nešdavo tuos sukruvintus įrankius, kuriais Kristus buvo kankinamas. Šiurpo kratoma minia veržsaid į juodai išmuštas, kančią ir mirtį dvelkiančias bažnyčias, kur alpdavo iš gailesčio ir pasibaisėjimo. Ekzaltacija pagaudavo ištisus miestus, sukurdama tokį siaubingą vaizdą, kurio negalėjo pražiopsoti sensacijų mėgėjai. Baedeckeris šį jaudinantį spektaklį dviem stambiomis žvaigždėmis pažymėjo. Vadinasi, jo nematęs, Ispa-

nijoje nebuvai. *Wagon-Lits,* Cook ir kiti kelionių biurai ruošdavo ekskursijas, ir Europos bei Amerikos smalsuoliai ir snobai suplaukdavo pasižiūrėti kaip Ispanijoje miršta Kristus.

Ir dabar, kai Išganytojas rengiasi Didžiajam savo Žygiui, ispanai alpdami jį lydės, kaip visada, ir paskui dar aistringiau nusidės, kaip visada.

Ir kaip tik dėl to, kad daugelis savo katalikybę ne tiek gyveno, kiek vaidino, raudonieji jiems dabar išmoka honorarą — margučiais iš dinamito.

14.

NEKROLOGAS PASKUTINIAM BASKUI

Atkandę dantis prie Madrido, sukilėliai ieškojo taško, žadančio tokį laimėjimą, kuris nors kiek ištrintų „Guadalajaros gėdą". Toks buvo šiaurės frontas prie Biskajos jūros. Ten pačioje sukilimo pradžioje nacionalistai dar 1936 m. rugpiūčio 5 d. buvo paėmę Irūną, nugalėdami prie vyriausybininkų prisidėjusius baskus, o po savaitės ir San Sebastianą. Tačiau likusių vietovių paimti nepavyko ir sukilėliai apsidraudę nuo netikėtumų pasiskubino sostinės link, kurią paėmę, tikėjosi lengvai sulikviduoti ir likusį šiaurės frontą. Bet karo laimei nenusišypsojus jiems krašto viduryje, nūn pergalės vėl ieškojo prie Biskajos įlankos.

Kova buvo sunki, nes baskai priešinosi iš paskutiniųjų. Bet ir herojiškiausias pasipriešinimas nuėjo niekais, nes per daug buvo nacionalistų ir per menka vyriausybininkų pagalba, kuri tebuvo galima per Prancūzijos teritoriją. Dėl to krito viena pozicija po kitos: 1937 m. birželio 6 d. — Bilbao, rugpiūčio 25 — Santanderas, spalių 25 — Gijonas.

Operacijas čia vedė gen. Mola, o jam — Bilbao dar nepaėmus — žuvus per lėktuvo katastrofą, gen. Davila.

1937. V. 8, Nr. 102.

Velykoms italai tikėjosi būti Madride. Bet pasirodė, kad jų dar Etiopijoje pavartotoji taktika triuškinti priešą Ispanijoje netiko, nes vyriausybininkai jiems pasipriešino dar greitesniais motorais

Baskai su jiems būdingomis beretėmis ir ploščiais per petį.

ir dar galingesniais lėktuvais. Ir taip dingo Franco viltis greitai įsikurti savo sostinėje.

Už tą pralaimėjimą ir atsiėmė iš raudonųjų! Bilbao radio kas vakarą pradėdavo savo programą tais pačiais ironingais žodžiais — „Šiandien jums, nacionalistams, tai turime naujienų: žinote, jūsų

italai vis tebebėga..." Užduodavo jiems ir uždavinių. Antai: Kiek laiko reikia iš Siguenzos (kur italai pradėjo savo ofenzyvą) ligi Guadalajaros? Atsakymas: Trys dienos. O iš Guadalajaros atgal į Siguenzą? — O gi trys... valandos!

Prasidėjo baisusis „Kelias atgal". Falangistai niekino karlistus, marokiečiai šnairavo į falangistus, tų vėl nekentė italai, o vokiečiai — spiaudė į visus kartu. Gen. Franco jie nelaiko strategu ir

Baskės. Jos susisiekimą palaiko daugiausia mulais. Lengvesnes naštas neša ant galvos.

dėl to visai jo akcijai pranašauja liūdną galą. Reikalauja jiems atiduoti karišką vadovybę. Bet to neleidžia ispanų savimyla. Tad spiria jį bent vykdyti jų planus ir, būtent, tuoj likviduoti šiaurinį frontą, tą pavojingą ruožą nuo Bilbao iki Gijono, kur bruzda baskai ir knisasi Asturijos dinamiteros.

Vienok ir šiame punkte Franco šiaušėsi, nes,

nors vargu ar jam gaila Asturijos komunistų, tačiau jis dreba dėl Baskijos katalikų. Jų gailėdamasis, dar praeitą rudenį pasitenkino juos atskirdamas nuo liaudies fronto Prancūzijoje, o toliau šturmavo Madridą. Bet ten jam nei su italais nepavyko: kibdami į Madrido plieną, atkando dantis. Jie pripratę prie lengvesnio valgio, sakysime prie Etiopijos „strategijos skanėstų".

Bet dabar, visokių nelaimių išnervintas ir kaip gervė giedros išsiilgęs nors vieno laimėjimo, gen. Franco prieš gundytojus nebeatsilaikė. Ir taip prieš pusantro mėnesio gen. Molai ir jo samdiniams leido pulti baskus.

BASKAI — PASLAPČIŲ PASLAPTIS

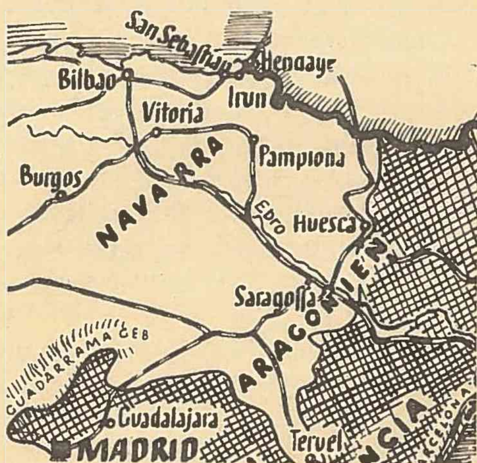
Baskai — tai tauta be vizitinės kortelės. Tradiciniai klausimai: „Kas ji? Iš kur? Kas jos per kalba?", atsimuša į paslaptingą klaustuką. Veltui triūsė šimtmečiai, bergždžiai tyrinėja mokslas — klaustukas nei juda, nei mažėja.

Vieni jų tėvynės ieško Azijoje, kiti juos išveda iš ligurų, ar etruskų, treti juos riša su pasakingos salos „Atlantis" gyventojais, ketvirti juos laiko Ispanijos pirmykščių gyventojų — iberų — įpėdiniais. Kiek atsakymų, tiek ir nuomonių, kurioms bendra tik tiek, kad — tur būt — visos klaidingos.

Juo baskai darėsi paslaptingesni, juo labiau jie sudomino pasaulį. Net tokiam Leibnizui kvaršino galvą. Bet pasirodė lengviau išrasti diferencialę

skaičiuotę, negu išsiaiškinti baskų kilmę. Patys baskai iš mokslininkų tik juokiasi. Jiems jau seniai „aišku“, kad jie tiesiog iš rojaus čia atsidūrę Adomo žentai.

Ir kalbą dengia tokia pat migla. Daug lengviau nustatyti, su kuo ji negiminninga, negu su kuo ji rišasi. Tik žinia, kad jie nieko bendro neturi su mūsų indoeuropiečių kalbomis. Kai kurie jos bruo-

Baskų centras — Bilbao. Kiti svarbesni jų miestai yra Irunas, San Sebastianas, Vitoria, Pamplonas. Juoda sritis — vyriausybininkų tebelaikoma.

žai lyg gretina ją su Uralo šnektomis, kiti gi priartina ją prie Kaukazo arba prie Afrikos tarmių.

Daug kas mėgino nutraukti skraistę nuo tos kalbos, kuri nors kalbama Europoje, tačiau savo giminių ieško Afrikoje ir Azijoje. Wilhelmas von Hum-

boldtas, sakysime, kuriam senosios tarmės nedavė ramybės, du kartu buvo net nuvykęs pas baskus. Bet ir jo erudicija atimušė į tą klaustuką.

NEĮVEIKIAMIEJI

Neįveikiami ir jie patys. Romos imperatorius Augustas nors užėmė visą Iberų pusiasalį, bet baskų pavergti nepajėgė. Įsiveržus visigotams, verčiau sutiko išsikelti, negu pasiduoti. Pergyveno jie ir arabų antplūdį. Nepasidavė nei frankams, kurių Roncevalio tarpeklyje neišgelbėjo nei pasakiškas Rolando stiprumas. Atsilaikė ir prieš Kastilijos (Madrido) karalius. Taip savo privilegijas išsaugojo iki 19 amžiaus. 1833 m. sąmyšyje palaikė jų teises gerbiantį kunigaikštį Don Carlosą, kuris jiems (karlistams) davė savo vardą, o 1931 m. nuvirtus nuo sosto Alfonsui XIII reikalavo vėl visiškos nepriklausomybės.

Iš numylėtų savo kalnų, į pasaulį siuntė daug gabių žmonių. Jie išleido garsųjį Elcano, kuris pirmas laivu keliavo aplink žemę. Dievui paaukojo Šv. Ignacą Lojolietį, moderniškiausio ordino įsteigėją. Į misijas siuntė didįjį Pranciškų Ksaverą. Technikai davė fotografijos išradėją Daguerre'ą, o mokslui — ne tik tą vieną Unamuno, kurį sielvartas dėl savo tautiečių žlugimo neseniai nuvarė į kapus.

Anksčiau valdė visą Ispaniją, šiandien jų skurdūs likučiai (480.000) teapgyvena tik keturias provincijas, kurias vienyja judri jų sostinė Bilbao su

savo 170.000 gyventojų. Joje spiečiasi pats elitas šios giliai tikinčios ir darbščios žvejų ir žemdirbių tautos, kuri pilna vilčių vėl tiesė ranką į nepriklausomybę. Bet 1936 m. revoliucija žiauriai naikino ne tik senas jos privilegijas, bet ir naujas viltis.

Pro Durango ir Guernicą, šventą baskų miestą, nacionalistai veržėsi į Bilbao, baskų sostinę, kurią paėmė 1937 m. birželio mėn. 6 d.

BROLIS PRIEŠ BROLĮ

Perversmui įsiliepsnojus, monarchistai (karlistai) tikybiniais sumetimais tuoj prisidėjo prie maištininkų, kai tuo tarpu demokratai, tikėdamiesi

iš raudonųjų(!) net nepriklausomybės(!!), šliejosi prie vyriausybininkų. Ir lieja brolis brolio kraują.

Suprantama Bilbao demokratų neapykanta Kastilijos centralizmui, bet dar labiau įtikina Vitorijos monarchistų nusistatymas prieš raudonųjų bolševizmą. Jei jau neapsimoka eiti su velniu riešutauti, tai dar mažiau — su bolševiku politikauti.

O ką laimėjo Bilbao baskai rišdami savo likimą su Valencijos komunistais ir su Barcelonos anarchistais? Nieko! Nes vyriausybininkai jais, kovojančiais „Už Dievą ir Baskiją!" nepasitiki. Dėl to jų lig šiol kaip ir nerėmė. Tik Guernicą sunaikinus, Valencija atsiuntė kiek lėktuvų.

Aišku, kad iš dviejų blogybių nacionalistai buvo mažesnė, nes katalikai baskai su tikinčiuoju Franco būtų galėję rasti bendrą kalbą. Bet dabar, sunaikinus Guernicą, susitaikymas vargu ar begalimas.

Mat, Guernica, tai šventas baskų miestas. Tai jiems tas pats, kas mums Gedimino kalnas ir Aušros vartai. Po jo šimtamečiais ąžuolais Ispanijos karaliai iškilmingai patvirtindavo baskų privilegijas. O šiandien iš tos šventovės beliko griuvėsiai, po kuriais palaidota beginklės moterys ir nekalti vaikai.

GUERNICA SVETIMIEMS — KARO REPETICIJOS IR BIRŽOS MANEVRAS

Guernicos puolimas nepateisinamas nė jokiais strateginiais sumetimais. Bet jis davė svetimai

aviacijai progos išbandyti savo naujausią puolimo techniką. Ir kodėl nepasinaudoti tokia reta proga? Juk visi politikos tenorai ir karo bosai naudojasi Ispanija, kaip besiartinančio naujo pasaulinio karo poligonu, kur ant kailio besipešančių ispanų, katalonų ir baskų daro jiems rūpimus eksperimentus. Vienas tokių kaip tik buvo šaltai apgalvotas ir žiauriai pravestas Guernicos sunaikinimas. Jo re-

Užėmę Bilbao nacionalistai atakuoja Santanderą. Juodoji sritis — vyriausybininkų.

zultatais ir užsakytojai ir išpildytojai gali būti patenkinti. Deja!

Times mano, kad šis bandymas turėjęs dar tikslą sudemoralizuoti baskus, priversti juos ati-

duoti Bilbao. Bet nepasitenkindami sausu konstatavimu, dar graudenasi:

„... Tai tikra tragedija tas negailestingas sunaikinimas provincijos miestelio, baskų kultūrinių tradicijų centro. Juk aviacija čia jokio pasipriešinimo nesutiko ir praktiškai jokios žalos nereikšmingiems vietiniams kariniams objektams nepadarė. Šio puolimo planas buvo šaltu, pasisekimą užtikri

1937 m. rugpiūčio mėn. 25 d. užėmę Santanderą, nacionalistai per Torellavegą ir San Vicentę veržiasi į Gijoną.

nančiu, apskaičiavimu paruoštas. Jo tikslas, be abejonės, terorizuoti baskų vyriausybę, akivaizdžiai parodant jai, koks likimas artimiausiu laiku laukia Bilbao“.

Įtartinas šis neįprastas tonas. Ar tik anglai nespekuliuoja tokiais jiems, šiaip svetimais, senti-

mentais? Viskas aiškėja pakeitus aukščiau paduotame tekste Bilbao Londonu. Norima sujaudinti londoniečius. Gal tuomet uoliau pirks atsiginklavimo paskolą, kurią lig šiol piliečiai taip šaltai sutiko? Ko nepasiekė savo jėgomis, tai pasieks pasikinkę į savo vežimą baskus. Dar vienas toks puolimas ir paskola bus išpirkta.

Dar labiau erzindama savo valdinius spauda iš karto skelbė, kad nacionalistų kreicerį *Espana* nuskandinusi iš lėktuvo mesta bomba — štai kame pavojus ir Anglijos laivynui! — kai iš tikrųjų laivas užvažiavo ant minos. Taigi, ne tiek filantropija Angliją atvedė į Biskajos įlanką, kiek biržos manevras.

Ir dar kitoks manevras: trečiadienį vainikuojamas jos karalius. Ta proga ne pro šalį sukelti simpatijos bangą, ypač tarp mažųjų tautų, kurios pastaruoju laiku tolsta nuo jas išnaudojančių politikos didikų.

Štai kam nauda tokių puolimų, kurie smerkiami taip garsiai dar ir dėl to, kad tik nieks negirdėtų sprogimo tų bombų, kuriomis anglai dabar vaišina savo valdinius Indijos Waziristane. Ir tikrai niekas to negirdės, nes kur anglai bombarduoja, ten „nėra" nei Reuterio atstovo, nei *Times* korespondento.

PROPELERIŲ REQUIEM

Taip kitiems berepetuojant ir bemanevruojant, miršta baskai. Būdami seniausia Europos

giminė, jie tikėjosi būti pagerbti ir išsaugoti savame gražiame krašte. Bet vietoje saulėto pavasario — mirtis.

Ir nėra kam stabdyti tos brolžudiškos kovos. Apaštališkasis sostas buvo mėginęs taikinti, bet Maskva išsprogdino derybas. Ir suprantama, juk jai rūpi žarijas svetimomis rankomis žarstyti, juoba, kad dar galima laukti, jog baskai, raudonųjų interesus gelbėdami, dar susilikviduos. Dėl to Valencija net šioje siaubingoje valandoje per daug nesijaudina. Nacionalistams, žinoma, gaila Baskijos katalikų. Bet kad mažiau bus separatistų, irgi nebloga. O svetimtaučiams kokia bėda? Nesiskaitydami su savo tikinčiaisiais argi gailėsis svetimųjų katalikų?! Dėl to ir siaučia, kaip iš pragaro išsiveržęs uraganas.

Šis nekrologas, kol kas, dar juodraštis. Tačiau kankina baimė, kad nacionalistai ties Bilbao jo neperrašytų į istorijos lapus, neperrašytų krauju savo brolių, savo brolių — Kristuje.

15

UGNIES LIEŽUVIAI VIRŠUM KATALONIJOS

Vyriausybininkams nauja bėda — tarpusavės rietenos Katalonijoje! Kadangi jų užsitęsimas paraližuotų karo pramonę, kurios didesnė dalis yra pramoningoje ir prekybiškai judrioje Katalonijoje, Valencijos vyriausybė malšina jas gen. Pozo vadovaujamais kariais. Bet kadangi nustelbti anarchistai vis tyko naujų progų sukilti, Barcelona bei jos provincija ir toliau pasilieka revoliucinių infekcijų lizdas.

1937. V. 15, Nr. 108 (Sekminių numeryje):

EC — PS — PSUC —
UGT — POUM — FAI — CNT.

Kas do per kabalistika? — klaus nustebęs skaitytojas. Jokia kabalistika! Tik formulė tos valdžios, kuri šiuo laiku valdo Kataloniją. Prašome susipažinti:

EC — yra kairiųjų buržujų partija, „socialistai“ su einamąja sąskaita.

PS — tai jau raudonesni socialistai. Marksistai su saiku. Norį socializaciją pravesti taip „atsargiai“, kad bent liktų žmonių, kuriems skiriamas jų ruošiamasis rojus.

PSUC — Stalino komunistai. Kremlio patentuoti. Dėl komunizmo nesidrasko. Į kolektyvizmą, ir į darbininkų sovietus, jie tik šnairuoja. Jiems pakanka vieno diktatoriaus, Stalino vietininko. Tai Prancūzų revoliucija, pakeliui į Napoleoną.

UGT — vadinasi Kremlio krypties profesinės sąjungos. Šie Stalino sindikatai dažnai opozicijoje Stalino politikams. Nuolatos grasina streikais. Vykdo tik tokias instrukcijas, kurios teikiamos pinigais.

POUM — Trockio šalininkai. Kursto prieš Maskvą ir jos agentus Barcelonoje, niekina, sprogdina. Tikras kipšukas.

FAI — jau kita parapija: anarchistai. Tik bendro pavojaus — gen. Franco — įbauginti, davėsi įtraukiami į valdžią. Jų šūkis: Juo didesnė netvarka, juo sveikiau mūsų tvarkai.

CNT — anarchistų profesinės sąjungos. Jos tarpu savęs nesutinka, bet dar mažiau sutinka su visais kitais.

PRAGARO MAŠINA IŠ RUSIJOS

Tai štai kas sudaro Katalonijos vyriausybę. Normaliais laikais tie vyriausybininkai nei nepažvelgtų vienas į kitą. Ir dabar dantimis griežia susitikę. Juos tik suvarė nacionalistų baimė. Šiai išnykus, dings ir jų vienybė. Lydeka, gulbė ir vėžys, kurie jau dabar traukia savais keliais, tuomet visai išsiskirs.

Prasčiausiai su juodaisiais anarchistais, tuo importu iš Rusijos. Neradę Rusijoje pritarimo, dvarininkas (sic) Bakuninas su kunigaikščiu (!) Krapotkinu, savo idėjas sėjo užsieniuose. Gera dirva pasirodė individualizmą įsimylėjusi Ispanija, o ypačiai amžinoje opozicijoje prieš Kastilijos centralizaciją užkietėję katalonai. Juk nuo nekentimo Madrido tvarkos iki neapykantos bet kokiai tvarkai — tik vienas žingsnis. Tokiu būdu, daugelis pačių judriausių katalonų sveikina tuos rusus kaip savo vaduotojus.

Norėdami visą gyvenimą sutvarkyti, atmetant bet kokį visuomeninį ir net privatinį autoritetą, buržujiškos ir aristokratiškos Rusijos sūnūs skelbė neribotą laisvę. Bažnyčia su valstybe — nepakenčiamos, teisinė santvarka — nereikalinga, klasės pirmenybė — neleistina. Kitaip galvoją turi būti sudrausti, nes tik „aktyvia propaganda" būsią galima skinti kelią šiai naujai santvarkai, kuriai nebereikalinga nė jokios tvarkos, kur viską savaime sunormuosiąs meilės įstatymas.

Tie „kitaip galvoją" yra religijos, valstybės ir visokios visuomeninės sistemos. Atmeta liberalizmą, kam jis kovojo tik su valstybės įtaka į ekonominį gyvenimą, o ne su ja pačia. Peikia socializmą, skelbiantį vienos klasės hegemoniją. Niekina diktatūros siekiantį bolševizmą.

Ruošdami tą savo santvarką, anarchistai, dar trečio ruso — Nečajevo — receptu, ardo kiekvieną socialinį organizmą. Šmeižia kas buvo, sprogdina

kas yra, sabotuoja, kas siekiama. Durklu ir bomba jie skina sau kelią į didįjį meilės įstatymą. Kruvinas visas jų kelias nuo Machiavellio iki Garcia Olivero, buv. Valencijos vyriausybės teisingumo ministerio, o dabar jos atstovo Barcelonoje, pasigy-

Gen. Aranda, Baskijos užkariautojas.

rusio dalyvavus visuose per paskutinius dvidešimt metų Europoje įvykusiuose teroro aktuose *(Etudes,* 1937. III. 5). Vien tarp 1886 ir 1892 m. jie Europoje įvykdė 1123, o Amerikoje dar 502 atentatus. Nėra sosto, nuo kurio jie nebūtų vertę valdovų, nėra palocių, kurių nebūtų aplaistę savo aukų krauju. Ką pačiupo, tą ir paaukojo ant savo „meilės“

aukuro. Tas savo dangaus keršto šaukiančias nesąmones vainikavo 1898 m. Ženevoje nudurdami angelišką Austro-Vengrijos imperatorienę Elžbietą.

Bet ne visi tokiais žmonijos „geradariais“ piktinasi, laisvamaniai jiems dar paminklus stato. Sakysime, tą Ferrerą, kuris už 1909 m. Barcelonoje sukeltas kruvinas riaušes buvo nuteistas mirti, Briuselyje gražiausiu monumentu pagerbė.

Barcelonoje anarchistai vien tik XX amžiuje 1909, 1920 ir 1930 m. buvo sukilę. O kai pernai įsiliepsnojo revoliucija, jie taip ėmė siausti, kad vieninteris išganymas buvo juos įtraukti į valdžią.

COMPANYSAS IR JO KOMPANIJONAI

Bet ir pasilikę Katalonijos generalidedo (valdžios) šefo Companyso bendradarbiais, jie nenurimo. Kabinete jie jautėsi tik svečiais. Naudojosi visomis teisėmis, švilpdami į pareigas. Bet tas nereiškia, kad jie ilsėjosi rankas sudėję. Dirbo. Bet kam? Ne Katalonijai, o anarchijai, tikrajai savo tėvynei.

Companysas, nebepajėgdamas suvaldyti tos kompanijos, vasario gale per generalidedą paskelbė tarp kitų šiuos punktus:

„2. Kadangi visos profesinės grupės ir politinės organizacijos generalidede yra atstovaujamos, vyriausybė nepakęs jokių veiksmų, kurie bus priešingi jo nutarimams.

3. Generalidedas neleis įgyvendinti nutarimų kurie vyriausybės bus laikomi kenksmingais.

5. Katalonijos vyriausybė pabrėžia, kad tai nėra tušti žodžiai, bet kad šiuos nutarimus seks energinga ir neatidėliojama akcija“.

Companysas.

NAMINIS KARAS NAMINIAME KARE

Bet nė tų grasinimų nepabūgo. Juk prasti jie būtų anarchistai, jei pakęstų tvarką. Tik dar uoliau stiprino savo pozicijas, iš kurių tikėjosi greit užkariauti visą valdžią. Tačiau sauvaliaudami iki gyvo kaulo įkyrėjo. Tuomet jų vadas Durruti buvo nužudytas. O kitas jų šulas Eugenio Vallejo, amunicijos fabrikų vyr. komisaras, į frontą pristatęs

tris milijonus klaidingo kalibro šovinių — spėjęs dar apsirūpinti vienu milijonu aukso frankų — gavo sprukti į užsienius. Kai dar paskutinį balandžio mėn. sekmadienį šeši FAI anarchistai viduryje dienos iš automobilio išlaipinę UGT sekretorių sušaudė, išseko ir paskutinė kantrybė.

Companysas supratęs, prie širdies glaudęs pragaro mašiną, įsakė juos nuginkluoti. Stojo tada EC PS PSUC UGT į kovą su FAI CNT. O paraką užuodę Trockio POUM vėl ėmė vanoti Stalino PSUC. O kur didžiojo meilės įstatymo vardan visi žudėsi, negalėjo atsilikti nei komunistų UGT, kurie mušė socialistų PS. Ir iš tų broliškų kautynių, kur niekas nebežinojo kas už ką ir iškilo išsiilgtasis chaosas.

KODĖL KRISTUS NYKO?

Kad tokios tragedijos įvyksta, tai ne naujiena ten, kur gyvena žmogus, šis neprotingai protingas sutvėrimas. Bet kad visa tai vykdo „katalikai" ir jiems tai vykdyti leidžia katalikai, verčia susimąstyti.

Nevisada Katalonija buvo toks infekcijų lizdas. Anksti išsilaisvinusi iš arabų jungo, tapo žydinčiu krikščionybės centru. Bet kiek anksčiau buvo pakilusi, tiek vėliau nusmuko. Prancūzų revoliucijos idėjoms vos pasipriešino ir dėl to visi to šimtmečio —izmai bematant prigijo kunkuliuojančioje Barcelonoje.

Aktualioje jos scenoje sėkmingai debiutavo visas 19 amžiaus ideologinis repertuaras: valdantieji susižavėjo masonerija, inteligentai pasidavė liberalizmui, tarnautojai išpažino socializmą, darbininkai virto komunistais, o visų luomų mandriausieji — gėrėjosi anarchizmu. Taip Katalonija virto pūliuojančia žaizda.

Bet kur buvo katalikai?

Ne vienas jų herojiškai rungėsi. Yra šimtai pasigėrėjimą keliančių kunigų, kuriems lyg ugnies stulpas švietė Ispanijos Ketteleris — arkivysk. Pelaezas. Bet jie daugiausia partizanai, nes žymi dalis administracijos buvo sukalkėjusi, o masė tiek užkietėjusi savo nuodėmėse, kad visą amžinybę būtų atidavusi už vienas bulių rungtynes!

Frontai nuo amžių nebuvo pasikeitę. Oficialūs vadai težinojo *moros y cristianos*. Visa akcija buvo nukreipta prieš istorijos vadovėliuose palaidotus priešus, o tuo tarpu prancūzų liberalizmas, vokiečių marksizmas ir rusų anarchizmas panosėje suko lizdus.

Galinga priemonė jiems pasipriešinti galėjo būti sakykla, kokių Katalonija turėjo apie 800, iš kurių kas sekmadienį būdavo sakoma ne mažiau 1500 pamokslų. Vadinasi, kas šventadienį šuoliais galėjo kilti religinis susipratimas. Bet kodėl vis dėlto Kristus nyko, o Antikristas augo? Kodėl per metus 75.000 mitingų už Dievą, o metų gale deginamos bažnyčios? Ar ir tame kalti priešininkai?

Kas yra stovėjęs po Katalonijos sakyklomis, tam nesunku į tą klausimą atsakyti. Juk ten taip retai gaudavai atsakymą į degančias problemas.

Vieni — archeologai. Keldavo mirusius iš grabo. Vadino šventuosius iš žilos senovės. Citavo visus autoritetus, išskyrus Tomą Akvinietį, įsakmiai mokiusį būti aktualiems. Dėl to ir negirdėjo ūžimo tų bangų, kurios laižė jų sakyklos pamatus.

Kiti pragarologai. Jie tik bardavo ir grasindavo pragaru. Tąjį geriau pažino, negu dangų, o apie šėtoną kur kas daugiau nusimanė, negu apie Dievą. Ne Kristaus gerumas jų klausytojams, tik amžinas prakeikimas.

Treti — debesologai. Šiems netrūkdavo nei uolumo nei iškalbos. Bet visa tai ne anarchistų spaudžiamiems katalonams, o angelams. Žodžiai — iš dausų, vaizdai — iš dangaus. Pamokslas iš tos sakyklos nebuvo įžemintas ir dėlto dažnai tuščiai praskambėjo.

Už bažnyčios kitaip. Montjuicho lūšnose, uosto lindynėse, sandėlių rūsiuose, laivo kajutėse, elevatorių palėpėse — čia viskas gyvenimiška ir pašėlusiai įdomu. Iš čia išsėlinai uždegtas ir pasiryžęs viskam. Štai kur stovėjo galingoji sakykla!

SIAUBINGOS SEKMINĖS

Ne vieno kataliko paskutinė viltis buvo Šventoji Dvasia. Bet ar nepasišventęs turėjo teisės lauk-

ti nors menkiausios pagalbos? Ir kieno didesnė buvo šventvagystė — ar spekuliuojančiojo Šventosios Dvasios įkvėpimu, ar tikinčiųjų, laukiančių iš tokio Dievo žodžio?

Šventoji Dvasia ir katalonams davė minčių, bet šie jų neklausė. Įkvėpė jiems raštų, bet jų nerašė. Spausdino jiems knygų, bet jų nelietė. Jie Šventąją Dvasią po užraktu laikė. Bet kadangi Dievas nesiduoda niekinamas, Ji išsiveržė ir jiems suruošė siaubingas Sekmines.

Ir tokias pat Ji rengia visiems, kurie užmiršo, kad Evangelija yra kardas ir Dievo žodis — ugnis.

16

NESIKIŠIMUI ATOSTOGAUJANT

Siekdami sukilėlius atitraukti nuo stipriai spaudžiamų baskų, ypač birželio 19 d. praradus Bilbao, ir norėdami kartu pramušti Madridą veržiantį lanką, vyriausybininkai liepos mėn. pradžioje tarp Escorialio ir Madrido suorganizavo didelio masto puolimą. Taikydami priešui į šoną, atakai pavykus raudonieji tikrai galėjo viltis išsivaduoti. Iškart neblogai sekėsi. Pasinaudodami staigiai užpultų nacionalistų eilėse besiplečiančia suirute, smarkiai pasistūmėjo pirmyn. Tačiau sukilėliams atsipeikėjus ir atgabenus savo rezervus ir ši madridininkų ofenzyva buvo — vargais negalais — sustabdyta.

Tai buvo pati smarkiausia vyriausybininkų lig šiol pravesta ofenzyvinė akcija, jei neskaityti Guadalajaros žygio, kuris tačiau buvo nacionalistų išprovokuotas.

1937. VII. 24, Nr. 265:

METINĖS

Jau visi metai praėjo nuo to laiko, kada Ispanijos patriotai, gelbėdami savo tėvynę, griebėsi ginklų. Jų viltis — vienu ypu visame krašte nuslopinti raudonąjį gaisrą — neišsipildė, nes jau per daug laiko buvo turėję Dimitrovo agentai, kuriais ko-

minternas troško laimėti savo pirmą postą vakarų pasaulyje. Pučas tad išsivystė į karą. Kas jį daro itin baisų ir žiaurų, tai, kad jis vyksta savoje teritorijoje ir kad jame brolis drasko brolį. Nuostoliai neapsakomi:

Per šituos pirmus metus iš viso bus praradę arti 55 milijardų. Vieną pusę jų sudaro sunaikintos vertybės, o antrą — tie nuostoliai, kuriuos turėjo per tą laiką pramonė, prekyba, žemės ūkis, laivininkystė.

Taikos laikais kultivuojama vos 50% visos žemės, bet ir tos dabar tik pusė teapdirbama. Dėl to jau šiemet trūksta kviečių, miežių, bulvių. Nukenčia ir gyvulininkystė, lig šiol vienas svarbiausias pajamų šaltinis. Anksčiau duodavo kasmet apie 1200 milijonų pezetų, bet dabar gyvulių ūkis, maitindamas dvi armijas, skaitančias arti pusės milijono karių, kurie daugiau valgo, negu kariauja, jau nebepajėgia aprūpinti visų gyventojų. Prekybos laivynas, prieš metus turėjęs dar 640 laivų su 900. 000 tonų, visiškai išardytas. Daugumas tų laivų rūdija dokuose, kiti nuskandinti arba sukonfiskuoti. Bene vienintelis uždarbis plaukia iš kasyklų, dėl kurių geležies rūdos, švino ir gyvsidabrio varžosi pusė Europos. Bet ir iš šių turtų maža naudos, nes ką duoda Vulkanus, tą godžiai praryja Marsas.

Ir ne tik beveik nieko neuždirba, bet dar išleidžia, ką buvo sutaupę, o sutaupę buvo daug. Mat, nedalyvaudami Didžiajame kare, o iš visų lupdami

už tiekiamą žaliavą ir ginklus, pasakiškai pralobo. Sakysime, Ispanijos banko rezervai buvo laikomi vieni stipriausių Europoje. Dar prieš metus tas bankas saugojo aukso atsargą iš 2200 milijonų, sidabro iš 669 ir dar indėlius iš užsienių už 302 milijonus pezetų, kurie buvo patikėti kraštui, turėjusiam tiek proto nedalyvauti visuotinėse žudynėse. Bet kur tas protas dabar? Ir kur auksas? Daugiau pusės jo iš Madrido ir Valencijos išplaukė į ginklų fabrikus ir maistui supirkti. Beveik antra tiek raudonieji šiaip sudorojo. Išleisti ir užsieniečių pinigai. O kur sidabras dingo, niekas nežino. Karo pradžioje Valencija su Burgosu savotiškai, bet neproporcingai pasidalino tais turtais: raudonieji turėjo banko auksą, o Franco — banko tarybą su jos tuščia kišene. Bet „gailestingasis" karas per vienerius metus suspėjo išlyginti šią „socialinę nelygybę" — šiandien abu pliki.

Ką tai reiškia, šiek tiek paaiškėjo iš Burgoso įsakymo — kartą per mėnesį pasitenkinti pietumis iš vieno valgio ir kartą per savaitę atsisakyti trečiojo, o tuo sutaupomus pinigus paaukoti tėvynei. Bet ir be šio dekreto, nacionalistai „patriotiškai badauja", nes „trečiąjį" vargu ar kas dar žino, nebent iš kulinarijos vadovėlio. Daug kur tas trečiasis išnyko jau vien dėl to, kad nebėra prie ko jį prijungti. O Valencijos ispanai savo broliams kitoje fronto pusėje pavydi, kad jiems apkarpomas tik trečiasis, kai pas juos jau kimbama prie pirmo-

jo. Neilgaï truks ir terminai *ispanas* ir *ubagas* bus sinonimai.

POLITIKANŲ AUKA?

Toms metinėms paminėti, Valencija skubinosi pasipuošti nors vienu laimėjimu, kuris raudonųjų armijai garbę bent kiek pakeltų ir skintų kelią — jei ne į Burgosą, tai bent į naujus kreditus. Todėl

Norėdami išvaduoti Madridą, vyriausybininkai pro Brunetę ir Sevillą la Nuevą mėgino pasiekti ir išardyti nacionalistų užfrontę. Tačiau, dar nepasiekus Sevillai, įstrigo.

gen. Miajai įsakė sprogdinti Madridą smaugiantį plieno lanką:

M i a j a tam jau seniai ruošėsi. Triumfališkaï

laimėjęs Guadalajaros mūšį, buvo tikras nustumsiąs priešininką ir nuo sostinės vakarų vartų. Tačiau jo ruošą vis trukdė tie amžini nesutikimai, kuriais tai Valencija, tai Barcelona silpnino save ir savo sąjungininkę. Valencijos — Barcelonos bazėje nuolatos viešpataujant kabineto ir kitokioms krizėms, tarp bazės ir fronto siaučiant anarchistams, kokia gali būti strategija ties Madridu?

Tas partijų, sindikatų, profsojūzų ir kitokių visuomeninių skeveldrų konglomeratas, kuris piktnaudoja „teisėtosios" vyriausybės vardą, dar sukilėliams ties Bilbao įstrigus, ragino pradėti ofenzyvą. Bet tam neturėdamas pakankamai jėgų, turėjo pasitenkinti Guadamaros kalnuose pradėdamas puolimą, kurio tikslas buvo Franco karius atitraukti nuo baskų. Tačiau nacionalistų šefui užteko vokiečių gintis Guadarramoje ir italų pulti Bilbao. Atsiėmė už tai iš politikanų niekuo nekaltas Miaja! Įsakyta jam bent liepos 18-tai paantrinti „Guadalajarą". Jo planas buvo gudrus: vietoje galva duoti į frontalinę sieną ties pačiu Madridu (Carabanchel, Getafe), kur budrusis priešas spiaudo plienu ir ugnimi, sostinės gynėjas savo naują armiją sukoncentravo Escorialo bare, iš kur smarkia ataka tikėjosi pralaužti šoninę liniją ir pro Brunetę, Sevillą la Nuevą pasiekti Navalcarnerą ir Illescasą. Taip būtų patekęs į sukilėlių užfrontį ir išardęs Madrido puolimą.

Staigiai puolant, Miajai pavyko užklupti priešininką, užimti Brunetę, nuvyti jį Sevillos la Nueva

link įvarant gilų kylį į sukilėlių linijas. Bet šieji, atsigavę nuo pirmų smūgių, niekais pavertė bandymus visiškai paraližuoti frontą. Negalėdami už tai keršyti Francui, raudonieji mano keršyti sostinės gynėjui, gen. Miajai.

Juo spaudžia jau antrą gelbėtoją. Pirmasis buvo surusėjęs austras Kleberis, iš sovietų malonės generolas. Jį pašalino ispanų savimeilė, kuri negalėjo pakęsti, kad jų sostinę gina svetimtautis. Dabar tyko pravaryti saviškį. O kas jį pavaduotų? Gal Madrido taryba, susidedanti iš 30 asmenų, deleguotų nuo 12 partijų ir partijėlių, kuri visagalė savo — liežuviu?

KEISTA BŪTYBĖ

Dirba jis ir Londone — grąžinant nesikišimą iš atostogų.

Keista būtybė tas n e s i k i š i m a s, ir dar keistesni jo tėvai. Tie pirmiausia ilgai tarėsi — it kokie moderniški jaunavedžiai — ar verta duoti gyvybę tokiam sutvėrimui, ar ne. Toliau svarstė, ar neapsimokėtų dar negimusiam abortą padaryti. Pagaliau kai jis po sunkaus gimdymo — reikėjo politinėje chirurgijoje Edeno vardu žinomo piūvio — turėjo išvysti pasaulio šviesą, pasirodė, kad negyvas. Tuomet vienoje Londono klinikoje, esančioje Downingstreete, tai nelemtai būtybei buvo pripumpuota nors tiek gyvybės, kad tas „nesikišimas“, bent pasiramsčiuodamas svetimženkliais, galėjo

pasidžiaugti tais retais saulės spinduliais, kuriuos mūsų biaurūs politikos orai jam skyrė. Bet buvo aišku, kad jis džiovininkas paskutinėje stadijoje, kurį nokautu parmuštų net Shirley Temple.

„ANY OLD IRON?"

Apdovanoję prideramu kiekiu ironijos tą nelemtą „visakišimąsi", turime konstatuoti, kad Londone situacija keičiasi iš esmės: lig šiol žinomąjį Baldwino - nesikišimą, šiandien pakeičia visai kitokio pobūdžio Chamberlaino - nesikišimas.

Pirmasis užgimė rezignuojančio premjero laikais, kada savo karjeros saulėlydyje Baldwinas buvo pagautas likvidacijos nuotaikos. Flegmatiškai ištuštino tad savo portfelį, tikėdamasis užsitarnauti lordo titulą ir apsirūpinęs pypke ir meškere išnykti iš Anglijos istorijos. Paskutinę energiją jis Eduardo VIII krizės metu sukaupė vienai suvyrėjusiai poniai suvaldyti ir vienam sumoterėjusiam vyrui padėti džentelmenišką išeitį rasti, o kas išėjo iš vainikavimo orbitos, jam mažai berūpėjo.

Kas kita Chamberlainas. Planų ir jėgų kupinas, jis ryžosi aktingai vadovauti tai imperijai, kuri per Jurgio VI karūnaciją taip romantiškai ir kartu taip realiai demonstravo savo galybę. Pasaulis per tas atmintinas dienas pamatęs britų imperijos didybę, nūn turės ją ir pajusti. Gana to silpno reagavimo, kurį dar ne taip seniai parodė Palestinoje

per žydų - arabų riaušes, gana platoniškų protestų italų - etiopų konflikte, kurie tik visokius priešininkus padrąsino pasipriešinti po visą pasaulį išmėtytai imperijai. Chamberlainas veiks.

O veikti jis gali, nes jau pusėtinai apsiginklavęs, jau turi „argumentų“ Anglijos priešams „įtikinti“. Padarė galą pacifizmui, tai archaiškai liekanai iš socialisto Macdonaldo laikų, kada visiems kitiems ginkluojantis, vieni anglai burkuodavo apie „amžiną“ taiką. Hitleris būtų buvęs atsargesnis, bolševikai nebūtų taip biauriai provokavę britų kolonijų ir japonai ne taip drąsiai šeimininkautų Kinijoje, jei anglas tuos taikos ardytojus būtų galėjęs veikti ne dailiu savo diplomatų sklastymu, o toli nešančiomis patrankomis. Bet britų delsimui dabar galas, nes milijardinėmis sumomis stiprinamas atsiginklavimas taip, kad dar šiems metams nepasibaigus, tik vaikai ar kvailiai išdrįs liesti Angliją arba jos interesus.

Jis būtų vykdomas dar greičiau, jei tik būtų pakankamai geležies rūdos. Kur yra nors mažiausia galimybė rasti kokį geležgalį, ten nūn grabštinėja anglas. Tvirtinama, kad jis dešimčiai metų supirkęs visus Švedijos kasyklų išteklius. Net Sandleris, socialdemokratas ir Markso *Kapitalo* vertėjas, tuo patenkintas. Juk tokią sutartį sudarius, mažai liks bedarbių jo krašte, eksportas padidės, ir jam pačiam grumojąs vokiečių ginklavimasis, kuris anksčiau taip plačiai naudojosi švedų geležimi, sulėtės. Kad atsiginklavimą dar paskubintų,

anglai kalėdoja paskutinius surūdijusius geležgalius. Sąmoningieji tuoj apdainavo tą geležies badą linksmai traukdami — *Any old iron?* — *Ar neturite geležgalių?* Ta dainelė šiandien ir už himną populiaresnė.

SAKO: HUMANIŠKUMAS, O MANO: PYRITAS...

Kas turi geležies, tas šiandien Didžiosios Britanijos draugas. Tai patyrė ir gen. Franco. Kol Bilbao buvo kairiųjų rankose, anglai labiau buvo linkę raudonuosius palaikyti. Bet vos atiteko baskų geležis nacionalistams, ir jų simpatijos palinko prie Franco. Atsimename, kaip Londono admiralitetas spyrėsi prieš sukilėlių vykdomą blokadą ties Baskija. Humaniškumo vardan. Bet pakrapščius gerai tą humaniškumą pasirodo pyritas, kuris iškasamas ties Bilbao ir kurio išalkusi Anglija. Kad tik nacionalistai sutiktų pripažinti anglų iš kairiųjų gautas teises eksploatuoti tas kasyklas! Pripažinimas už pripažinimą! Štai kaip Anglijos išdirbtame kontrolės plane atsiradęs punktas, reikalaująs pripažinti sukilėlius kariaujančia šalimi. Taigi, kur nelaimi Franco, ten nugali frankas.

17.

STRĖLĖ Į SĄŽINĘ

1937 m. spalių mėn. 21 d. nacionalistai paėmė paskutinę raudonųjų tvirtovę prie Biskajos įlankos — Asturijos angliakasių smarkiai ginamą Gijoną. Šis reikšmingas gen. Franco laimėjimas leidžia jam nūn visas savo jėgas sukaupti lemiamai ofenzyvai, kuri — kaip manoma — — nacionalistus per Aragonijos laukus turėtų nuvesti į Kataloniją, kuo Madridas ir visa likusioji raudonoji Ispanija būtų atskirta nuo savo bazės prie Viduržemio jūros. Tačiau sukilėliai dar negali pradėti didžiojo savo žygio, nes jų eilėse kovoją mahometonai dėl religinių priežasčių, iki gruodžio pradžios nekariauja, o be narsiųjų maurų neatsargu išžygiuoti į Kataloniją.

Raudonųjų vyriausybė pabūgusi tos atakos lapkričio pradžioje iš Valencijos persikėlė į Barceloną.

1937. XI. 27, Nr. 271:

TRAGEDIJA ARAGONIJOS LAUKUOSE

Stovime išvakarėse patíes liūdniausio susirėmimo, kuris kokiame nors pilietiniame kare yra įvykęs: 700.000 vieno kraujo ir vieno tikėjimo (!) karių tik laukia ženklo, kada vienas kitą turės dras-

kyti. Ar bereikia iškalbingesnio liudininko mūsų civilizacijos nusmukimo? Dar dengia tamsa tuos nelaiminguosius Aragonijos laukus, kuriuos ryt poryt laistys giminingas kraujas, bet rakietos jau skrodžia tą naktį, norėdamos susekti kaip patogiau į brolio kūną įvaryti durklą...

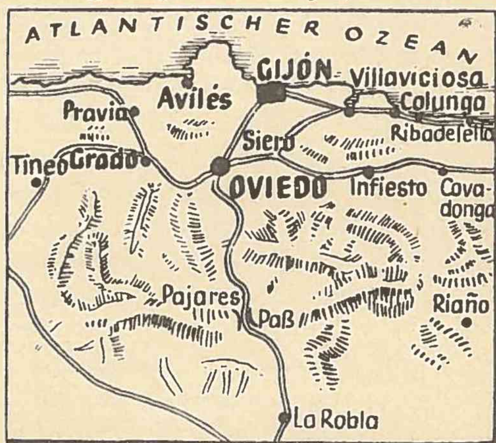
Ponia Franco su dukterimi Ena.

GEN. FRANCO „KERŠTAS"

Vakar nacionalistai dar kovėsi ties Gijonu, bet ten jau baigta ir tuo sulikviduotas šiaurės frontas. Apsimokėjo tas žygis, nes dabar ne tik laisvas visas sukilėlių užnugaris, bet dar laimėti milžiniški

mineraliniai bei metaliniai turtai, kurių turėti kiekvienam pravartu.

Džiaugiasi jais pats gen. Franco, nes nūnai valdo beveik visas anglių, vario, cinko ir pyrito kasyklas ir didesnę dalį rūdos. Turėdamas 75% visų Ispanijos mineralų, sukilėlių šefas dabar pats pasigamins tiek ginklų ir amunicijos, kiek reikės.

Vėlybame 1937 m. rudenyje Oviedo ir Gijono apylinkėse atkakliai besiginą vyriausybininkai turėjo pasiduoti. Vėliausiai pasidavė Gijonas — spalių 21 d.

Džiaugiasi Franco dar ir dėl pavykusio — „keršto"! Mat, kai jis, dėl savo žygių Maroke į majorus pakeltas, kreipėsi į savo numylėtosios Carmen de Polo tėvus prašydamas jos rankos, šie didžiulių Asturijos kasyklų savininkai atsakė, jog per „liesas" esąs kandidatas tokiai „riebiai" partijai. Bet Carmencita ištikimai laukė, kol jos „Paco"

(Pranelis) „suriebėjo“ į generolus ir tikrai 1926 m. už jauniausio to rango kariškio Europoje — jis turėjo vos 34 metus — ir ištekėjo. Šiandien jis triumfuoja: žentas užkariavo ir grąžino uošviams tuos turtus, dėl kurių kadaise taip aukštai buvo rietę nosį.

KYŠIS METALAIS

Bet ir tuo Franco džiaugsmas dar nesibaigia, nes užsitikrindamas tuos metalus kartu laimėjo ir Anglijos simpatijas. Rasi, ne didelis tai daiktas, juk kiekvienas, galįs duoti, laimės Albiono palankumą. Tačiau ne eilinė čia dovana, nes karštligiškai apsiginkluojančiai Britanijai reikia visų tų mineralų, kuriuos nacionalistai tik ką atėmė iš raudonųjų.

Vienos rūdos nūn Franco žinioje yra 700 milijonų tonų, kurių nerūpestingi ispanai kasmet vos 1,8 milijono eksploatuodavo, vadinasi, dar užteks pustrečiam šimtmečiui; švino taip pat trims šimtmečiams, cinko iš viso 21 milijonas tonų, taigi, pas sukilėlius dabar semsi pilnomis rieškučiomis.

Tikras patogumas dar, kad čia darbininkai nekels streikų ir valdžia nenacionalizuos kasyklų — juk kaip Franco konfiskuos savo giminių turtą! Ir be to, visai netoli į Anglijos karo uostus, kurie kenčia baisų rūdos alkį. Dar masina Almadeno gyvsidabris, belikęs vyriausybininkų rankose. Šitos kasyklos, duodančios net du trečdaliu visos pasaulinės produkcijos, yra paskutinis raudonųjų ūkiškas koziris.

Atrodo, kad Downingstreętas iš Salamancos yra išgavęs reikalingas garantijas — bent kažką panašaus esame skaitę nacionalistų oficioze *Diario de Burgos* — ir po to, žinoma, anglams nebėra prasmės kaišioti pagalius į nacionalistų ratus. Naujoji Ispanija atrodo respektuojanti *status quo* Viduržemio jūroje, o tai visuose pasaulio vandenyse vis įžuliau puolamai Britanijai kaip tik rūpi; mat, anglai jau ne juokais juokiasi, jog vieninteliai vandenys, jiems tikrai dar priklausą esą — vanduo savo vonioje.

Edenas, lyg ir įsitikinęs, jog Franco tik laikinos konsteliacijos spiriamas patekęs į Romos — Berlyno ašies sukamą karuselę ir kad pakviestas į saugesnį vežimą, mielai persėstų.

Kad į Barceloną sulindusiems vyriausybininkams atėjo liūdnos dienos, patvirtina ir Londono atstovo paskyrimas į Salamancą. Smulkmena, kad Sir Robert Hodgsonas etiketuojamas tik „agentu", iš tikrųjų, yra tai senas diplomatinis vilkas, kurio specialybė — legalizuoti sukilėlių vyriausybes: legalizavęs tokį Leniną, nejaugi nepajėgs legalizuoti Franco!

Signum temporis yra ir tas *Times'o* straipsnis, neseniai kalbėjęs apie „gen. Franco v y r i a u s y b ę". Britanijos spaudos karalienė, įpratusi savo žodžius sverti auksu, žino ką rašo.

Vadinasi, viskas gerai, tik belieka nugalėti. Tą anglai, žinoma, paliks patiems nacionalistams, kad jie dar ilgesnį laiką laimėdami dar daugiau nuleis-

tų kraujo ir sau ir mieliems savo broliams, kad tik visa Ispanija taptų politikos anemike, reikalinga Londono biržos įtrėškimų.

STRATEGIJA TIES ZARAGOZA

Kokia strategija sukilėlių generalissimus mano baigti savo išvadavimo karą? Atrodo, kad nūn jam rūpi Madridą atskirti nuo jo bazės prie Viduržemio jūros. Tam jis turi keletą kelių. Vienas jų iš bazės Belchite — Zaragoza — Huesca pro Leridą veda į Tarragoną, kur pasieks jūrą. Čia lygūs Aragonijos laukai nacionalistų motorizuotoms kolonoms šauniai leistų pasireikšti. Norėdami tokiai atakai užbėgti už akių, raudonieji jau visą vasarą puolė išeinamąją liniją, tačiau paėmė tik patį menkiausią punktą — Belchitę.

Antras puolimas iš linijos Muela de San Juan — Teruel — Montalban pasineštų Valencijos link. Nors šitoks žygis iki 2 km į dangų besistiebiančiuose kalnuose ir būtų rizikingas, nes nei motorams nei pėstininkams neduotų parodyti savo galybės, savo šešėlio bijanti raudonųjų vyriausybė dar prieš mėnesį iš Valencijos išbėgo.

Tose kombinacijose vyrauja stipri strateginė mintis — izoliuoti Madridą nuo likusio krašto ir tą kraštą atskirti nuo savo — kad ir nuvainikuotos — sostinės. Tuomet ar tik ne turėtų pasiduoti jau dabar tarp skaistyklos ir pragaro kybąs Madridas.

BIRŽA ŽINO

Bet nieko tikro nežinant, geriau susilaikyti nuo pranašystės ir palikti tai tikresniems pranašams, sakysime, moterims ir monetoms; juk sena tiesa, kad su armija baigta, kai nuo karininkų bėga gražuolės ir biržoje krinta pinigas. Kaip su sinjorinomis, nežinia, bet kad bąla raudonųjų pezetas — faktas. Štai prieš sukilimą Paryžiaus biržoje už pezetą dar buvo mokama 1,79 prancūziško franko, bet po kelių savaičių „Madrido pezetas" tebuvo vertas 1,30, toliau „Valencijos pezetas" krito į 0,76, o dabar, vyriausybei pabėgus pas katalonus, „Barcelonos pezetas" nusmuko iki 0,47, t. y. mūsų pinigais iki 10 centų. Gi už nacionalistų išleistą „Burgoso pezetą", nors jis pagrįstas tik karo laime, Paryžiuje reikia mokėti 1,85 franko. Tad *birža locuta, causa finita?* Kažin, nes tokioj Ispanijoj viskas galima.

SĄŽINĖS SĄSKAITA

Nacionalistų štabui Zaragozoje beruošiant naują ofenzyvą, Valladolide į savo konferenciją susirinko Ispanijos vyskupai, deja, ne visi, nes daugelis mirė kankinio mirtimi.

Ganytojai galutinai įsitikino, kad negalima kartoti praeities, jei norima laimėti ateitį. Juk kuo garsi buvo toji praeitis? Ar cezaropapizmu, religiniu formalizmu, socialiniu apsileidimu ir iš viso nerūpestingumu?

Ar ne per daug turėta dignitorių, kurių visas pasididžiavimas buvo savo violetinę spalvą suderinti su karalių purpuru? Ar ne per daug tų, kurie nors ir giedojo *horas*, tačiau nesuprato kokia buvo išmušusi valanda? Ar ne per daug tų arkikatalikiškų turtuolių, kurie Leono *Rerum Novarum* lygiai nekentėjo kaip Markso *Kapitalo?* Ir ar ne per daug tų inteligentų, kurie vietoje skubintis į pagalbą saujelei didvyriškai pasiaukojančių dvasininkų, pasitraukė į savo patogumo urvus smaguriauti ir lėbauti pagal receptą: *après nous le déluge* — po mūsų, kad ir tvanas?!

KARDINOLO SKAIČIAI

Ne kas kitas kaip Lisabonos patriarchas kard. M. Gerejeira, savo tik ką išleistoje knygoje *Pastoracijos darbas*, nupiešia prie ko turėjo privesti iš šalies vykdoma ir tikinčiųjų leidžiama katalikybės narkoza Pirenėjų pusiasalyje.

Jo patriarchate, kuriame beveik pusantro milijono tikinčių, dirba vos 320 kunigų. Jų trims ketvirtadaliams jau sukanka 50 metų, vadinas, maždaug po 20 metų visi bus išmirę. Jų mirtį dar pagreitins nepakeliama darbo našta, juk kiekvienas turi aptarnauti daugiau, kaip vieną parapiją, kiti net iki 7, nes iš 218 parapijų 145 visai be kunigo. Trijuose miestuose net bažnyčios nėra. Pačioje Lisabonoje yra parapija su 59.543 tikinčiųjų, kuriuos aptarnauja vos pora dvasininkų!

Vyriausias kaltininkas tokiais skaičiais besi-

reiškiančios religijos atrofijos yra pašalinė jėga, kuri, ar ji būtų buvusi monarchiška ar respublikoniška, lygiai masoniškai stelbė kiekvieną rimtesnį katalikybės pasikrutinimą. Bet kalti ir patys katalikai, lengvapėdiškai atiduodami vieną poziciją po kitos. Veltui juose ieškai tokio Ambrozijaus, šaukiančio prie Dievo tvarkos Teodozijų. Bet ką bešnekėti apie tokius dvasios milžinus, būtų užtekę ir dvasios nykštukų, kad tik būtų buvę dvasios, gyvos dvasios!

Lygiai taip kaimynėje Ispanijoje. Veltui ir čia Apvaizda svaidė savo strėles į tautos sąžinę: 1908 m. — kada anarchistas Ferreris katalikams suruošė kruvinąją „Semana tragica", 1910 m. — kada buvo nutraukti ryšiai su Apaštališkuoju Sostu, 1912 m. — kada įstatymais buvo pažabota Bažnyčia ir taip toliau iki katastrofingųjų rinkimų 1936 m. pavasarį. Bet nuo jų sukalkėjusios sąžinės jos visos atšoko, it žirniai nuo sienos. Kas tuomet Dievo Teismui beliko, kaip vykti į tokią tautą su išvažiuojama sesija?

TREČIOJI KARO FAZĖ

NUO TERUELIO IKI VIDURŽEMIO JŪROS

Nuo 1937 m. Kalėdų iki
1938 m. Velykų Švenčių.

18.

ŠIURPI PREMJERA

Vyriausybininkai, pastebėję kaip uoliai ruošiasi sukilėliai savo lemiamajam puolimui, nutarė įvykiams užbėgti už akių ir tam tikslui gruodžio 15 d. iš savo pusės ėmė pulti priešą. Puolė prie Teruelio, t. y. tokioje vietoje, kur nacionalistai neturi galimybių išvystyti savo jėgų, puolė savo jauna armija, kurią per visus 1937 m. rūpestingai paruošė. Tai nebe palaidi milicininkai, o tikra armija, tinkama karui. Kadangi jos priešakyje stovėjo gabusis pulk. Rojo, buvęs gen. Miajos štabo viršininkas, kuris kartu su savo šefu vykusiai gynė Madridą, staigus ir gerai apgalvotas puolimas galėjo būti sėkmingas.

Kadangi nuo pirmo apstulbimo atsigavę nacionalistai kontraktavo stipriomis jėgomis, tai visai netikėtai Teruelis pasidarė centru plačių operacijų, kurių pradžioje persvara buvo vyriausybininkų, gi gale nacionalistų pusėje.

1938. I. 8, Nr. 5:

SUTIKIMO MARŠAS

Dievas — taip pasakojama — šiemet turėjęs daug vargo surasti kandidatą į 1938 metus. Bijodami nelemtai patekti į istoriją vieni už kitų slėpęsi, kol Viešpats pirmiems pasitaikiusiems liepęs ke-

liauti į žemę. Ir kaip nebijos rizikuoti savo gero vardo, žinodami, kad XIII amžius žmonėms galėjo garantuoti 6500 kartų didesnį galimumą ramiai mirti savo lovoje, negu jo kolega — XX šimtmetis!

Pasiekę mūsų planetą Naujieji Metai viską rado dar daug blogiau, negu galėjo įsivaizduoti: kur besidairė — ugnis, kur besiklausė — dundėjimas. Bet tai nebuvo įsilinksminusių garbės saliutas, o kruvina puota. Juk kas tą vaiskią naktį klausėsi erdvės balsų, tas girdėjo staugiant mūšius, vaitojant sužeistus, kliedint mirštančius, raudant išniekintas, ašarojant našles, kukčiojant našlaičius. Štai tau ir sutikimo maršas, kurio klaikumą dar padidino lengvapėdžių juokas ir cinikų glebėsčiavimasis.

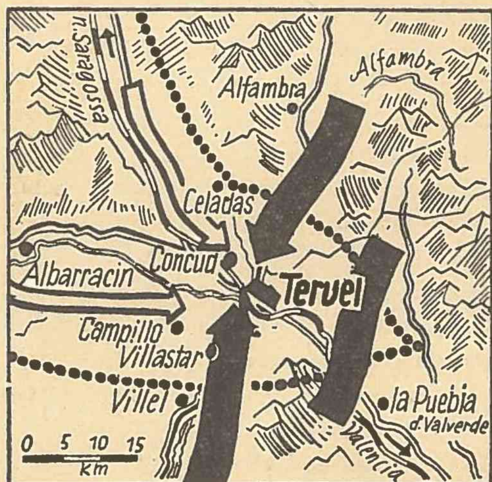
DRĄSŪS IŠ BAIMĖS

Šitoje kakafonijoje skaudžiausiai ausį draskė ispanų vyriausybininkų traukiamas mirties maršas „Teruel".

Raudonieji jau seniai laukė žadėtos visuotinės nacionalistų ofenzyvos. Bijodami jos, dar spalių 30 savo sostinę iš Valencijos perkėlė į Barceloną. Bet laukdami ir nesulaukdami lemiamos atakos, pradėjo nerimti. Jie žinojo, kad spalių 21 paėmęs Gijoną ir tuo sulikvidavęs šiaurės frontą, gen. Franco dabar visu smarkumu užguls ant likusio fronto, tik nežinojo kurioje būtent vietoje, o beieškodami taip susinervino, kad patys ėmė pulti. Strategas juos pagirtų už tokį ryžtingumą, juk puolimas vis

dar geriausias būdas apsiginti, tačiau šita drąsa turi vieną ydą — ją pagimdė baimė: smogiant siekiama jos atsikratyti, šūkaujant ją perrėkti.

Šiai akcijai jų štabas pasirinko tą punktą, kur Aragonijos frontas (Huesca — Zaragoza — Teruelis) pietuose provokatoriškai išsikišo į jų liniją.

1937 m. gruodžio mėn. 14 d. vyriausybininkai pradėjo pulti Teruelį juodomis linijomis nurodyta kryptimi. Baltos strėlės reiškia atskubėją nacionalistų rezervai.

Čia prie Teruelio nacionalistams visai netoli į Madrido — Valencijos plentą, kurį perkirtus sostinės gynėjai pasijustų atskirti nuo savo bazės prie Viduržemio jūros. Bet ir gen. Franco kariams šitas iškišulys baisiai nepatogus — jis labai panašus į akląją žarną, kurią išpiauti lengvai gali ir eilinis

strategijos felčeris. Buvo aišku, kad nacionalistams dar ilgiau lūkuriuojant ji gali būti operuota. Ją operuoti vyriausybininkus itin paskatino troškimas nors vienu laimėjimu pakelti savo karių nuotaiką. Taip gruodžio 14 operacija ir pradėta.

KARIŠKAS APENDICITAS

Operacijos „salė" menkoka: Teruelis, ne ką didesnis už Ukmergę, yra 915 metrų aukštumoje, spaudžiamas iki 2000 metrų besistiebiančių kalnų, kurie vos praleidžia Guadalaviaro upelį ir prie jo prisišliejusį keliūkštį. Vienintelė pažiba — vyskupo katedra ir į tvirtovę panaši kunigų seminarija.

Operaciją sugalvojo gen. Rojo, kuris, sėkmingai padėjęs Miajai Madridą ginti ir būdamas ištikimas raudoniesiems, greit pateko į generalinio štabo viršininkus; ją pravesti turėjo buvęs karo ministeris pulk. Sarabia.

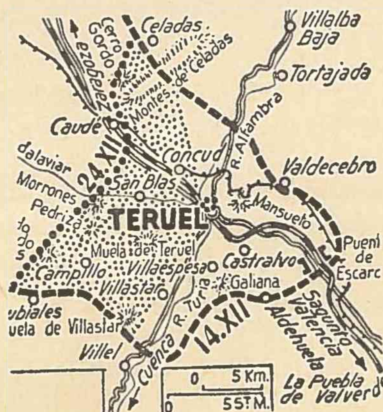
Pati operacija sudaro naujenybę strateginėje chirurgijoje, nes buvo padaryta be jokio apmarinimo. Mat, Barcelonos „gydytojai", bijodami aliarmuoti pacientą, neapmalšino jo artilerijos ugnimi, o iš kart jį puolė niekieno nelauktomis pėstininkų masėmis.

Pirmąją dieną vyriausybininkai šiaurėje puolė iš Alfambros pusės, kur paėmė Concudą. Pietuose jų ataka iš Villelio vystėsi Villastario ir Campilio kryptimi. Pėstininkams lengvai paėmus tuos punktus, buvo atgabenta artilerija, kuri

nutraukdama susisiekimą su Zaragoza ir Albarracinu, svarbiausiais sukilėlių atramos punktais, padėjo izoliuoti Teruelį. Tuomet gen. Rojai ir pulk. Sarabiai, kuris už nuopelnus pačiame mūšio lauke buvo pakeltas į generolus, nebebuvo sunku įsiveržti ir į patį miestą. Bet čia nacionalistai gynė kiekvieną žemės pėdą, kol pagaliau — keisti klierikai! — atsidūrė kunigų seminarijos rūmuose ir buvo atskirti nuo savo daugiau kaip 15 km nustumtų draugų.

CHIRURGŲ APETITAI

Kas kada nors turėjo „laimę“ pakliūti po chirurgų peiliu, tas žino jų liguistišką norą viską ope-

Brūkšneliai žymi nacionalistų pozicijas prieš vyriausybininkų ofenzyvą (XII. 14). Stambiais taškeliais pažymėta ta linija, kur (XII. 24) sustabdyta raudonieji. Smulkieji taškučiai rodo sukilėlių kontrataka atkovotas sritis.

ruoti. Jiems bet tik piauti! Tokių apetitų buvo ir Rojo su Sarabia, jie išpiovę vieną žarną prieš save pastebėjo naują — Albaracino, kurią, išnaudodami priešo suirute, irgi numanė likviduoti.

Ją išpiovus raudonieji tikėjosi pasiekti liniją Molina de Aragon — Portalrubio ir tuo išlyginti visą šį Madrido — Cuencos — Valencijos magistralės tykojantį nacionalistų frontą, tai yra pasiekti tokį laimėjimą, kuris raudonajai armijai sugrąžintų pasitikėjimą savimi. Viliojantis planas. Bet nesiskaityta su ligoniu, kuris, netekęs kantrybės, iš operatorių rankos išmušė peilį.

ANTRAS MADRIDAS?

Sulikvidavus Baskijos ir Asturijos frontus, nacionalistų galva visą laisvąją armiją permetė į pietus, kur vienu ypu vylėsi vyriausybininkus parblokšti. Gen. Franco pakartotinai buvo paskelbęs: „Karas laimėtas. Jis baigsis visuotiniu priešo sugniužimu. Ispanija vieną gražią dieną pabudusi su nusistebėjimu pamatys, kad karas jau baigtas". Taip paskutinį kartą išsireiškė gruodžio 12, o trys dienos vėliau pabudusi Ispanija sužinojo, kad nebėra Teruelio.

Strategiškai imant smūgis pakenčiamas — prarasta viena toli išsikišusi ir šiuo momentu mažai naudinga pozicija, ir tiek. Tai tebuvo įspėjimas, kad jau pats laikas pradėti lemiamą ataką prieš pusiausvyros nustojusį oponentą, ir būtent pradėti

tose vietose, kurios yra numatytos paruoštuose planuose. Galimumai juos pravesti dabar, vyriausybininkams sukišus savo karišką elitą Teruelio kalnuose, itin dideli.

Bet kur tau! Vietoje puolę tuos barus, iš kurių atitraukti geriausi raudonųjų kariai, ir nacionalistai savo rinktuosius karius grūste grūda į tuos speigų sukaustytus ir sniego kalnais užverstus tarpeklius atšiauriame Iberijos kalnyne! Arandą, Davilą, Varelą — visą pirmaeilę karvedžių garnitūrą varo į tas aukštumas, kur dabar kariauti geriau tiktų eskimams, negu marokiečiams.

Galima buvo kitaip apsisaugoti — sakysime, aklinai užbarikadavus Albarracino ir Zaragozos kelius. Bet prestižas? Jį gelbėdamas gen. Franco, nustūmęs visus savo operatyvinius planus, dabar ir aukoja savo gvardiečius. Dėl to gruodžio mėn. 28 d. prasidėjo uraganiška akcija.

Iš Celado puola gen. Aranda. Tik žingsnis po žingsnio jis skina sau kelią. Concudą atakuoja Mujica. Ir jam tik sunkiai sekasi. Geriausia pavyko narsiajam Varelai, kuris užėmė į pietvakarius nuo Teruelio „Punktą 1076" (Muela de Teruel), iš kurio dominuodamas miestą ir visą apylinkę smarkia patrankų ugnimi daužė vyriausybininkų linijas. Pasinaudodamos tokia pagalba, kitos sukilėlių dalys įlaužė frontą 4 km platume ir įsiveržė į miestą, kur susijungė su savo apgultais ir priešą iš užpakalio puolančiais, draugais.

Nors per šitas operacijas ir nepavyko raudonuosius visai iš Teruelio išstumti, laimė betgi buvo nacionalistų pusėje. Kaip jautėsi vyriausybininkai, pavaizduoja šis į nelaisvę paimto gen. Sayos, 19 respublikonų korpuso vado, prisipažinimas: „Mes nustebinti Jūsų kontratakos staigumo ir siaubingo smarkumo. Mūsų vadovybė tikėjosi Teruelio paėmimu pakelti pašlijusią mūsų karių moralę. Mūsų ofenzyva yra sutruškinta. Galutinė pergalė priklausys Jums".

Bet neilgai nacionalistai džiaugėsi savo laimėjimu, nes po poros dienų (I. 2) raudonieji susikrapštę visus artimesniuosius rezervus puolė iš naujo ir atsiėmė dalį prarastos teritorijos, nors taip ir nepavyko sukilėlius visai iš miesto išvyti ar Varelą nuo „Punkto 1076" nustumti.

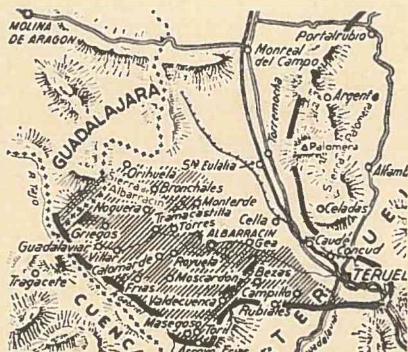
Šiuo momentu abu, jau mirtinai pavargę liogeriai, traukia iš toliau savo atsargą. Vyriausybininkai gabena net savo policijos kadrus, o nacionalistai aukoja savo didžiajai ofenzyvai kitur sukoncentruotas jėgas ir, be to, laukia sustiprinimo iš Italijos. Ir taip abiem gelbstint prestižą, į tą vienišą tarpukalnę suvaryta apie 180.000 žmonių, t. y. beveik antra tiek, kiek paprastais laikais visa Ispanijos armija turi karių!

Kadangi kautynės tebetęsiamos vis naujais kariais ir nauja medžiaga, kažin ar kova dėl šito miesčiuko nevirs tokiu mūšiu, kaip kad per Pasaulinį karą matėme prie Verduno, kur karo malūnas sumalė puolančius vokiečius, tik su tuo skirtumu, kad Teruelio malūnas sumals ir vienus ir kitus.

DAR GYVA DON KICHOTO GIMINĖ!

Ilganosis Don Kichotas dabar savo karste kvatosis iš pasitenkinimo — jo giminė neišnyko. Yra dar kvaïlių ir be jo! Jis su vėjo malūnais kovojo dėl visai apčiuopiamo objekto — dėl moters, bet dėl ko šieji kaujasi, užsikarstę į tą poliarinę žiemą? Dėl prestižo, kuris jų vis tiek neišgelbės!

Bet kartu ïr liūdna geraširdžiam laibakojui —

Norėdami pašalinti bet kokį pavojų Valencijos — Madrido keliui, vyriausybininkai, paėmę Teruelį, toliau žygiuoja į Albarraciną. Juoda linija žymi frontą prieš vyriausybininkų puolimą (XII. 14).

nejaugi jis veltui bus gyvenęs, nepamokęs savo tautiečių? Bet kas jau galėtų pamokyti ispanus garbės dalykuose! Kaip jie leis tatai daryti tam pakvaišusiam seniui, ko neleïdžia nė pačiam Dievui! Dėl to jau kelintas amžius, kad vaikosi pas-

kui savo tikrą ar tariamą garbę, neklausydami proto. Tai juos ir stumia į revoliucijas, kursto prie žudynių ir skandina brolžudiškuose karuose.

Tai juos užvarė ir į sibiriškų pūgų smaugiamąjį Teruelį. Ir ką gi jie tenai jau taip laimėjo? Vyriausybininkai dar kartą parodė, kad ilgiau kaip per tris dienas iš eilės laimėti nemoka, o nacionalistai, kad lengvai duodasi išmušami iš savo strateginės koncepcijos. Anieji sutrukdė didžiąją sukilėlių ofenzyvą, tačiau pačioje mūšio vietoje žemės nedaug telaimėjo, o šieji sulaikė raudonuosius, tačiau tik aukodami — bent kol kas — savo lemiamą ataką. O kadangi vyriausybininkams kaip tik svarbu buvo nustumti tą sprendžiamą momentą, jie — nors šią valandą — labiau gali būti patenkinti Teruelio kautynėmis.

Ir kiek tos avantiūros jiems visiems kaštuos? O gi štai kiek: Franco svarbią savo ataką nūn turės atidėti ir pravesti skaudžiai nusilpnintu sąstatu, o Rojo gaus gintis dar silpnesnėmis jėgomis. Vieniems ir kitiems lemiamoje valandoje kaip tik trūks tų divizijų, kurias dabar kloja prie Teruelio.

Taip žaidžia ainiai to legiono dvasios milžinų, kurį Ispanija išbarstė po visą pasaulį. Kas jau begali susivaikyti labirintuose tokių demoniškų širdžių, ypač išgirdus, jog ten vienas pilietis pirmą užrašęs savo turtus parapijai, bet vėliau su ja susipykęs, pinigus išdalino laisvamaniams.

o namu padovanojo — šėtonui. Pačiam „fundatoriui“ jau mirus, palikimą nūn saugoja jo tarnas, dabojąs, kad niekas namų neliestų, kol nelabasis pats atvyks jų perimti. Neišmanėlis! Lyg velniui berūpi tas nampalaikis po to, kai jis nudžiovė jau visą kraštą!

19.

ŠIMTAS METRŲ LIGI TIKSLO

Neleisdami vyriausybininkams įsitaisyti tokį tai „Teruelio malūną“, kuris panašiai kaip iš Didžiojo karo mums žinomas „Verduno malūnas“ turėjo sumalti puolikus, sukilėliai visaip mėgino pakirsti Teruelyje įsistiprinusius raudonuosius. Tatai jiems pavyko tik 1938 m. sausio ir vasario mėnesiais įsiveržimu į Alfambros slėnį ir į Palomeros kalnyną. Ypačiai antrasis žygis, vasario pradžioje įvykdytas ispanų šiame kare dar neparodyta elegancija, tiek buvo sėkmingas, kad gen. Franco nūn galėjo pradėti savo lemiamąją ofenzyvą, kuriai pasirinko Aragonijos lygumą. Ją kovo ir balandžio mėnesiais užimdamas ir pasiekdamas Viduržemio jūrą, Franco nutraukė Valencijos susisiekimą su Madridu ir su Barcelona.

1938. IV. 2, Nr. 75:

STRATEGIJA TIES BARCELONA

Jau kelinta savaitė, kaip „strategija ties Madridu“ yra virtusi „strategija ties Barcelona“, nes sukilėliai viesulu ūžia per Aragonijos lygumas grasindami paskutines raudonas brigadas nublokšti į jūrą. Kuriems užtenka vieno krikšto, jau kraustosi. Ypačiai rusai, galutinai palaidoję savo lūkes-

čius šitoje katalikų žemėje įdaiginti savo ateistišką bolševizmą, ir nepripažindami nė jokio krikšto plasnoja sparnais. Paskui juos seka kiti kominterno čion atkomandiruoti siaubūnai. Švysteléja tad viltis, kad Ispanijoje vėl kada nors bus galima ispaniškai susikalbėti.

Bet ilgas buvo nacionalistų kelias nuo tamsiai plytinės Kastilijos iki skaisčiai mėlynos Viduržemio jūros, o ilgiausia užtrukta baltame Teruelio speige.

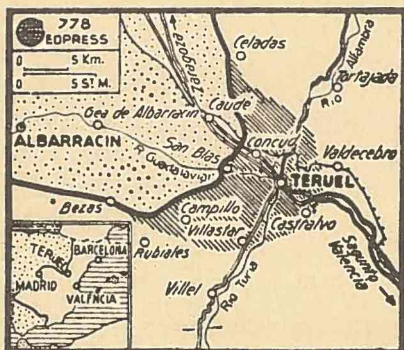
ABIPUSIS PARALYŽIUS PRIE TERUELIO

Teruelyje užtrukti sukilėliai visai nemanė, nes turėjo kitokių planų: sulikvidavę šiaurės frontą prie Biskajos jūros, norėjo iš Zaragozos tiesiai žygiuoti į Barceloną, tačiau turėjo dar palaukti lapkričio galo, kada baigėsi maurų mėnuo *Ramadan*, draudžiąs mahometonams kariauti. Bet raudonieji pabūgę tos ofenzyvos ryžosi jai užbėgti už akių patys puldami nacionalistus tokioje vietoje, kur šie negalėtų išvystyti savo pajėgų. Dėl to apie Kalėdas ir Naujus Metus ir buvome liudininkai šaunių vyriausybininkų puolimų kalnų tarpekliuose suspaustame Teruelyje.

Valia raudoniesiems atakuoti, kur jiems patogiausia, tačiau nacionalistai galėjo ir nepakelti pirštinės, mestos jiems tokiame kebliame ir strategiškai dargi nereikšmingame užkampyje; bet nusvėrė troškimas gelbėti savo prestižą, atsiimant tą jiems nuo pat pilietinio karo pradžios ištikimą

miestą. 18-ame pranešime (1938. I. 8, Nr. 5) išgirdę kaip sukilėliai įkliuvo, čia matysime kaip išsikapstė:

Tik kruvinu vargu iš naujo prisimušdami prie Teruelio, sukilėliai suprato, jog reikia užkirsti tuos kelius, kuriais raudonieji gabenasi vis šviežių rezervų. Pikčiausia tuo atžvilgiu buvo komunikacija Alfambros slėniu; ją dėl to ir nutarė užblokuoti.

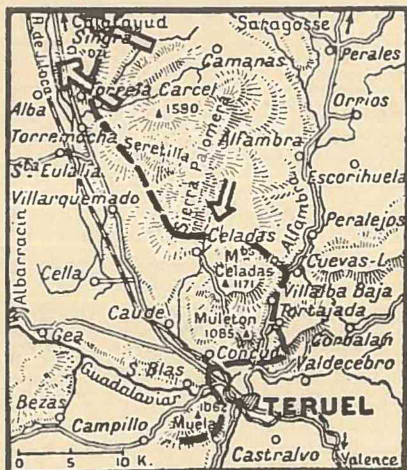
Brūkšneliais pažymėta vyriausybininkų užkariauta sritis. Taškučiais paženklinta nacionalistų laikoma teritorija. Jų ataka išeidama iš linijos Celadas — Concud siekia Tartajados.

Tam sausio 17 d. nacionalistai puolė tarp Celados ir Concud ir pramušę frontą pasiekė Alfambros upę: tuo užkirto kelią ne tik į Barceloną, bet savo prie Valdecebro pastatytomis patrankomis nemaloniai glostė vyriausybininkų susisiekimą ir su

Valencija. Taip suparaližuotas Teruelis raudoniesiems reikšmės jau nebeturėjo.

ISPANIJOS „CANNAE“

Tie kerštaudami sumanė nukirsti nacionalistų susisiekimą su jų baze Zaragozoje. Tam jie sausio gale su divizija „Karolis Marksas“ ir kitais dali-

Juoda linija paženklintas frontas. Nacionalistams pasisekė įsiveržti į Alfambros slėnį, bet vyriausybininkams (baltos strėlės) užtat pavyko pasiekti Iilocos slėnį.

niais, lydimais 32 tankų, iš Palomeros kalnyno nusileido į Iilocos slėnį, kur paėmė Singrą. Nors jiems ir nepavyko užeiti ant Zaragozos kelio, tačiau šis šluojamas vyriausybininkų kulkosvydžių

nacionalistams mažai bebuvo naudingas. Vadinasi, Teruelio apylinkėje vienas kitą užšachavo.

Norėdami padaryti galą tokiai bergždžiai situacijai, sukilėliai nutarė priešą išmušti iš tos jų užnugariui pavojingos tvirtovės. Tuo tikslu vasario pradžioje išsiuntė tris voras; Iš Vivel de Rio puolė gen. Yagues (Y) su savo maurais ir legionieriais. Singros link žygiavo gen. Sanchez (S), o iš Celado veržėsi Arandos (A) vadovaujama, armija. Priešas pajutęs, kad norima jį supti, karštligiškai kibo į apglėbiančius sparnus. Tačiau nacionalistų kavalerija buvo greitesnė ir sparnai susijungdami prie Peraleso raudonuosius it spastuose pagavo.

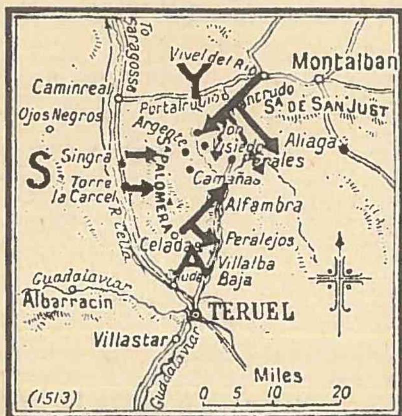
Tai buvo pats dailiausias šio karo manevras: strategiška mintis — aiški, jos realizavimas — nuoseklus, dėl to ir rezultatas puikus: paimta 11768 belaisviai su 68 patrankomis ir 580 kulkosvydžių; be to, raudonieji dar užmuštais bei sužeistais bus nustoję arti 8000 žmonių. Kas Hannibalui pavyko prie Cannae ir Hindenburgui prie Tannenbergo, čia Alfambros slėnyje pasisekė ir tas operacijas vedusiam krašto apsaugos ministeriui Davilai. Nūn ir Ispanijos karo istorija turi savo „Cannae“.

„KERŠTAS UŽ GUADALAJARĄ!“

Šis laimėjimas, galutinai ištrinąs „Teruelio gėdą“ iš sukilimo istorijos, tiek pakėlė nacionalistų, kiek numušė raudonųjų nuotaiką. Dabar pats

momentas lemiamai ofenzyvai prieš Barceloną. Ir ji prasidėjo.

Gen. Franco jai pasirinko gyvą operacinį karą užtikrinančius lygiuosius Aragonijos laukus. Neturint prieš save aukštesnių kalnų, sumažėja pa-

Nacionalistai koncentriškai puldami (juodos strėlės) Palomeros kalnyne uždaro ir sumuša vyriausybininkus. Tuo 1938 m. vasario mėn. 21 d. atvaduojamas Teruelis.

vojus būti vėl suvarytam į apkasus, kur jo kariams blogiau negu pragare. Ten gera tik vyriausybininkams, gyvenime matantiems visą išganymą. Neatplėšiamai priguldę prie žemės anksčiau apgynę Madridą, o dabar, prilipę prie savo gimtinės grumstų, tikisi apsaugoti ir Barceloną.

Galimybių gintis katalonai čia turi, nes juo arčiau savo urvo, juo narsesnis liūtas, o čia visai

netoli jų pasididžiavimas — tūkstančiais kaminų rūkstanti Barcelona. Ir be jos katalonas — narsus. Tai ne tuščiažodis andaluzas ir ne riestanosis kastilietis, o plienakumštis pasiryžėlis. Visa bėda tik, kad dažnai savo energiją išeikvoja utopijoms, antai tokiam fantastiškam anarchizmui, kuriam gyvenime nė jokio pagrindo nėra. Matyti, kad Don Kichotas kadaise ir po Kataloniją bastėsi!

Neleisdamas kietasprandei katalonų armijai glaustis prie žemės, gen. Franco savo žygį motorizavo. Dėl to kovo 9 d. paleido į darbą tris kolonas, kurios į pietus nuo Ebro upės it ugnies gyvatės raitėsi Katalonijos link. Ir kad jų neišžudytų atlėkęs raudonasis erelis, kaip kad prieš metus tai įvyko prie Guadalajaros, tas gyvates lydėjo du šimtai lėktuvų. „Kerštas už Guadalajarą!" šaukdama lėkė pirmyn vidurinė vora — italų „Juodosios strėlės", kurioms iš dausų pritarė dūzgią lėktuvai.

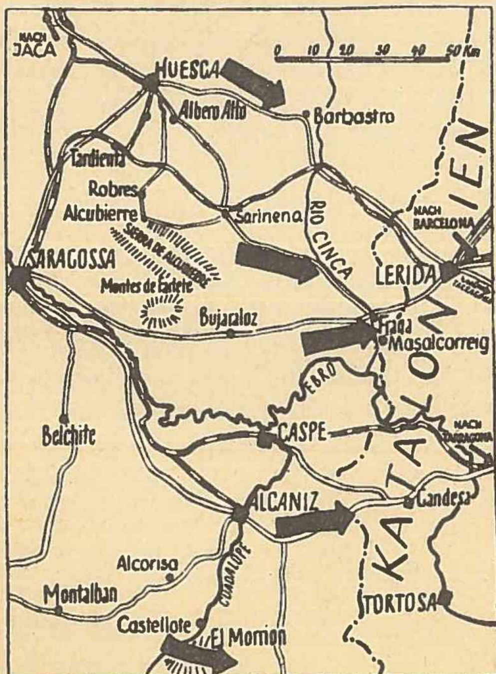
Tam keršaujančiam uraganui niekas nepajėgė atsispirti, taip kad jau po savaitės nacionalistai buvo pasiekę Katalonijos sieną. Pirma išplėšė pernai prarastąją Belchitę, paskui prišoko prie Hijario — Montalbano linijos, o trečiu šuoliu pripuolė prie Caspes — Alcanizio — Castellotės ruožo. Tik atsidūrę prie paskutinių kalnų, skiriančių juos nuo Viduržemio jūros, sustojo atsikvėpti.

Raudonųjų čia laukia liūdnas likimas, nes priešais — ugnis, užpakalyje — vanduo, o dangaus šauktis negali, juk sakosi esą bedieviai.

Į KATALONIJĄ

Po kelių dienų siaubas ištiko ir kairiojo Ebro pusėje besikaujančius vyriausybininkus. Huescos — Zaragozos fronte jie taïp pat trijuose baruose buvo spaudžiami — į šiaurę ir į pietus nuo Huescos ir prie Zaragozos.

Blogiausia prie plienu apkaustyto Alkubier-

Nacionalistai per Aragonijos lygumą veržiasi į Kataloniją. Juodomis strėlėmis paženklintos puolimo kryptys.

ros kalnyno (į pietus nuo Sarineno). Bet ir jis sukilėliams baimės neįvarė — įveikė jį apeidami: Pinos apylinkėje persikėlė į šiaurinį Ebro upės krantą ir prie Sarineno, susijungdami su iš Huescos atskubėjusiomis kolonomis, Alcubierroje uždarė laiku neišbėgusius, o pabėgti dėl pašėlusio puolėjų tempo ne daug kam pavyko.

Raudonieji toliau mėgino spirtis prie Cincos upės, kurios krantą buvo pavertę tvirtove. Tai tikra „Desperatų linija" juk vargu ar dar kas tikėjosi vielomis, cementu ir Neries platumo vandenimis sulaikyti atūžiančią pražūtį. Ir raudonųjų nujautimas buvo tikras, nes prieš kelias dienas gen. Aranda, remiamas visos virtinės tankų, šarvuočių ir lėktuvų užėmė Fragą, kuo visai linijai smogė iš šono ir užlindo į priešo užnugarį. Kadangi beveik tuo pat laiku šiaurėje buvo paimta Barbastro su Monzonu, ši taip viltingai paruošta gynimosi sistema apeita ir iš šiaurės pusės, kuo ji neteko prasmės.

Nors visais tais smūgiais raudonųjų veiksnumas smarkiai apardytas, tačiau paskutinę akimirką pakištos galingos rusų paramos dėka, jis galutinai nėra pakirstas. Matome vyriausybininkus iš paskutiniųjų ginant Leridą, Katalonijos raktą. Jau kartą — 1936 m. gale — rusams su prancūzais šitaip pavyko gen. Franco sulaikyti už šimto metrų nuo tikslo. Tai buvo prie Madrido. Gal tatai jiems pavyks ir prie Barcelonos? Bet neatrodo, kad nacionalistai iš pirmo savo nepasisekimo ne-

būtų pasimokę, nes balandžio 5 d. paima ir Leridą, o 15 d. prie Vinarozo pasiekia Viduržemio jūrą. Aragonija, tikrasis tavo vardas — Agonija!

MASONAI BE KAUKĖS

Išnervinta tokių pralaimėjimų, vyriausybė Barcelonoje raitosi kaip ungurys keptuvėje. Londone maldaute maldauja paramos. Bet britai susirūpinę baigti šias skerdynes nesuklupdys gen. Franco prie pat tikslo. Jie net su velniu pasirašytų sutartį, jei tik tas garantuotų jų intersus Viduržemio jūroje, o toks Franco vis dėlto ne velnias, kaip paaiškėjo iš slaptai su juo vedamų derybų. Tat pelningiausia išeitis — leisti jam laimėti.

Su tuo iškart nenorėjo sutikti prancūzų premjeras Blumas, įsidėjęs sau į galvą, turįs Ispanijoje gelbėti „demokratiją“. Bet kad ir vyriausybininkų pusėje tos demokratijos tiek, kiek jo valdžioje pastovumo, to jis nenori matyti. Dėl to išvertusiam jo duris vyriausybininkų šefui Negrinui — anot *Jour* — pažadėjęs tris divizijas. Tačiau sustreikavo generalinis štabas, kuris nors savo kardą nešioja prie kairiojo šono, vienok savo įsitikinimus laiko dešinėje pusėje. Štabo viršininkas Gamelinas šaukėsi net valstybės prezidento, grasindamas atidengti visą aferą.

Ta intervencija, kartu su anglų pareiškimu pasirinkti arba Barceloną arba Londoną, pagaliau įtikino Blumą, jog neverta dėl mirštančios Ispanijos paaukoti galingos Anglijos bičiulystę.

Su tokia „kapituliacija prieš fašizmą" nesutinka profesinės sąjungos su masonais. Pirmųjų vadas Jouhaux grūmoja net sukilimu, o antrieji numetę kaukę pasisako rėmę ir remsią raudonuosius. Tuo tie patamsių broliai patys tvirtino, kas jau seniai buvo kuždama.

Paaiškėjo, kad Paryžiaus ložė *Les Droits de l'homme* jau seniai ragina savo narius palaikyti tuos „pasigėrėjimo vertus" raudonuosius, o brolija *Unité Maçonnique* paslaptį visai išdavė skelbdama:

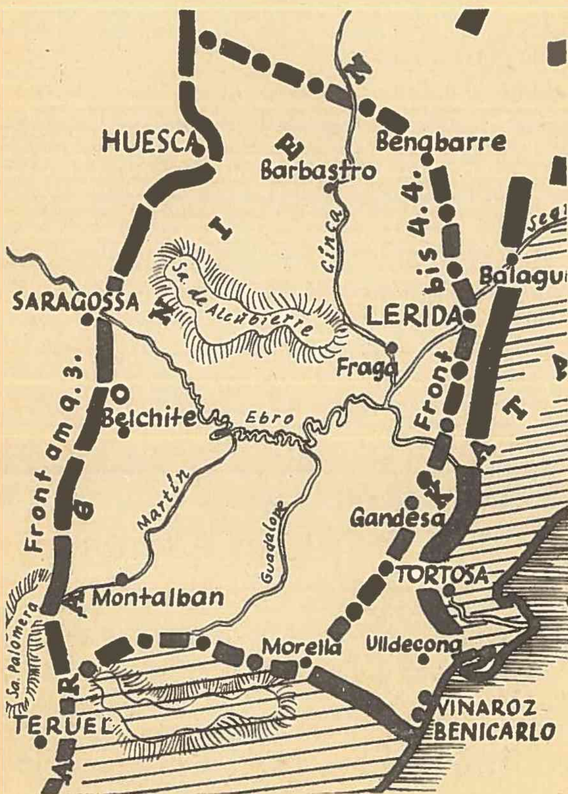
„Mes atsiliepdami į Ispanijos „Didžiųjų Rytų" primygtinus prašymus, kurie mus pasiekė per Prancūzijos ‚Didžiųjų Rytų' tarybą (t. y. per pasaulinės reikšmės masonų centrą), parėmėme brolišką Ispanijos respubliką. T a i m ū s ų n u o p e l n a s, k a d j i b u v o a p r ū p i n t a g i n k l a i s" (mano pabraukta H.).

Šis prisipažinimas iškalbingai byloja, nes paliudija tuos garbingos viešumos bijančius „brolius" buvus ir tebesant viename fronte su komunistais, anarchistais, laisvamaniais ir savo religines tradicijas paneigusiais žydais, t. y. su visais katalikiškos kultūros griovikais. Ir tame fronte jie intriguoja, griauna ir naikina nuo Viduržemio iki Baltijos jūros.

SKAUDI DILEMA

Akivaizdoje šitokių faktų ar jau taip nuostabu, kad katalikai prisidėjo prie generolų? Iš dviejų blogybių pasirinko mažesniąją; ir tai tik

liūdinčia širdimi, juk niekas nelaiduos, kad pavojui praėjus generolai nesmogs jiems, savo narsiausiems kariams. Juk ar naujenybė, kad valdantieji

Nacionalistai, 1938 m. balandžio mėn. 15 d. prie Vinarozo pasiekdami Viduržemio jūrą, vyriausybinę Ispaniją perlaužė į dvi dalis.

įsitvirtinę apgauna tuos pačius katalikus, be kurių anksčiau nebūtų pasiekę valdžios?

Tegu tat niekas nemano, kad katalikams jau taip malonu kautis nacionalistų pusėje. Bet kas jiems beliko šioje šiurpioje situacijoje, kaip kariauti? Mat prie Leono XIII nenorėjo lieti savo prakaitą, dėl to prie Pijaus XI turi lieti savo kraują.

KETVIRTOJI KARO FAZĖ

NUO VIDURŽEMIO JŪROS IKI MADRIDO

Kariški veiksmai pravesti nuo 1938 m. vasaros iki 1939 m. pavasario

20

NEAPYKANTOS KELIAIS

Nors nacionalistams pavyko pasiekti Viduržemio jūrą, tačiau jiems nepasisekė priversti priešininką kapituliuoti. Barcelonoje laikėsi katalonai, o Valencijoje — vyriausybininkai. Norėdamas iš pastarųjų atimti Valenciją, gen. Franco toliau puolė pietų kryptimi. Jau buvo pasiekęs Kasteloną ir kesinosi į Saguntą, kaip 1938 m. rugpiūčio mėnesyje kataloniečiai, norėdami jį atitraukti nuo savo aukos, staigiu puolimu pereidami per Ebro upę privertė Franco sustabdyti savo žygį ir koncentruoti savo jėgas prie Ebro.

Siekdami tą nepasisekimą pakreipti į gerą, nacionalistai sumalė į Ebro kilpą įlindusius raudonuosius ir taip juos nusilpnino, kad nebepajėgė atsispirti didžiajai Franco ofenzyvai, kuri prasidėjo 1938 m. Kalėdų išvakarėse. Už mėnesio, sausio 26 d., nacionalistai jau buvo Barcelonoje.

1939. I. 28. Nr. 23:

AKMENIU PAVIRTUSI PASAKA

Nors tai buvo tuoj po karo, bet pamenu kaip šiandien: rytą užlipęs ant denio prieš save regėjau vieną tų stebūklų, kuriais savo žvilgančius kran-

tus išsipuošė Viduržemio jūra — ant šlaitų šlaitelių išsidriekusią, vilnyse atsispindinčią Barceloną. Mačiau ją tokią smagią ir šypsningą, kaip toji marių puta, iš kurios kataloniečiai išveda savo močiutės kilimą.

Kad ir šioji gražuolė turi savo raukšlių, patyriau tik vėliau, išlandžiojęs užkampius. Užtikau kvartalų, alsuojančių kaminų dūmais. Ypatingai siaučiant Didžiajam karui tie kapitalizmo grybai šaute šovė iš žemės, nes neutralioji Ispanija išpildė milijardinius užsakymus savo kariaujantiems kaimynams. Bet ne visus lygiai tie kaminai vaišino — tik saujelei tiekė auksą, mases gi panardino troškiuose sodžiuose, po kuriais rusena gyva revoliucijos liepsnelė.

Užsakymus uoste neša neįžengiamas kaminų miškas. Prekiaudama su puse pasaulio. Barcelona nenusileidžia savo kolegoms Marseille'ui, Genujai bei Aleksandrijai. Palydėdama ir priimdama kasmet po 15.000 laivų, Barcelona vistik springsta tuo kartumu, kad visur turi rodyti svetimą vėliavą, nes vėtrų skalaujamos spalvos yra ne Katalonijos, bet Kastilijos!

Tie penki milijonai katalonų, triūsią Viduržemio jūros pakraštyje nuo Ronos iki Ebro žiočių, tiek skiriasi nuo ispanų, kad net ištisi amžiai niekaip neįstengė suartinti juos su kastiliečiais. Šiandien jie vieni kitiems dargi svetimesni negu kada nors. Glaudžiai santykiaudami su Europos kontinentu, katalonai kur kas europiškesni,

nei kiti ispanai, kurie, atskirti Pirenėjų barjeru, gyvena nors dar šiapus Afrikos, vis dėlto jau anapus Europos.

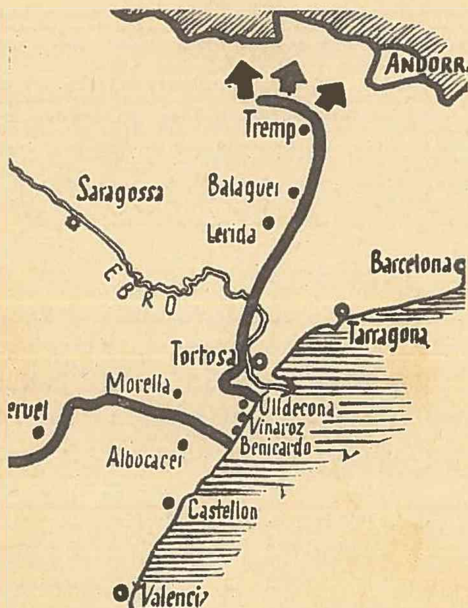
Barcelonos stotyse neužpuls tavęs išdykę vaikėzai, kaip tai įprasta Madride, bet pasitiks uniformuoti, mandagiai savo patarnavimus siūlą nešėjai. Čia darbas nėra rytmečio improvizacija, kuria sevilietis užsitikrina kuone visą dienelę trunkantį poilsį smuklės pavėsyje, darbas čia racionaliai sutvarkyta ir uoliai pildoma pareiga. Ne slampinėjimu, bet kruvinu prakaitu katalonas uolotą savo trikampį tarp jūros, Pirenėjų ir Aragonijos lygumos pavertė žydinčiu sodu.

UOSTO TRAGEDIJA

Tačiau jo laimę apkartina vienas tragiškumas, bendras visiems uostams. Mat, ir Barcelona, kaip daugumas jos kolegų, yra ryškus individas ir kaip toks saikstosi atsipalaiduoti nuo žemyno. Bet kaip gyventi be jo? Iš vienos pusės tie uostai yra jūreiviški polėkūs, bet iš antros gi neatskiriamai pririšti prie savo užnugario. Iš jūros jie neįgys aukso be tos medžiagos, kurią jiems iš šalies gilumos atplukdo upės. Uostas — tai pririštas laisvūnas, kuris, draskydamas savo pančius neišsilaisvina, bet tik dar skaudžiau susikruvina.

Barcelona tokį uostų likimą todėl skaudžiau, nei kiti, pajunta, kadangi skirtumas tarp savų katalonų ir svetimųjų ispanų yra nemažesnis kaip balto ir juodo. Kratydamasi Madridu, Barcelona

jau kelintą kartą veržiasi prie jai kur kas giminingesnio Marseille'io. Ministeris del Vayo yra tik paskutinis tų Barcelonos atstovų, kurie savo išganymo ieško Paryžiuje. Ir pati Prancūzija jau ne kartą čia yra buvusi. Vargu ar rasi amžių, kada miestą dominuojančioje Montjiucho pilyje nebūtų

1938 m. balandžio mėn. 15 d. nacionalistai pasiekė Viduržemio jūrą. Toliau puldami pietų kryptimi birželio 13 d. paėmė Castelloną. Atmušę prie Tortosos iš užpakalio puolančius katalonus, nacionalistai 1938 m. Kalėdų išvakarėse pradėjo didelę ofenzyvą prieš Kataloniją. Sausio 13 d. paimta Tortosa, sausio 15 — Tarragona, o sausio 26 — Barcelona.

plevėsavę Prancūzijos spalvos. Dabar trikoliorę vėl ėmė pagunda pakilti ant to stiebo, bet ir toji ekspedicija būtų pasibaigusi kaip ir ankstyvesnės, nes dar kiekvieną kartą Katalonija turėjo grįžti prie Ispanijos. Mat, nors proto begaliniai būtų siekiai, ir svajonės kažin kur nusibels-

Barcelonos užkariautojas Gen. Yaguës

tų, bet jos vis dėlto turi grįžti, nes kas gyvens be kūno?

Ir erdvės turi savo istoriją. Pažvelkime į Pirenėjų pusiasalį ir tuoj pamatysime, kad joks politikos peilis neišpiaus Katalonijos iš Ispanijos kūno, nes juk išpiautas negyvens, lygiai kaip ir tas kūnas, iš kurio jis išgriežtas. Tai anglai, toji *par*

excellence uostų tauta, puikiai supranta. Jie žino, kad uostas ir užnugaris gamtoje tokie pat neišskiriami, kaip vyras ir moteris moterystėje. Jie gali vaidytis, maustis, net draskytis, bet jie negali skirtis!

Šita tiesa Chamberlainui seniai aiški ir jam nesunku įtikinti Daladierą, nes jis oranžietis, t. y. Barcelonos kaimynas. Tik tas negyvenimiškas doktrinas besivaikąs Blumas to nemato. Bet tegul žydas neskiria, ką Dievas sujungė!

VAIZDELIAI IŠ ISTORIŠKOS FILMOS

Restorane paprašiau padavėjo atnešti vietos nacionalistų organą *Veu de Cataluny* (Katalonijos balsą).

— Šito laikraščio mes neturime.

— Kodėl?

— Mūsų svečiai šiauštųsi kaip buliai prieš raudoną skarą.

Toliau klausiu, ar jis nekenčiąs kastilijiečių?

— Ir aš jų nekenčiu!

— Turėtų būti priežastis.

— Žiūrėkite, Senjor, aš trejus metus išbuvau Madride. Tikra kančia! Kastilijiečiai mums svetimi. Pažadų ištisas tvanas. Kastilijietis tai liežuvis, prie kurio prikergtas žmogus. Žodžių pas juos daugiau, nei pas mus vandens jūroje. Bet nieko neišpildys! Tamsta skaitai Don Kichotą. Jie fantastai kaip Don Kichotas ir plepūs kaip Sanša Panča. Jiems visiems tinka to pakvaišusio senio priekaištas savo tarnui: „Duok, Dieve, kad prieš mirtį nors kartą matyčiau tave tylintį!"

— Ar čia visi taip galvoja, kaip Tamsta, — įsiterpiau.

— Visi, — atšovė jis karčiai ir nieko neslėpdamas išpasakoja, kaip jie ginkluojasi prieš Kastiliją.

— Ir anksčiau ar vėliau atsikratysime Madridu.

— Žinoma, kvailystė būtų atsiskirti nuo Ispanijos, bet autonomiją iškovosime. Kastilija gyvena mūsų prakaitu. Jų darbštumas telpa šitoje dėžutėje, — trenkdamas degtukus ant stalo sušnypštė jis, — o jų išdidumas beribis!

Dar užsukau į aktyvistų centrą. Viršum durų piūklas, bet jis nieko bendra neturi su bolševizmu, nes piūklas — jų tautiško sąjūdžio ženklas, primenąs jų melodingą himną *les Segadors* — *Piovėjai.*

— Visi svetimtaučiai mums daug artimesni, negu kastilijiečiai. Jie tik m o r o s, degeneruoti maurai, bastardai tų marokiečių, kurie kadaise marmalino jų žemę ir moteris.

— Bet sakykite, — drįsau stabdyti tą aitrumo siūbtelėjimą, kaip tie išsigimėliai galėjo sukurti tokią spindinčią kultūrą?

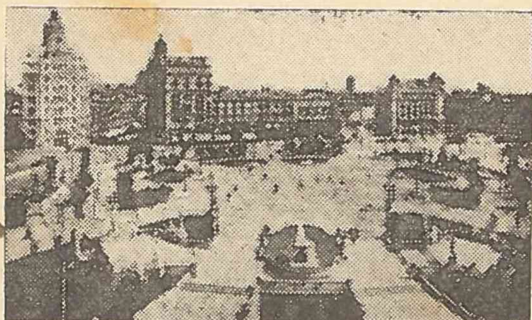
— Taip, praeity jie šį tą turėjo, bet dabar kuo jie garsūs? Nebent savo atsilikimu! Ne atsilikėliai mus valdys! Madrido valdžia yra tie švino luitai, neleidžią mums pakilti. Tačiau mes pakilsim, ereliais pakilsim, nepaisant jų žandarų ir kunigų!

„IR KUNIGŲ!“ —

— spengė mano ausyse išeinant iš paraku kvimpančio klubo. Nutariau paklabenti į artimiausio klebono duris. Klebonas išvykęs į svečius. Vikaras nepriėmė, esąs užimtas, o kapelionas atostogose.

Bet užteko ir tarno informacijų. Išgirdęs, kad Barcelonoje yra parapijų su 75.000 parapijiečių, man daug kas paaiškėjo.

Amžiną katalonų nepasitenkinimą čia nuo seniai išnaudojo ispanų katalikybei peilį galandančios srovės. Pirmas čion atsiskubino anarchizmas, kurio tėvas, rusų kunigaikštis (sic) Bakuninas dar prieš 70 metų tose pat vagutėse, kurias katalonai išakėjo neapykantai prieš Madridą želdinti, bėrė

Didžioji Barcelonos aikštė su įėjimu į požeminį geležinkelį.

dar savo neapykantą Romai. Todėl suprantama, kad drauge su nacionalizmu brendo ir netikėjimas; dėl to tie katalonai šiame pilietiniame kare taip lenvai atsidūrė pusėje tų, kurie nužudė tūkstančius kunigų ir vienuolių.

Laikydami kiekvieną ispano ydą ir Bažnyčios yda, katalonams Madridas ir katalikybė suaugo į

vieną siaubą. Taip vargu ar būtų atsitikę, jei jie aplink save būtų matę mažiau tokių klebonų, kurie, bijodami sumažinti savo pajamas, neleido skaldyti savo parapijų, bet daugiau tokių, kurie savo asmenišku pavyzdžiu įrodė, jog Kristui dar mieliau gyventi uosto lūšnelėse, ne kaip sostinės palociuose. Tuomet katalonai būtų supratę, kad Kristus žygiuoja ne po Madrido, bet po Išganytojo vėliava.

„KUR VELNIAS IŠLAIPINA SAVO KRAITĮ"

Tame aitriame pasipriešinime Kastilijai, sekęs mane ištikimiau už šešėlį, per visas Barcelonoje išgyventas dienas, palengva nuskendo mano susižavėjimas tuo akmeniniu Viduržemio jūros stebuklu. Dėl to po kelių dienų traukinys šniokšdamas ir mane tempė pro Montserrato kalnyną į Ebro raižomą Aragonijos lygumą. Dar neprivažiavus Zaragosos, vagone jau kitoks sąstatas. Nebe tie raumeningi katalonai, ne tie augaloti vyrai ir tos plačiadelnės moterys, o dailūs kastiliečiai. Kokie aristokratiški jų kavalieriai, kokios gracingos jų moterys! Nors neišbandžiau, bet atrodo, kad daug saldesnis kastilietės antausis už katalonės bučkį!

Kitoks ir tonas. Į tave kreipsis — *Tenga la bondad, Senjor* — būkite tokie malonūs! Jie neužmirš tau palinkėti *feliz viaje* — laimingos kelionės! ir atsisveikins *vaya usted con Dios* — keliauk su Dievu!

Jie tokie karališkai didingi. Net motina savo vaiką bara su fasonu.

— Katalonai blogi žmonės, — gaižiai košė per dantis senjoras iš Madrido. — Ar jūs Barcelonoje neužtroškote? Juk visas jų žodynas susideda vos iš keturių žodžių — darbas, pelnas, tvarka, švara.

— Nejaugi tai blogi dalykai, — drįsau ginti katalonų leksikoną, — bet jie jums pinigą kala.

— Taip, mums pinigą kala, bet kartu ir velnią. Visas Ispanijoj blogis atėjęs iš uostų, o daugiausia iš Barcelonos. Ten šėtonas išlaipina visą savo kraitį: anarchizmą, bolševizmą, demokratiją. Raudonu lanku tie uostai jau baigia apkaustyti Kastiliją, tačiau mes išmaudysime jų nuodėmes jūroje, tiek Barcelonoje, tiek Bilbaoje.

— Bet kam jūs taip nekenčiate tų katalonų ir baskų, būdami vieno Dievo vaikai?

— Maža to, kad vieno Dievo, bet mes ne vienos tautybės!

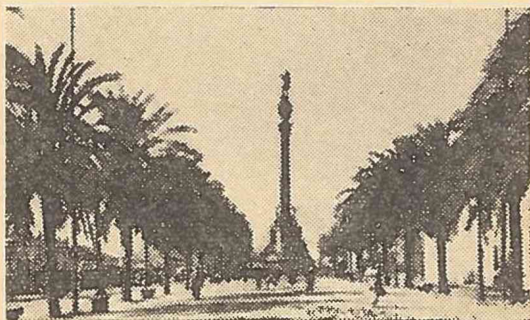
UŽNUGARIO SIELVARTAS

Liūdnai pažvelgiau į madridietį, kurio siela tokia atšiauri, kaip tie pliki, dantingi, pro vagono langą praslenką kalnai. Jo lūpom prabyla Ispanijos žemynas, kuris pastovus ir net atžagareiviškas. Jis per šimtmečius nesikeičia, kaip ir ji pati. Keliaudamas per *la Mancha* taip ir lauki, kad iš anos, moliu krėstos lūšnelės susilenkęs išlys Don Kichotas ir paskui jį išsiris apvalainasis Sanša Panča.

Ištrauktas iš savo aplinkumos, kastilietis netenka orientacijos, o pažvelgęs į jūrą po kojomis

netenka pagrindo. Banga jam yra visų klastų motina. Dėl to Kastilija iš savo kolonijų traukiasi prie savo krantų, nuo tų krantų į žemės gilumą, o savo sostinę pastato ten, kur vandens nei lašo.

Kad kaip nors galima būtų apsieiti be tų vandeningų pakraščių! — dūsauja užnugaris. Bet kadangi Ispanijos neperkelsi į Gobio dykumas, tai taip ir kenčiamas tas uostų juostas kaip žaizda užantyje.

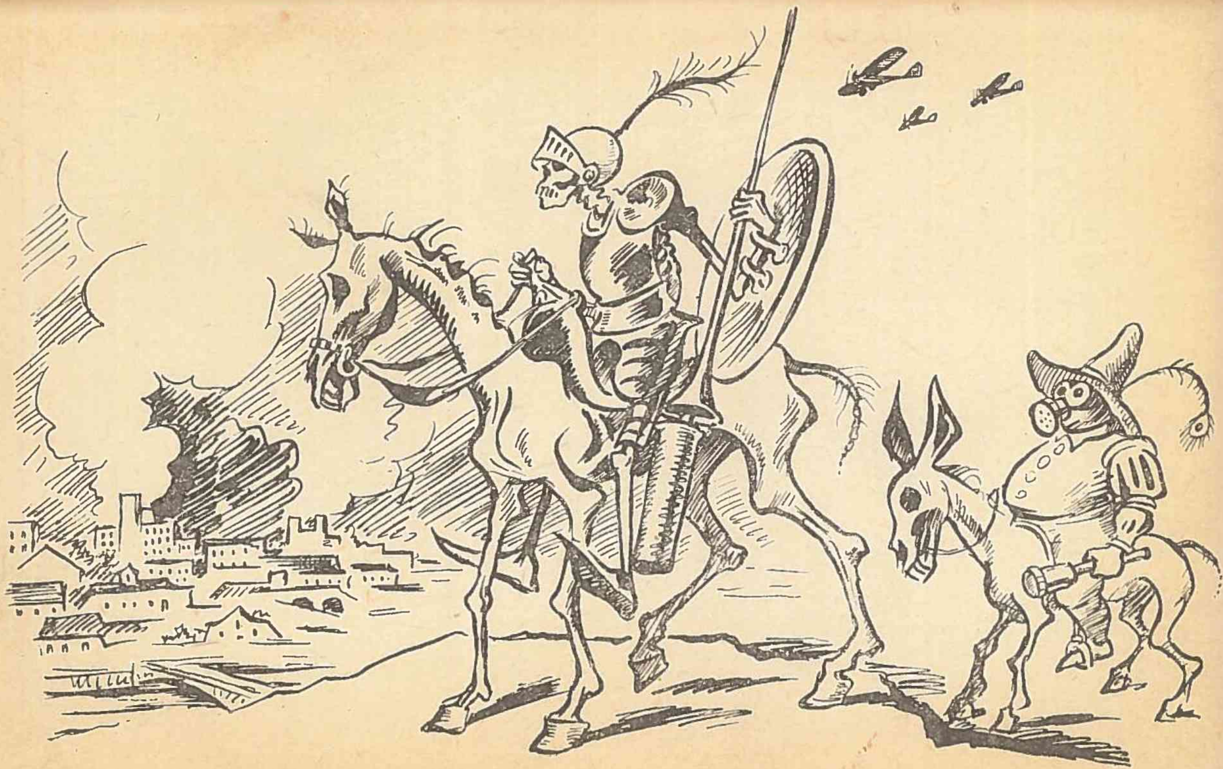

Palmių alėja Barcelonoje su Kristupo Kolumbo paminklu.

Nepakęsdama tokio pažeminimo, Portugalija jau ištrūko, bet pavėlavusios Katalonija su Baskija veltui bebando pasprukti. Jos abi naujais retežiais prirakintos prie Kastilijos uolos.

Taigi, už (naujos) ideologinės kovos, kuri idėjiškais sumetimais suvedė daugumą katalikų į

Franco stovyklą, slepiasi sena, nuo šimtmečių einanti, niekad nesiliaujanti kova tarp žemės ir jūros, kova, kuri neužges, kol Ispanijoje nors viena motina turės nors vieną sūnų.

Neapykantos keliais

21.

PASKUTINIS ŠŪVIS

1939 m. sausio mėn. 26 d. užėmę Barceloną, nacionalistai, neduodami sudemoralizuotiems vyriausybininkams atsikvėpti, juos varė Prancūzijos sienos link. Nei nemėgindama daugiau pasipriešinti visa kataloniečių armija išsikrausto tokiu greitumu, kad jau vasario mėn. 9 d. visa Katalonija atiteko gen. Franco.

Vyriausybininkų katastrofa tokia staigi ir tokia baisi, kad sunku suprasti kaip visa tai galėjo pasidaryti. Prancūzų oficiozas *Le Temps* tą pralaimėjimą vadina *misterija*. Ją mėginama išaiškinti šiame straipsnyje.

1939. III. 3. Nr. 51:

MIRTIES MALŪNE PRIE EBRO

Ryt, poryt Ispanijos fronte supoškės paskutinis šūvis, nes Katalonijos armija sulikviduota, o Valencijos pulkai palikti savam likimui.

Jaudinantis yra Barcelonos žlugimas. Kiekvienas, nors kiek nusivokiąs karo moksle, griebiasi už galvos klausdamas: kaip tokia galybė galėjo

susmukti per vieną mėnesį?! — Į tai atsakys žvilgsnis į praėjusią vasarą.

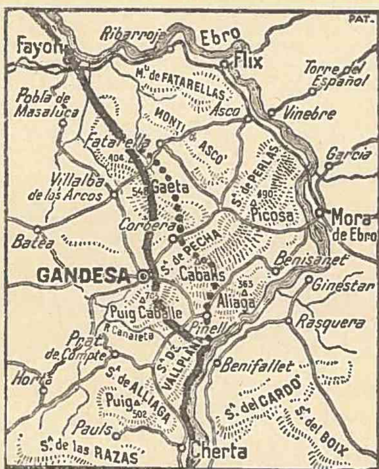
Gerai atmename, kaip 1938 m. rugpiūtyje Barcelona, siekdama sukliudyti generolo Franco žygį į Valenciją, žaibo greitumu permetė savo jėgas per Ebrą ir smogė nacionalistams iš užpakalio. Nors raudoniesiems ir nepavyko giliau įsiskverbti sukilėlių užfrontėn —net nepajėgė paimti svarbiausio iš artimesnių punktų, Gandeso — jie vis dėlto privertė Franco atstoti nuo savo smaugiamos Valencijos ir pirmiausia ištraukti tą raudonųjų jiems ties Gandesu įvarytą pašiną. Šios operacijos generolas Franco visai nenumatė. Tai atsitiko pripuolamai jo kariams blogai saugojus perėjimus per Ebrą. Bet ką padarysi! Kare darai ne tai, ką nori, bet ką gali; ir dėlto nacionalistų galva, lig šiol šturmavęs pietų kryptimi, dabar atsigręžė ir užsimojo iš šiaurės atselinusiam priešui.

Kadangi ir kare nėra tokio blogio, kurį negalima būtų pakreipti į gerą, gen. Franco, matydamas vyriausybininkus susikimšusius savo užkariautame sūrmaišyje, nutarė jų dar daugiau ten suvilioti ir pamažu sumalti.

Atakuodamas vertė savo priešininką į Ebro frontą sukišti pulkus karių ir kalną karo medžiagos. Transportas vargingas, nes viską teko per upę kraustyti naktimis, gi sulindę tame maiše troško, kadangi žygiuoti pirmyn — nebegalima, o trauktis — gėda.

Nuolat puldinėdamas, nacionalistų generalissimus kimšte kimšo raudonuosius į savo pilnu garu sukamas girnas. Žlugo energija, tirpo žmonės ir išklero visa karo mašina.

Galų gale bijodami, kad nacionalistai čia jų visų nesumaltų, ketvertą mėnesių pragaištingai

1938 m. rugpiūčio mėn. vyriausybininkai, staigiai persikėlę per Ebro upę, nužygiavo iki juodąja linija pažymėtų vietų. Ten buvo sulaikyti ir sistemingai sumalti.

spyręsi, jų likučiai pasitraukė. Bet jau buvo per vėlu, nes į šitą strategiškai bereikšmę vietą jie buvo sukišę šauniausius karius ir stipriausią medžiagą. Jų garbei reikia pasakyti, kad drąsiai puolė nacionalistus ir jų puolami narsiai gynėsi. Bet galutinėje sąskaitoje šis bravūriškas kėlimasis per Ebrą

jiems nešė ne išganymą, o mirtį, nes nusilpę nebepajėgė spirtis didžiajai gen. Franco ofenzyvai, pradėtai prieš Kalėdas.

BARCELONOS ŽLUGIMAS

Matydamas kataloniečius mirtinai išvargusius, gen. Franco nutarė visiškai su jais apsidirbti, tuo likviduodamas Kataloniją ir drauge raudonųjų sieną su Prancūzija. Vardan pasisekimo, ofenzyva buvo rengiama didžiausioje paslaptyje, nes Barcelona nujautė, kad dabar jos eilė.

Pėdoms sumėtyti, sukilėliai paskelbė, esą jų Katalonijos puolimo planai šnipų pavogti ir dėl to visos operacijos turės būti atidėtos. Kadangi dar oras gruodžio mėn. vis blogėjo, raudonieji, geisdami poilsio, skleidžiamiems gandams lengvai patikėjo. Valencija ir toji nenusivokė skelbdama: „Visuose frontuose ramu". Galiausiai vyriausybininkus užliūliavo gruodžio 23 d. Londono *Times*'e pasirodęs straipsnis, tvirtinąs, gen. Franco negalįs pulti dėl susidariusių jo kariuomenėje sunkenybių. Bet nesuspėjo tas numeris išeiti iš spaudos, kai „neįveikiamas Katalonijos frontas" jau ne vienoje vietoje buvo įskeltas.

Nuo sukilėlių apsisaugoti, vyriausybininkai buvo paruošę tris gynimosi linijas. Pirmoji tiesėsi nuo Andoros respublikėlės išilgai Nagueros ir Segrės upių iki Fayon prie Ebro. Antroji juosė kalnus, skiriančius Katalonijos lygumas nuo jūros, o

trečioji buvo prisiglaudusi prie Llobregato upės ir galutinai turėjo ginti Barceloną.

Ši gynimosi sistema, padedant dar Didžiajame kare dalyvavusiems prancūzų specialistams, buvo paruošta pasinaudojant paskutiniaisiais technikos laimėjimais, ir kataloniečiai už jos jautėsi saugiai. Tačiau jų pasitikėjimas savo „Maginot li-

Juodomis linijomis pažymėta Katalonijos Maginot — sistema. Gen. Franco iš Leridos žygiavo į Tarragoną ir iš ten visai gynimosi sistemai smogė iš šono, kur ji lengvai buvo sužalojama.

nija“ virto siaubu, pastebėjus, kaip greit nacionalistai ją sutriuškino.

Gen. Franco Katalonijos puolimui buvo paruošęs maždaug 300.000 karių armiją. Nesitikėdamas galėsiąs iš karto visą frontą įlaužti, jis pasirinko vieną patogią vietą, kurią daužė pragarišku trenksmu. Strategiškai naudingiausia jam atrodė

toji vietovė, kur jis žygiuodamas iš Leridos galėjo pralaužti Cogulio — Granenos — Granadelos liniją ir prie Reuso ir Tarragonos pasiekti Viduržemio jūrą.

Tokiu smūgiu jis tikėjosi užgniaužti Tortosos rankovėje susispietusius vyriausybininkus ir

Norėdamas išvengti nuostolingų mūšių Barcelonos gatvėse, gen. Franco liepė miestą apsupti juodomis linijomis pažymėtais žygiais. Po kelių dienų (1939. I. 26) išvargintasis miestas pats pasidavė.

— kas svarbiausia — atisukdamas nūn į šiaurę, visą Barcelonos gynimosi sistemą sugriauti iš šono ir net iš užpakalio.

Tos trys linijos tiko sulaikyti iš pryšakio puolantį, bet kaip jose gintis, jei Franco nesiteiks

ateiti iš laukiamosios pusės? Tokiu atveju visas triūsas bergždžias ir visa sistema per niek.

Taip ir įvyko. Gen. Franco smogė Coguliui ir Granadelai, tuo palauždamas pirmąją liniją. Toliau paimdamas Montblanchą įveikė antrąją ir, ties Tarragona prieidamas prie jūros, atsidūrė visos Katalonijos fortikacijos šone.

Iš karto puolęs rytų kryptimi, dabar staiga

Paskutinis Ispanijos prezidentas A z a n a s. Jis kartu su kataloniečių armija išbėgo į užsienius ir ten 1939. II. 28 d. atsistatydino.

pasuko į šiaurę ir visą gynimosi kaspiną taip suglembė, kaip strategijos vadovėliuose nurodyta.

Prieš tokią taktiką vyriausybininkams nebuvo išsigelbėjimo. Sausio 26 d. jie turėjo išsikraustyti iš Barcelonos, kuri paskutiniu laiku buvo lig šiol ne tik Katalonijos, bet ir visos vyriausybinės

Ispanijos sostinė. Toji Viduržemio jūros gražuolė ir didelė nusidėjėlė kurį laiką buvo priglaudusi kominterną ir koketavo su masonais. Bet šiandien tvirta Franco ranka nutraukė tuos lipšnius seansus.

APOKALIPSĖS PABAISA

Neduodami atsikvėpti, nacionalistai be atvangos persekiojo skubiai besitraukiančius raudonuosius. Tai lengva nebuvo, nes per dieną tekdavo nužygiuoti po 40—50 kilometrų. Susimetę į sunkvežimius ir palikę savo artileriją, tik lėktuvų saugojami, sukilėliai vijosi galvotrūkčiais skutantį priešą. Šis tik vienoje kitoje vietoje pasipriešino, stengdamasis išlošti nors kiek laiko savo Prancūzijos link bėgančioms kolonoms, tempiančioms auksą, brangenybes, ginklus ir visą savo mantą.

Baisus kamuolys, garuojąs neapykanta ir baime, išdidumu ir desperacija, plūsdamasis ir raudodamas, pryšaky sėdamas išgąstį, užpakaly palikdamas kraują, ritosi sienos link, it koks nelaimės siaubas, tikra Apokalipsės pabaisa.

Vargu ar Ispanijos istorijoje ispanas kentė baisesnį pažeminimą — brolis brolį varo, ir kur? — ištrėmiman! Ir ne vieną, bet šimtus tūkstančių, ne bejėgius, o nuo galvos iki kojų šarvuotus, ir springdami apmaudu jie klausė, kaip visa tai galėjo atsitikti?!

Pirmutinė priežastis yra kariška. Anos kautynės Ebro kilpoje neprityrusiai raudonųjų armijai buvo pražūtis. Daug svėrė, kad negavusi atsikvėpti, buvo skaitlingesnio ir geriau pasiruošusio, italų ir vokiečių remiamo, priešo užpulta. Bet ji vis dėlto būtų galėjusi laikytis, nes sauusuma ir jūra

Dr. Negrinas, paskutinis vyriausybinės Ispanijos ministras pirmininkas.

jai parama plaukte plaukė — iš Rusijos, Meksikos, Prancūzijos. Katalonija buvo virtusi kolosališka plieno ir betono tvirtove, kurios, atrodė, nė pats šėtonas neįveiks.

Bet ką reiškia kad ir greičiausi prancūzų lėktuvai ir storiausi rusų tankai, jei vadai netikę?

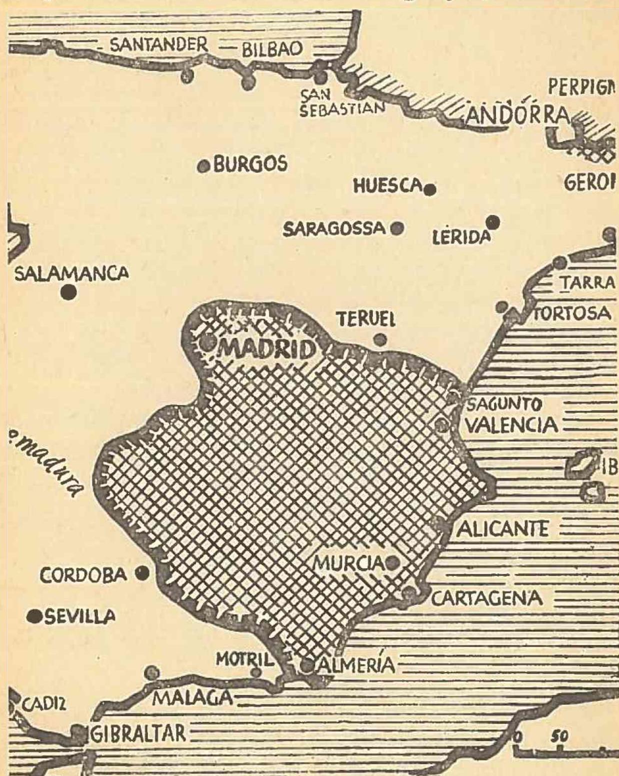
Geriau avinų armija liūto vadovaujama, nė liūtų avino — sakydavo romėnai. Čia ir buvo grabas — raudonieji neturėjo vadovybės.

Mat, iš tų 200 kadro karininkų, pilietinio karo pradžioje perėjusių vyriausybininkų pusėn, daugumas krito fronte, kiti buvo įtarti ir nudobti, likusieji nusikamavę, o prieauglio nėr. Nauji „kadrai“ atėjo iš fabrikų, arba tiesiog iš gatvės. Nors vienas kitas ir puikiai tiko — kaip pav. karininkai Listeris su Modesto — tačiau daugumas tesugebėjo tik kunigą nugalabinti ar vienuolę išniekinti, iš bėdos dar pravesti vieną kitą ataką, reikalaujančią to kraugeriškumo, kurį ispanai rodo bulių imtynėse. Bet suplanuoti didžiulio masto operacijų, t. y. visoje pilnumoje užsukti ir valdyti painią karo mašiną — neužtenka nei juodadarbio kumščio, nei toreadoro šaunumo. Ir skerdynėse nepakanka neapykantos, deja, reikia ir mokslo... O to mokslo vyriausybininkuose tiek maža!

ŽMOGUS ŠAUDO, DIEVAS KULKAS GAUDO

Bet kaip ir besiaiškintum Katalonijos armijos žlugimą, grynai kariškais argumentais neatidengsi šios katastrofos misterijos. Kodėl negalėjo kautis pilnoje aprangoje į Prancūziją perėjusi 220.000 karių armija, su šimtais patrankų, su tūkstančiais kulkosvaidžių, su visakuo?! Tokia armija atsilaikytų net prieš stipresnį priešą. Tačiau ji bėgo neatsigręždama, bėgo vejama savo sąžinės.

Šitame siaubingame gniužulyje raudono viesulo buvo sugriebta ir daugybė nekaltų žmonių, nesusitepusių karių, tačiau niekam nepaslaptis, kad jam vadovavo tos laukinės gaujos, kurios su-

Po Katalonijos užkariavimo vyriausybininkams tebelieka brūkšniais pažymėta sritis. Ją valdo karingąjį Dr. Negriną iš valdžios išstūmusi gynimosi Taryba (gen. Miaja), kuri siekia taikos.

naikino kelioliką tūkstančių bažnyčių, koplyčių ir nužudė keletą tūkstančių Dievo tarnų!

Lyg norėdami dar paskutinę akimirką pademonstruoti savo kultūrą, vos pora žingsnių nuo Prancūzijos sienos nukankino Teruelio vyskupą. Bet kadangi cinizmo taurė matomai dar nebuvo sklidina, tuo pačiu metu ministeris pirmininkas Negrinas Vatikanui pasiuntė užuojautą dėl popiežiaus mirties. Atsakymo nesulaukė; žinoma, ne dėl to, kad Roma jo adreso nebūtų žinojusi.

Jie Dievo namus pavertė smuklėmis ir klausyklas — savo *chambre separée*. Vainikuodami šį sadizmą, jie orgijas kėlė net lavoninėse, nes jiems nebuvo šventas nei moters lavonas. Siautė, lyg pats velnias maištautų jų gyslose!

Sveikindamiesi šūkiu *Sine Dio! Be Dievo!* jie manė, kad jau nebebus kam saugoti pasaulio tvarkos ir ginti artimo. Ir į kautynes traukė šaukdami *Sine Dio!* Bet ten sutiko Galingesnį už save.

Šis ne tik atėmė iš jų laimę ir pergalę, bet baudė juos dar baisiau: juos plienu apsikausčiusius, vienu mostu padarė bejėgiais ir išgujo iš krašto!

Likusius išblaškė į visas puses, kur baisiame košmare naikina vienas kitą.

Ir Apveizda turi savo strategiją!

22.

VIVA ESPANA!

Sulikvidavęs Katalonijos frontą, gen. Franco savo armijas rikiavo paskutiniam žygiui. Kadangi vyriausybininkai, ypačiai jų premjeras Dr. Negrinas, užsieniečių kurstomas, nenorėjo be sąlygų pasiduoti, nacionalistai kovo mėn. gale pradėjo savo baigiamąją ofenzyvą.

Kovo mėn. 26 d. pietuose į Ciudad Real pradėjo žygiuoti Queipo de Llano, o diena vėliau iš Toledo pusės į tą miestą išsiruošė pačios žymiausios nacionalistų jėgos, gen. Saliqueto vedamos. Pietuose Valencijos kryptimi puolė gen. Aranda.

Pasipriešinimas buvo menkas, nes vyriausybininkai daug kur patys pešės, o labiausiai Madride, kur vyko kruvini mūšiai. Sostinė krito kovo mėn. 28, Valencija 30 d.

Vyriausybininkų laivynas iš Cartagenos buvo pabėgęs į prancūzų Maroką, Bizertos uostą, iš kurio jis pasidavęs balandžio mėn. pradžioje grįžo nacionalistų Ispanijon.

Balandžio mėn. 2 d. jo paties pasirašytu komunikatu gen. Franco skelbė pilietinį karą baigtą.

1939. IV. 22, Nr. 90:

MENAS LAIKU PASITRAUKTI

Ispanijos nacionalistai gegužės 15 d. ruošia didžią savo pergalės šventę. Šimtai tūkstančių karių pražygiuos pro savo vadą gen. Franco, kurį nuo saulės kaitros saugos plieniniai arai. Iš griuvėsių išsikapstę madrilėnai taip linksmai šypsosis, lyg tas 986 dienas juos smaugęs apgulimas būtų buvęs vienas juokas. Laimingas sutvėrimas tas žmogus — laimės lašelyje jis užmiršta net kalnus vargų!

Tačiau istorikas neužmirš visų tų įvykių, ypač paskutinių dienų, nes perdaug jie buvo reikšmingi.

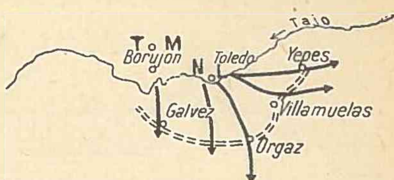
Atsimename, kaip nacianalistų kariuomenė sausio 26 d. paėmusi Barceloną ir vasario 9 pasiekusi Ispanijos - Prancūzijos sieną, t. y. nugalėjusi Kataloniją, ruošėsi pulti vyriausybinės Ispanijos likučius — Madridą su Valencija.

Gen. Franco galėjo ir nesiskubinti, nes pats laikas dirbo jo naudai. Priešo stovykloje nuotaika ne dienomis, bet valandomis krito. Įsimetė netvarka, kilo panika ir viskas baigėsi chaosu.

Visa tai būdingai atsispindi vyriausybininkų premjero Dr. Negrino likime.

Išvytas drauge su katalonų armija, jis iš karto kaip be galvos bastėsi po Prancūziją. Bet atsipeikėjęs ir — matyt — sukurstytas tų svetimų jėgų, kurios jau anksčiau jį palaikė, sugrįžo vyriausybinėn Ispanijon. Čia — tai Madride, tai Valen-

cijoje — bandė dar kartą sulipdyti išklerusį savo sostą. Ir nors vasario 26—28 d. d. anglai su prancūzais pripažino gen. Franco tikruoju Ispanijos

Paskutinio nacionalistų puolimo tikslas buvo Ciudad Real. Kovo 26 d. gen. de Llano su marokiečiais ir andaluziečiais puolė iš Cordoros pusės, o dieną vėliau gen. Saliguetas pradėjo ataką iš Toledos šono.

valdytoju, nors paskutinis Ispanijos prezidentas Azana tuo pačiu laiku atsistatydino, nors tikrieji karo vadai, kaip gen. Miaja taip pat patarė

padėti ginklus, tačiau kietasprandis Negrinas, užsieniečių spiriamas, nesidavė įtikinamas ir tiek.

Kiek jis buvo nusigyvenęs, parodo tas faktas, jog visą valdžią tesudarė jis vienas su užsienių reikalų ministeriu del Vayo. Net nebuvo mašiniščių, su kuriomis pareigūnai šiaip sunkiausiai skiriasi. Dėl to pačiam del Vayo teko perrašinėti valdžios dokumentus. Pagaliau net ir mašinėlės netekus, spaudai skiriamus raštus Negrinas pieštuku gavo suvaržoti.

Dr. Negrinas, nemokėdamas laiku pasitraukti, save iš valstybininkų pažemino į politikanus. Nedidelis dalykas kokią vietą užimti, bet didelis dalykas žinoti, kada laikas iš jos pasitraukti. Bloga, kai lauki, kol tam tikra kūno dalis suauga su kėde, ir reikia šauktis chirurgo. Bet nors Negrinas yra fiziologijos profesorius, tačiau, tos paprastos tiesos nenorėjo žinoti ir dėlto kovo 6 d. kardu buvo operuotas. Nujausdamas tokį likimą, premjeras jau seniai šėrė lėktuvą, kuris kaip moderniška *ultima ratio regum* — paskutinė valdovų priebėga — jį išgabeno į užsienį.

GROTESKAS KARSTE

Jo vietoje atsistojo Madrido gynėjas, Vyriausiąją gynimosi tarybą sudaręs, gen. Miaja. Turėdamas tik vieną troškimą — garbingai baigti tas beprasmes skerdynes, jis pradėjo derybas su Burgosu. Bet jam besiderant, Madride sukilo

komunistai, reikalaudami kautis iki paskutinio kraujo lašo. Jiems numalšinti Miaja turėjo iš fronto ištraukti savo ištikimuosius, o dar raudonesni jo ginklo draugai į tai atsakydami atsigabeno savo sėbrus ir įvyko groteskas, vertas viso Don Kichoto kvailumo — apgultoje sostinėje, priešui džiaugsmu kovojant, raudonieji broliai nuoširdžiai vienas kitą skerdė.

Nors istorija perpildyta skerdynėmis, bet norint užtikti tokį klaikų spektaklį, reikia grįžti iki 70 metų po Kristaus. Flavijus Josephus mums pasakoja, kaip Jeruzalėje uždaryti žydai, nepaisydami juos smaugiančių Romos karvedžių, Vespasiano ir Tito, smagiausiai tarp savęs piovėsi. Vad. „santūrieji" nekentė vad. „karštuolių", o tie susiskaldę į pasauliečius ir rabinus dar skyrium draskėsi. Tuomet puolikams nieko nebeliko, kaip laukti, kol užpultieji patys vieni kitiems nutekins kraują ir be pavojaus bus galima užimti miestą.

Taip darė dabar ir gen. Franco. Išrikiavęs savo armijas prie Madrido vartų, jis iki valiai leido savo priešui maustis. Teruošia jie patys sau teismą, nereikės jam susitepti! Ir taip dar prie grabo lentos vyriausybininkams buvo leista pademonstruoti, kiek verta ta tvarka, kuria jie bandė apdovanoti Ispaniją ir siūlė visai vakarų Europai.

Kad taip buvo darę Katalonijoje, iš kurios bėdai prispyrus buvo galima pabėgti į užsienį, dar šiaip taip buvo galima suprasti, bet kad smaugėsi Madride, t. y. jau užkalti karste, tai reiškia, kad

jau ne tik orientacijos, bet ir proto buvo netekę. Kaip geras dramaturgas, dramiškai narpliodamas intrygą, paskutiniame veiksme scenon suveda visus veikėjus, taip istorija tam šekspyriškai šiurpiam finalui prie rampos atvedė visus tuos respublikonus, socialistus, sindikalistus, anarchistus, komunistus, trockistus, kad paskutiniu žodžiu patys save pasmerktų.

Tuomet kovo 28 d. į Madridą, o 30 ir į Valenciją įžengė nacionalistai, išvaikydami tuos keistuosius herojus. „Baigta, viskas baigta!“ sausai konstatavo lėktuvu purptelėjęs Miaja, o balandžio 2 d. skelbdamas paskutinį karo komunikatą, gen. Franco nuleido to liūdnojo spektaklio uždangą.

COEUR D'ESPAGNE!

Kad liūdnas, tai liūdnas! Juk tai nebuvo karas prieš užgrobiką, prieš pagonius, kuriuos dar Sidas, tautos herojus, vijo lauk, o karas prieš tikrą savo brolį. Baisus žodis yra „karas“, bet jis bejėgis šioms brolžudiškoms kovoms apibūdinti — tai buvo skerdynės!

Tūkstantį dienų jie čia kovėsi: sūnus prieš tėvą, brolis prieš seserį. Tūkstantį naktų jie žudėsi egzaltuoti krauju aptekusios širdies!

Ak, toji Coeur d'Espagne!

Kur jūs rasite tokią širdį, kaip ispano?! Ji liepsnoja kaip pragaras ir šildo kaip dangus. Pagieža veržiasi iš neišmatuojamų gelmių, o meilė

teka iš neįžiūrimų aukštybių. Kokiame jausmų potvynyje motina skandina savo kūdikį ir kokiu laukiniu riksmu vyras sveikina areną, kur susilieja buliaus ir toreadoro kraujas! Vulkanu išsiveržia neapykanta broliui ir uraganu laužiasi tikintysis į dangų!

Coeur d'Espagne!

Tu niekad nenurimsti, tavyje viskas verda, kunkuliuoja. Mūsų šiauriečio širdis nė vaško sutirpinti neįstengtų, o tu suvirini net plieną! Mes vos pajėgiame savo kaimyną išjudinti, o tu uždegi visą pasaulį. Mes savo širdį devyniom spynom surakiname, o tu šoki į visus verpetus, vis pasiryžusi kurti ir naikinti, prakeikti ir melstis, garbinti ir žudyti!

Coeur d'Espagne!

Tu kartu pagimdei inkviziciją ir mieląjį la Mančos kvailį. Tu pasauliui ištirti išsiuntei Kolumbą ir dangui užkariauti šv. Ignacą. Tu išauginai į dausas besistiebiančią Teresę ir gyvybę suteikei visus žiedus skinančiam Don Žuanui. Tėvynei gelbėti tu pašaukei Sidą ir tautai padovanojai asilą dievinantį Sanšą Pansą. Tu drauge į ranką įspraudei teptuką dieviškajam Murillo ir visus purvus išbridusiam Goyai. Tu į dangų iškėlei ir Burgoso katedrą ir raudonąsias Madrido barikadas. Tu pagimdei Alkazaro didvyrius, bet ir vyskupų žudikus.

Visose Europos kalbose aš tau ieškojau vardo, bet tik tas tūkstantjausmis prancūzų *Coeur* nors apytikriai nusako tavo meilumą ir tavo tulžį. *Coeur d'Espagne!*

PO DEMOKRATIJOS KAUKE

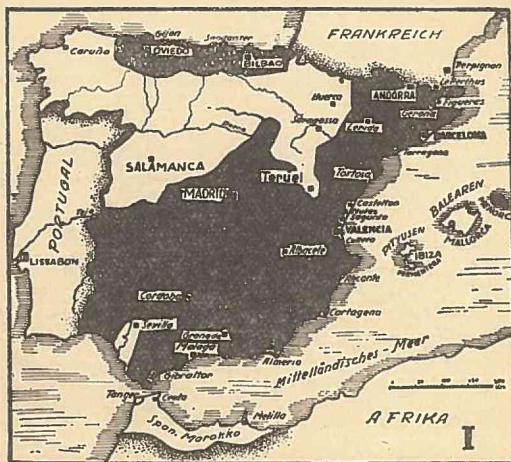
Ji kalta, kad nė patiems ispanams ne visai buvo aišku, ko 1936 m. siekė Madrido vyriausybė ir ko norėjo sukilęs gen. Franco, nors šaltesniam stebėtojui frontai jau tuomet buvo žinomi. Vadovaudamiesi savo jausmais, daugumas jų rūpinosi asmeniškais interesais ir vietos reikaliukais, tik guvesnis suprato, jog šio pilietinio karo pagrinde glūdi pasaulėžiūros kova, jog po demokratijos kauke į katalikų kraštą braunasi bolševizmas.

Apdairesnieji žinojo, kad dar 1936 m. vasario 27 d. dalyvaujant Ispanijos komunistams, kominterno vadovybei ir pilietinio karo specialistams Maskvoje buvo nutarta subolševikinti Ispaniją. Tam tikslui sustatė šią veikimo programą:

1. Pašalinti „buržuaziškai nuteiktąjį" prezidentą Zamorą.
2. Išsijoti karininkų kadrą.
3. Nusavinti bankų, pramonės ir dvarų turtus.
4. Panaikinti vienuolynus ir sulikviduoti bažnyčias.
5. Atskirti ispanų Maroką nuo Madrido ir įkurti atskirą sovietų Maroko valstybę.
6. Išnaikinti miesčioniją ir jos spaudą.
7. Sudemoralizuoti visuomenę teroru.
8. Organizuoti atskirą raudonąją armiją.
9. Revoliucija užkariauti valdžią ir paskelbti proletarų diktatūrą.

10. Paskelbti karą Portugalijai ir ją prijungti prie bendros Iberų sovietų valstybės.

Šitai programai įgyvendinti tų pačių 1936 m. gegužės 16 d. Valencijos Liaudies namuose tarėsi Ispanijos komunistai, prie kurių dar buvo prisijungę du atstovai iš Maskvos ir prancūzų komunistų vadas Thorezas. Jie nutarė nieko nelaukiant

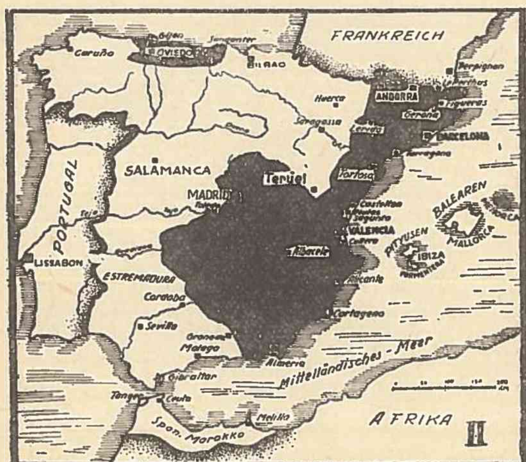

Situacija pilietinio karo pradžioje (1936 m. liepos mėn.) Juodos sritys — vyriausybininkų, baltos — sukilėlių.

pradėti savo akciją, kurios tikslas buržuazinę respubliką pakeisti sovietų valstybe.

Tiesą pasakius, jau seniai darbas buvo pradėtas, reikėjo jį tik sustiprinti. Tuomet prie jau anksčiau iš Rusijos atsibasčiusių agitatorių atvy-

ko dar 79 teroristai ir greitai visame krašte kylą streikai, sprogstančios bombos, vienuolynų puolimai, karininkų atleidinėjimai ir vadų užmušinėjimai bylote bylojo, kad jie nuleidę rankas nesėdėjo. Raudonieji maištininkai nė kiek neabejojo, kad nereikės laukti, kaip buvo sutarta, nė pirmų rugpiūčio mėn. dienų mirštančiai krikščioniškai Ispanijai nušluoti.

Situacija 1937 m. pavasarį, nacionalistams dar nepradėjus žygio prieš Oviedo.

Bet per menkai jie buvo įvertinę tradicinės Ispanijos jėgas. Armija, atsistodama jų pryšakyje, nelaukė, kol raudonoji žvaigždė užtekės virš jų šventovių, o liepos 18 d. sukilo prieš komunistų invaziją.

Kas dar abejojo raudonųjų intencijomis, tas galėjo įsitikinti įsiliepsnojus pilietiniam karui. Arti 20.000 bažnyčių ir koplyčių buvo sunaikinta arba paversta sandėliais, kareivinėmis, „ramovėmis“. Užmušta 17 vyskupų, apie 6.000 kunigų ir 2.000 vienuolių be bylos, be teismo. Daugiau kaip 300.000 pasauliečių vien dėl jų religiškų ir patriotiškų įsitikinimų pastatyti prie sienos.

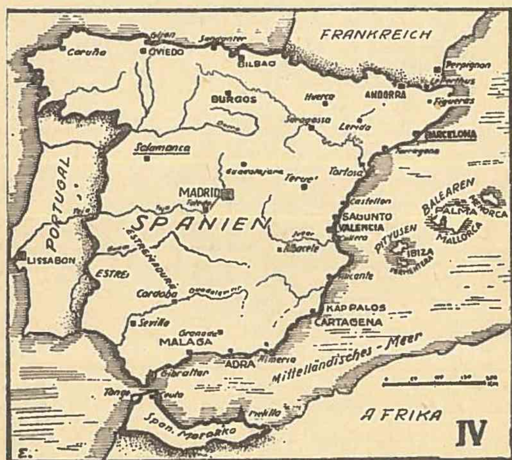

1938 m. gale ir 1939 m. pradžioje, nacionalistams užėmus Kataloniją, vyriausybininkams beliko Madrido Valencijos blokas.

Madrido vyriausybė toms skerdynėms nepajėgė pasipriešinti. Gal ir nenorėjo, nes iki pat paskučiausių dienų ji naudojosi bolševikų parama ir leido tautą nuodyti komunistiškais raštais. An-

tai tuo pat metu, kada vyriausybinėje Ispanijoje jau nebebuvo spausdinamos nė jokios knygos laisviausiai, buvo platinama Lenino, Stalino, Kautskio, Rozos Luksemburg, Klaros Zetkin, Dimitrovo, Markso, Engelso ir panašių raštai. Ir visus už pigiausią kainą, už 0,20 iki 0,60 pezetų — pigiau net už laikraštį!

Kad daugelis tikro raudonojo siaubo charakterio neįstengė suvokti, kalta visa eilė pašalinių

1939 m. balandžio mėn. 3 d., t. y. po 986 dienų užtrukusio karo, gen. Franco visas Ispanijos žemes sujungė savo valdžioje.

veiksnių. Sakysime, vyriausybininkų gudriai žaista demokratija. Sakydamiesi giną demokratiją nuo fašistų, jie ne vieną sugraudino, kuriam rūpė-

jo jos ateitis. Juk ko nežavėtų šis idealas? Tačiau iš tiesų mažai kas gynė demokratiją. Ji daug kam tebuvo kaukė, po kuria slėpėsi penkiakampė žvaigždė su piūklu.

STRATEGIJA TIES AŠIMIS

Daugelis lengvai įtikėjo tiems demokratams, kadangi tradicinės Ispanijos gynėjui gen. Franco talkininkavo fašizmas ir nacionalsocializmas, t. y. mirtini demokratijos priešai. Jų įsitikinimu dar labiau patvirtino paskutinėmis dienomis nacionalistinės Ispanijos prisidėjimas prie Antikominterno pakto.

Bet tai greičiausiai optiška klaida. Mat, jaunoji italų ir vokiečių galybė, šturmuodama senąsias rusų, prancūzų ir anglų imperijas, gerai suprato, kokia gali būti talkininkė, ši, nuo rusų bolševizmo apvalyta, nuo prancūzų liaudies fronto apsaugota ir nuo anglų biznierių apginta Ispanija. Jos strateginė padėtis prie Gibraltaro kaip ir jos žaliava naujai besikuriančias imperijas raginte ragino įsigyti tos reikšmingos ir turtingos Ispanijos draugiškumą. O gen. Franco ar galima kaltinti, kad jis vos besilaikydamas ištiesė ranką tiems, kurie padėjo, o ne tiems, kurie trukdė? Taip naujoji Ispanija prieš savo norą buvo įtraukta į didį politikos žaidimą — į dviejų imperijų susidūrimą. Taigi, daugiau pripuolamai ji atsidūrė Romos ir Berlyno pusėje, ir beveik prieš jos norą Strategija ties Madridu virto Strategija ties ašimis.

Dėlto ir pasirašęs po Antikominterno paktu, gen. Franco žino, kad Ispanijos pašaukimas ir jo paties misija nesiderina nei su vienų, nei su kitų tikslais. Jo kelias yra Ispanijos kelias, o tai yra tas, kuriuo Kristaus pėdomis didingai traukė Ispanų tauta.

Jomis keliavo šventieji Domininkas ir Pranciškus Ksaveras, krašto vienintojai Ferdinandas ir Izabelė, menininkai Greco ir Velasquezas, kūrėjai Servantas ir Calderonas, valdovai Karolis V ir Pilypas II, mintytojai Balmes ir Donoso Cortez — ir jų karalystėje saulė nenusileido.

Iš šito kelio mėgino ją nubaidyti raudonoji šmėkla, tačiau griežtu mostu ją nuginė. Dėl to šiandien nors ir skaitydamasi su nauja politikos konsteliacija, vienok jai nepasiduodama, Ispanija traukia tuo savo tradiciniu keliu, kuris yra visas jos pasididžiavimas ir garbė, ir kuriame mes ją palydime griausmingu —

VIVA ESPANA!

TURINYS

III.

TREČIOJI KARO FAZĖ

IV.

KETVIRTOJI KARO FAZĖ

Nuoširdžiai dėkoju visiems prisidėjusiems prie šios knygutės išspausdinimo, o labiausiai p. red. V. Rygertui, rūpestingai globojusiam šią straipsnių seriją Dėkui!

Autorius